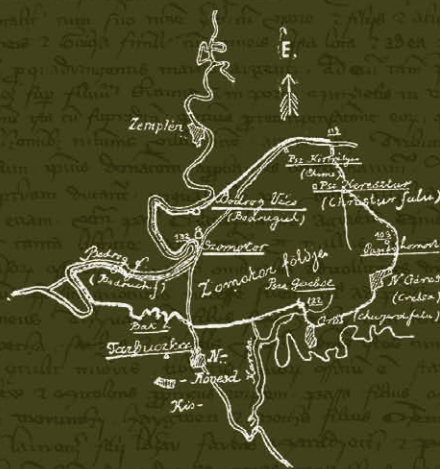

Nagyváraes / Vel'ký Horěš

A nemzeti identitás 800 éve 800 rokov národnej identity

ISBN 978 - 80 - 971026 - 0 - 9

Előszó / Predslov

„Nem szeretek én dolgozni, nincs ember aki szeretne, de szeretem azt, amit a munka magában rejt, – a lehetőséget, hogy önmagamra találjak, az önnön valóságomra!”

Ezen összegyűjtött adattömeg, amely eredetileg egy Nagygéressel kapcsolatos krónikára volt tervezve, végül csak monográfiára sikeredett. Az összegyűjtött hét „falunk és iskoláink krónikája” távolról sem bizonyult valós adatbázisnak, amire hivatkozni lehetett volna. Sajnos csak nagy hévvel és jó akarral íródott, semmitmondó, a múlt rezsimit dicsőítő írások voltak s konkrét, elfogadható, felhasználható adatot nem tartalmaztak. 1945 előtt pedig krónika nem íródott! Egyedül a volt református elemi iskola első kinevezett igazgatója, id. Gönczy Sándor kántortanító próbálkozott összegyűjteni adatokat az akkor még élő idős személyektől a helyi református egyház részére az 1926. évtől. Ő nemcsak az iskolával kapcsolatos adatokat rögzítette, hanem foglalkozott a régmúlt időkkel is. Nagygéres hajdan körjegyzőséggel és anyakönyvi joggal volt megbízva, hozzá tartoztak 1945-ig Kisgéres és Örös községek. Így a pontos adatok közléséhez évekig csak kutatni kellene az archivált anyagokban, hogy minél több adat fellelhető legyen Nagygéres múltjával kapcsola-

latosan, akik még a múlt század előtt éltek, már meghaltak.

Én magam a magánjellegű családfakutatással kapcsolatosan kerültem a levéltárakba. Így lehetőségem volt Sárospatakon, Kassán és Sátoraljaujhelyen keresgetni. Így sikerült némely adatot főleg falunkkal kapcsolatosan feljegyezni. Bizonyítani például, hogy Nagygéres már 1214-ben is létezett. Az akkori iratokban említett 70 falu közzé tartozott Ung és Zemplén vármegyében. A csicsavai vár lerombolása miatt sajnos sok adat megsemmisült pl. lakosság száma. Viszont bizonyítható, hogy létezett. Már kötemploma is volt, protestánsok azaz reformátusok éltek a faluban, mezőgazdálkodással foglalkoztak, kb. 700 - 900 kataszteren gazdálkodtak. A mezőgazdálkodásra alkalmas terület csak a Tisza szabályozása után emelkedett 1000 - 1200 - 1300 kataszterre.

A monográfia részletesen taglalja Nagygéres elsőbbségét. Okkal, mivel a kisériesiek monográfiájában a körjegyzőséget is Kisgéresbe helyezték, pedig Nagygéresen volt. Dr. Bányai Lajos volt a körjegyzőség vezetője, Nagygéresen laktak. A község háza Bartko Pál házában volt. A segédjegyző pedig Aranyos Sándor volt. Az adóbeszedő Radács György pedig a 222-es, ma a 20-as számú házban lakott mint bérlő, azaz Gönczy Ferencnél. A monográfia többi része kimondottan a helyi történetekkel foglalkozik, pl. az 1880-tól és utána, majdnem 1945-ig, ami

a falut érintette és amihez voltak adataim. Így például a tanítók fizetése termőföld és kaszáló formájában, tűzifa járadék. Illetve az az elégedetlenség is felszínre került, ami a lakhatóságot illette. Furcsa volt a téli iskolabajárás is, mert az egyház képtelen volt bebiztosítani az elegendő téli tüzelőt a tanítónak, de még az iskolának sem, mert az egyház is földet kapott, szántott és vetett - fizetést nem kapott. Így nem csodákozhatunk, hogy az iskolásoknak tüzfát (legalább 3-4 darabot) kellett naponta vinni ősztől tavaszig az iskolába, hogy tűrhető meleg legyen. Ezt saját magam is átéltem és hogy kirekesztve ne legyek, versenyeztünk a mennyiségi vitelben.

Minimum 70 év távlatából visszamenőleg - amire csak emlékeztem és átéltem - igyekeztem keresni és kutatni a könyvtárban és emlékeimben, sőt egyeztetni néhány idős emberrel, pl. Pusztai Józseffel vagy már elköltözött ismerősökkel - így készült és íródott a monográfia...

Gönczy Sándor

Minden szülőföldjét szerető embert élen érdekel, hogyan éltek, dolgoztak, boldogultak elődei. Községünk arculatát is az ősök alakították. Monográfiánk megjelentetésével az elődöknek tisztelgünk, ugyanakkor a múlt feltárása nagy tanulságokkal, lelkesítő és intő példákkal is szolgál, melynek megismerése, elemzése beépül jelenünkbe és meghatározza jövőnket. A múlt ismerete nélkül nem lehet előre mutatóan gondolkodni, a múlt megismerése a jelen és a jövő alakításának egyik fon-

tos tényezője.

Nem járátlan ösvényeken indultunk el; Nagygéres történetének megírásával már a múltban is próbálkoztak azok, akik krónikákba írták a jelenüket, például sokunk előtt ismeretes Gönczy Sándor /néptanító/ kézirata az 1872-1961-es évekből. Ezen kéziratos dolgozaton és más feljegyzéseken alapszik monográfiánk. Munkánkat az utóbbi évben a helyi Prameň - Forrás polgári társulás tagjai és a helyi felkért lakosság segítette folyamatos áldozatos kutatómunkával.

Könyvünk maradandó történelmi eseményeket és hagyományokat érdemben feltáró mű, melyben egy kis falu népének a múltja bontakozik ki, bizonyítva, hogy Nagygéres is történetének szerves része, és a nagygéresi emberek is a történelem mindenkor terhének egyenrangú hordozói voltak.

A most útjára bocsátott monográfia mindenek előtt az alkotóit dicséri. Első köszönet ezért a szerzőknek szól, de köszönet illet minden segítőt, emlékezőt nyilatkozót; megköszönjük az értékes archív fénykép tulajdonosainak a képek közlésének átengedését, a pontos korrektori, fordítói és grafikai munkát.

Külön köszönjük Gönczy Sándor kiadó, fáradhatatlan és figyelmes odaadó munkáját, barátságát, amelyben az együttműködésünk során részesített.

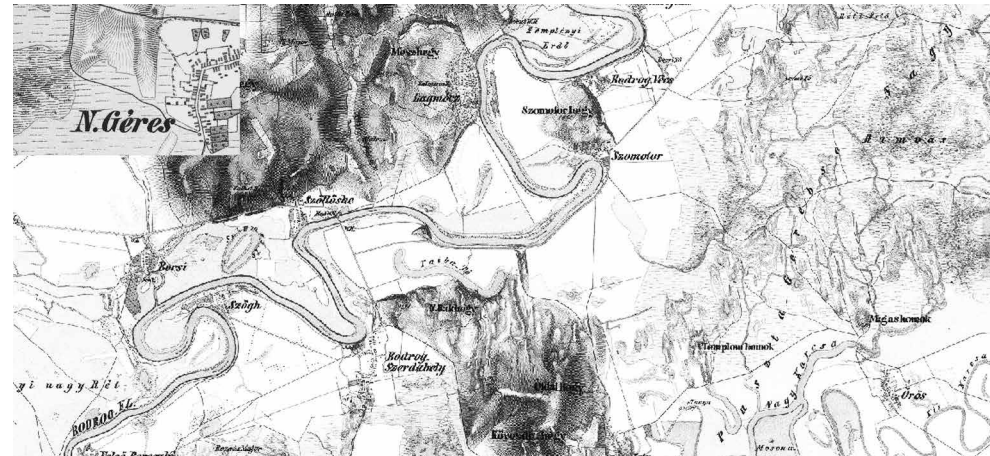
Nagygéres, 2014

*Dr. Pál Zoltán
polgármester*

Földrajzi szempontból Felső Bodrogköz az Alföld északkeleti nyulványának egy részén fekszik. Felülete zömmel 94 - 100 méteres tengerszint fölötti magasságban elterülő síkság, amelyet csak néhol tarkítanak 300 méternél nem magasabb harmadkori vulkáni eredetű magaslatok (pl. Tarbucka - 277 m, Királyhelmei Nagyhegy - 264 m). A Bodrog jobbpartján emelkedik a Zempléni-szigethegység, amelyet perm-, karbon-, triász- és ugyancsak harmadkori vulkáni kőzetek alkotják. Ennek legmagasabb pontja a Csókás - 469 m. A síksági részen még jellemző a

a folyó csak néhány kilométeres határszakaszon érinti e vidéket. Valódi közvetlen vízgyűjtő a Bodrog, amely a Latorca és Ondava egyesülésével keletkezik, Zemplén határában. A Tisza egykori medrének maradványai Tice és Karcsa néven többé-kevésbé összefüggő mocsárrendszert képeznek a terület északi és déli részén. A vidék évi átlagos középhőmérséklete 9,3 - 9,6 °C, a csapadékátlag 550-600 mm. A napsütéses órák száma 2.000. A terület a pannon flóraidékhez tartozik, néhány kárpáti és szarmata elemmel; állatvilága az alföldi kultúrsztyeppi típusához sorolható.

1858 a térkép bal oldala / ľavá časť mapy

2-5 méter magas homokbuckák, és az 1-3 méteres folyóteraszok előfordulása. Az andezit, riolit, vulkáni tufa, és futóhomok kivételével jelentősebb kitermelhető ásványi kincs nincs a vidéken, bár az utóbbi években a Latorca mentén jelentősebb földgázmezőket is feltártak. A talajok közül legelterjedtebben az erősen kötött, magas glejtartalmú öntéstalajok és ritkábban a laza homoktalajok jellemzők. Felső-Bodrogköz a Tisza vízgyűjtőjéhez tartozik, bár

Felső-Bodrogközben 12 természetvédelmi terület és egy tájvédelmi körzet van, ami bizonyítja e táj természeti értékeit.

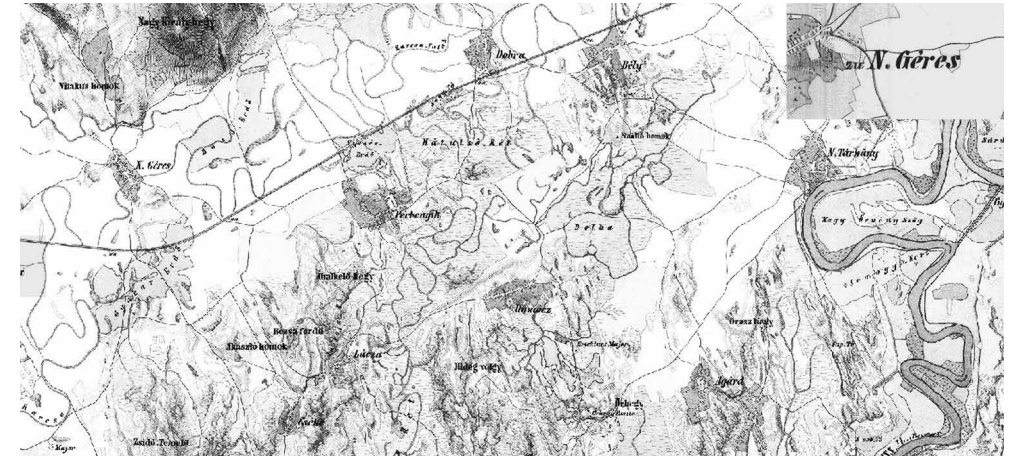
Az ásványok kisebb részben a kőzetek képződésekor jöttek létre a főkristályosodás során, nagyobb részben pedig a kőzetek megszilárdulása után képződtek, a vulkáni utóműködés révén a hólyagüregekben, repedéseben. Legváltozatosabbak az intermedier vulkanitokhoz (andezit, dacit, kálitrachit) kapcsolódó ásvány társulá-

sok. Az igazán mutatós kvarc- és opálváltozatokat ékköveknek dolgozzák fel.

A hegység élővilága a vulkanizmus utáni időben jelentősen megváltozott. A korábbi szubtropikus klíma hűvösebbé vált, majd mintegy 700 000 éve bekövetkezett a jégkorszak. A hideg a melegkedvelő addigi élővilágot is kiirtotta, helyükre a hideg elmúltával más fajok jöttek. A jégkorszak után az andezit alapkőzetű részeket először a zuzmók, mohák vették birtokukba, majd az egyre vastagabbá váló talajon végül kialakult a fás zárótársulás, alacsonyabb területeken a tölgyes, maga-

bükkösökben már speciális állatfajok is megjelennek. Itt él a kárpáti kék meztelen csiga, a havasi cincér, a pompás futrinka, a zempléni futrinka, az alpesi göte, a sárgahalú unka és a keresztes vipera is. A nedves élőhelyeket részesíti előnyben a vízi futrinka, a szalamandra s a vízirigó. A hegység központi bükkösein, ma is élnek nagy ragadozók: a ritka uhu, az uráli bagoly, a parlagi sas, a farkas, a hiúz, és néha a fenti északról áttéved a medve is.

Ha már a Karcsa nevet említjük, ma azt tudjuk róla, hogy a határvonal a Trianoni döntés után, de a régmúltban, néhány

1858 a térkép jobb oldala / pravá časť mapy

sabb részeken a bükkös. A savanyúbb riolit alapkőzeten is hasonló volt a folyamat, de itt kalciumban szegény, savasabb talaj jött létre, ezen jellegzetes savanyúságkedvelő, vagy mészkerülő növényzet alakult ki.

A hegység állatvilága erősen függ a növényzettől. A növényevő fajok jelenlétének határt szab a tápnövény előfordulása. A tölgyesek fajtái nem térnek el jelentősen a Magyarországon máshol, középhegységben élő fajaktól. A magasabb helyeken, a

ezer évvel azelőtt megmaradt és elhagyott egykori Tisza medrének maradványa. Még 1948-ig vízgyűjtőnek is szolgált, de a kolektivizáció idején a beszántott vízelvezető árkok eltüntetése nagyban hozzájárult községünk problémáihoz az esős időszakokban. Tavaszi olvadások idején pedig gyakran juttatja víz alá a falu egyes részeit, főleg a mezőgazdasági művellet alatt álló területeket lásd. pl. a 2010-es évet.

Településünk tengerszint feletti ma-

Éghajlati jellemzői												
Hónap	Jan.	Feb.	Már.	Ápr.	Máj.	Jún.	Júl.	Aug.	Szept.	Okt.	Nov.	Dec.
Átlaghőmérséklet (°C)	-3,1	-1,3	4,1	10,0	15,1	18,0	20,3	19,7	15,7	10,0	4,0	-0,6
Átl. csapadékmennyiség (mm)	35	35	34	47	61	73	68	69	51	53	54	46
Forrás: Boros László: Táj és ember - A Bodroghöz geológiai fejlődéstörténete, természetföldrajzi jellemzői												

gassága 103 méter a GPS rendszer alapján (műhold kapcsolatra alapozott helymeghatározó rendszer). 1948-tól 1980-ig Királyhalmec, mint járáshivatal működött, 1980-tól Töketerebesi (Trebíšov) járáshoz tartozunk, 1991-től Királyhalmec mint körzeti hivatal működik. Településünkön hivatalosan is meteorológiai megfigyelő állomás működik, házszám: 20/62 (Gönczy Sándor). A Bodroghöz potenciális erdőterület (mélyebb térszinteken fűz, nyár ligeterdők, égeres-körises mocsár- és láperdők, tölgy-köris-szil ligeterdők, a

folyóhátakon, homokszigeteken gyertyános tölgyesek, alföldi zárt kocsányos tölgyesek); további jellegzetessége a vízhez kötődő élőhelyek gazdagsága. Az erdőirtásokat, ármentesítéseket leginkább a lápok és az erdők sínylették meg. Az egykori erdők helyén jórészt szántók, ill. fajszerű ültetvények, a lecsapolt lápok helyén szántók, nagy kiterjedésű rétek, másodlagos mocsarak vannak. Természetszerű növényzetét a Tisza és a Bodrog holtágaiban, kubikgödreibben, a bodrogzugi nyílt ártér és a mentett oldal tavaiban, erekben, csator-

nákban fajgazdag mocsári- és hínártársulások (métélykóró - *Oenanthe aquatica*, rucaöröm - *Salvinia natans*, sulyom - *Trapa natans*, fehér tündérrózsa - *Nymphaea alba*, békaliliom - *Hottonia palustris*, tündérfátyol - *Nymphoides peltata*); a vízpartokat szegélyező mocsarak, láposodó foltok (nádi boglárka - *Ranunculus lingua*, mocsári lednek - *Lathyrus palustris*, gyilkos csomorika - *Cicuta virosa*, debreceni torma - *Armoracia macrocarpa*, nyári tözike - *Leucojum aestivum*, mocsári aggófű - *Senecio paludosus*); a mocsárrétek, láprétek (kornistárnics - *Gentiana pneumonanthe*, szibériai nőszirm - *Iris sibirica*, réti iszalag - *Clematis integrifolia*) jelentik. A folyókat bokorfüzesek és fűz- és nyárfajok dominálta ligeterdők kísérik. A hullámtérben jelentős az özönfajok borítása. A magasabb térszíneken a köris-szil ligeterdők állományai húzódnak. A montán elemeket (bükksás - *Carex pilosa*, gyertyán - *Carpinus betulus*, erdei varázslófű - *Circaea lutetiana*) tartalmazó gyertyános - tölgyesek a Bodroghöz több pontján feltehetően, a Long-erdőben bükkal.

Obec Veľký Horeš leží v juhovýchodnej časti Východoslovenskej nížiny, vo výške 103 m.n.m., na starom agradačnom vale Tisy. Teritoriálne a historicky sa toto územie označuje ako Medzibodrožie – oblasť, ktorú ohraničujú rieky Tisa, Latorica a Bodrog. Zároveň sa v chotári obce ťahnu hranice s Maďarskou republikou (výsledok Trianonského dohovoru v roku 1920) – od Bodrogu, po línii Karče až po susedné obce - Malý Horeš, Pribeník, kde sa zvažujú na juh sledujúc pieskové duny až k Tise. Obec leží na rovine, len vzdialene jej

povrch ohraničuje vulkanický blok medzi obcou Borša a Viničky, 210 m dosahujúci kopec Csipkés pri Strede nad Bodrogom a v diaľke na severovýchod sa nad mestom Kráľovský Chlmec vypína Veľký kopec s výškou 264 m a Malý kopec s výškou 222 m. V bezprostrednom intraviláne obce netečie žiadny vodný tok, okolie je však bohaté na močiare, ktorých existencia závisí od zrážkovej činnosti.

Na geologickej stavbe Zemplína sa podľa uvedených zdrojov najviac podieľajú flyšové paleogénne a kriedové súvrstvia pieskovcov ílovcov, slieňovcov a zlepecov. Reliéf nesie typické znaky flyšových pohorí. Na miestach s odol-

nejšími pieskovcami vyčnievajú chrbty tam, kde sú menej odolné ílovce a slieňovce sú vodou vyhlbené dlhé erózne brázdy. V okolítom širšom priestore je aj výskyt zlievárenských pieskov. V Medzibodroží sa vyskytujú výrazné pieskové presypy - duny ktoré tu dosahujú výšku až 25 m, dĺžku až 1,5 km a šírku 150 m, a to na ploche asi 170 km². Zrudnenie je chudobné a sporadické. Na úpätí pohoria smerom k Východoslovenskej nížine sa nachádzajú štvrtohorné sedimenty, ktoré vznikli predovšetkým zvetrávaním sopečného materiálu na svahoch. Z hľadiska geologickej stavby sú tu zastúpené treťohorné horniny vrchného miocénu

až pliocénu. V južnej časti má charakter mierne zvlnenej krajiny s prevýšením okolo 10 m. Územie má ráz typickej poriečnej zóny s nepatrnými deniveláciami terénu, so sieťou živých a mŕtvych ramien a umelých odvodňovacích kanálov. V dnešnom reliéfe možno rozlíšiť agradačné valy 1 až 2,5 m vysoké, zabierajúce šírku 2 až 5 km, ktoré sú oddelené medzivalovými depresiami. Charakteristickou črtou pre toto územie je výskyt eolického reliéfu, ktorý je zastúpený sprašovými pokrovmi a pieskovými dunami vysokými 6 až 10 m. Osobitné postavenie majú plytké depresie, ktorých vznik je podmienený súčasným poklesávaním o 1 až 2 mm za rok. Pôdne pomery v obci sú pestré. Nájdeme tu nivné pôdy fluvizeme a pomenej lužné pôdy čiernice. Na sprašiach vznikli ilimerizované pôdy, luvizeme, miestami hnedozeme a černozeme.

Klimaticky je región Zemplína rozdelený do troch oblastí podľa nadmorskej výšky. Obec Veľký Horeš sa rozprestiera v oblasti označovanej ako Východoslovenská

nížina. Zemplín je po Podunajskej nížine druhou najteplejšou oblasťou Slovenska. Priemerná ročná teplota sa pohybuje v rozpätí 9 až 10 °C. Výborné klimatické podmienky má najmä rekreačná oblasť a okolie Zemplínskej šíravy. Priemerné trvanie slnečného svitu v tejto oblasti je 2 200 hodín ročne. Priemerné teploty sú v januári -1 až -4 °C, priemerná teplota v júli sa pohybuje v rozmedzí 18,8 až 20,5 °C. Ročný úhrn zrážok sa pohybuje okolo 530 až 700 mm na nížine. Zrážky sú hlavne v máji, júni a v júli.

O historických faktoch osídlenia územia obce a jej vzniku je viacero názorov, v ktorých sú aj rozporuplné informácie. Odborník, znalec regionálnych pomerov v článku o názvoch obcí Bogoly (2008), ktorý je autorom textu o prírodných podmienkach regiónu, uvádza, že na základe historických nálezov bolo územie obce osídlené už v novšej dobe kamennej.

Dnes známe územie Karcse, ktoré sa stalo hraničnou líniou v období Trianonu, je pozostatkom ochranného valu koryta

rieky Tisa. Ešte v roku 1948 zachytávalo vodu, no v čase kolektivizácie boli zvody rozorané. Zničené týchto odvádzačov spodných vôd sa podpísalo aj pod dnes aktuálne problémy tohto regiónu v čase

Sárga nőszirom / Kosatec žltý

intenzívnych dažďov alebo topenia snehu. V jarnom období sú najnižšie položené časti obce zatopené, rovnako ako aj poľnohospodárska pôda, ktorá je v takomto prípade neobrábateľná (rok 2010). Na základe merania systémom GPS sa obec Veľký Horeš nachádza vo výške 103 metrov nad morom. V rokoch 1948 až 1980 úradne patrila obec k obvodu v Kráľovskom Chlmcí. Od roku 1980 je administratívnym centrom Veľkého Horeša okresné mesto Trebišov a od roku 1991 je Kráľovský Chlmec sídlom obvodných úradov. V obci je oficiálne zriadená meteorologická pozorovacia stanica.

Fauna nášho okolia je tiež veľmi pestrá. Bežne sa tu vyskytuje zajac poľný, bažant poľovný, srnec lesný, jeleň lesný, diviak lesný. Na opisovanom území bol zaznamenaný výskyt vzácných druhov hmyzu ako: fúzač veľký (Cerambyx cerdo), modlivka zelená (Mantis religiosa),

pestroň vlkovcový (Zerynthia polyxena), vidlochvost feniklový (Papilio machaon), vidlochvost ovocný (Iphiclidides podalirius). Z lastúrníkov je známe korýtko riečne (Unio crassus), z obojživelníkov hrabavka škvrnitá (Pelobates fuscus), ropucha zelená (Bufo viridis), ropucha bradavičnatá (Bufo bufo), rosnička zelená (Hyla arborea), skokan ostropyský (Rana arvalis), skokan štíhly (Rana dalmatina), skokan rapotavý (Rana ridibunda), skokan krátkonohý (Rana lessonae), kunka červeno-bruchá (Bombina bombina). Z plazov je pozoruhodný výskyt korytnačky močiarnej (Emys orbicularis), ktorá bola zistená na viacerých lokalitách. Na území CHKO bolo zistených viac ako 210 druhov vtákov. Pre mnohé vzácne druhy je územie významnou migračnou trasou.

Fehér gólya / Bocian biely

Vzhľadom na to, že v poslednom období sa znížili zásoby podzemných vôd, vysychajú aj odvodňovacie kanály, chudobnie i flóra a fauna v okolí obce. Na brehu kanála, ktorý hraničí s intravilánom Malého Horeša, hniezdi volavka popolavá.

Széleslevelű gyékény / Pálka
šírokolistá

Nagy kócsag / Volavka biela

Každoročne do obce prilietajú 3 páry bocianov. Žiaľ, neraz sa im nedarí vyvieť mláďatá práve vďaka bezohľadnosti ľudí a nezodpovednosti, s akou správcovia elektrického vedenia zhadzujú hniezda so žijúcimi mláďatami (r. 2002). Často možno v obci stretnúť kunu skalnú, ježka, jaštericu zelenú. Miestny močiar – Eszrekó je v čase zvýšenej hladiny spodných vôd plný žiab a rýb. V krovinatom ekosystéme

nachádzajú útočisko divé kačice, bažanty zajace a prepelice, ale aj vysoká zver, liška a diviak.

Značná pestrosť prírody a krajiny celého Zemplína viedla k zriadeniu viacerých veľkoplošných i maloplošných chránených území. V tejto oblasti sa nachádzajú štyri veľkoplošné chránené územia: národný park Poloniny chránená krajinná oblasť Východné Karpaty, CHKO Vihorlat a CHKO Latorica. Najvýznamnejším fenoménom Chránenej krajiny oblasti (Tarbucka) sú už dnes zriedkavé a mimoriadne vzácne vodné a močiarny biocenózy, tvoriace komplex, ktorý nemá obdobu v celej republike.

Poloha územia v migračnej ceste vodného vtáctva predurčuje vysoký počet tu sa vyskytujúcich živočíchov zo vzdialenejších geografických oblastí. Z pozoruhodných zástupcov fauny sa v oblasti vyskytuje koník stepný, modlivka zelená, korytnačka močiarna, volavka purpurová, beluša malá, kormorán veľký, orliak morský, kúdelníčka lužná, netopier obyčajný a iné. Územie má charakter poľnohospodárskej krajiny intenzívne využívanej ako orná pôda. Trvalé trávnaté porasty, niektoré využívané ako pasienky, zaberajú menšiu časť územia. Ich prírodný charakter je zachovaný len v malej miere. Územie má výrazný antropogénny charakter, kde pôvodné biotopy boli vo veľkej miere zlikvidované čím sa znížila úroveň jeho ekologickej hodnoty. Menšie plochy s významnejšou biodiverzitou si zasluhujú ochranu. Vďaka vysokému podielu ornej pôdy s malým zastúpením lesov a vodných tokov je územie obce klasifikované ako ekologicky málo stabilné. Z hľadiska záujmov ochrany prírody dnes celé úze-

Közönséges sünn / Jež obyčajný

Parlagi pityer / Ľabtuška poľná

Őzsuta / Srna lesná

mie Veľkého Horeša patrí v zmysle zákona č. 287/1994 Zb. O ochrane prírody a krajiny do 1. stupňa ochrany. Kataster možno charakterizovať ako poľnohospodársky intenzívne využívanú krajinu bez zastúpenia pôvodných lesných spoločenstiev. Potenciálnou prirodzenou vegetáciou sú tu jaseňovo-brestovo-dubové a jelšové lužné lesy s ostrovčekmi dubovo – hrabových lesov. Výrazne v území pôsobia pieskové duny. V krajine je veľmi slabé zastúpenie stromov a riedke zastúpenie krovín.

Územie Veľkého Horeša patrí do panónskej botanickej oblasti, ktorá je takmer úplne odlesnená a premenená na kultúrny step s vinohradmi, ovocnými sadičkami, ornou pôdou a lúkami. Podľa fytogeografického členenia patrí územie do oblasti panónskej flóry (Pannonicum), obvod eupanónskej xerothermnej flóry (Eupannonicum) a do okrsku Východoslovenská nížina.

Povrch územia je vo veľkej miere odlesnený. Z drevín sa tu vyskytujú vrb, jelše, topole, brezy a jasene. Z pôvodných lužných lesov, ktoré sprevádzali rieky, sa zachovalo niekoľko nesúvislých fragmentov kultúrnych lesov. Plošne najviac podmienok je vytvorených pre existenciu nížinných lužných lesov zväzu Ulmeion. Na území ide hlavne o asociácie Carici - Fraxinetum a Fraxino-pannonicae - Ulmetum. Najsuchšie miesta vytvárajú podmienky pre existenciu xerothermných dubových lesov, najmä zväzu Aceri tatarici - Quercion. V bezodtokových depresiách sa usadili slatinné vrbové kroviská až slatinné jelšové lesy zväzu Salicion cinerea a Alnion glutinosae. Hustá sieť mŕtvych ramien, materiálových jám, kanálov a mokradí vytvára unikátne pod-

Bölgébika / Bučák veľký

Barna kánya / Haja tmavá

Tövisszúró gébics / Strakoš obyčajný

mienky najmä pre vodnú a močiarnu vegetáciu. Bolo tu opísaných viac ako 50 asociácií so značným počtom vzácných až ohrozených druhov. K najtypickejším patria spoločenstvá *Hydrochari - Stratiotetum*, *Nupharolutei - Nyphaetum albae*, *Trapaetum natans*.

Druhové zloženie rastlinných spoločenstiev je veľmi rôznorodé. Zo vzácných vodných druhov tu môžeme nájsť leknó biele, leknó žltú, rezavku aloovitú, kotvicu plávajúcu, húsenikovec erukovitý a mnohé iné. Pravidelne zaplavované lúky, slúžiacie ako pastviny, sú charakteristické rozptýlenými skupinami krovín a krovinných spoločenstiev, ako aj solitérmi, prevažne vrbami. (Bogoly, 2008)

Negatívom je živelná ťažba piesku a rozorávanie pasienkov. Oblasť je súčasťou regionálnych biocentier Kerestúr, Vysoká a Tarbucka-Kapoňa. Lokálnym biocentrom je Vodná priekopa medzi železnicou a poľom, vedľa poľnej cesty a lokálne biokoridory sú tvorené najmä miestnymi potokmi, vetrolamami a kanálmi.

Územie extravilánu obce patrí do oblasti južnej časti Zemplína, ktoré je popretkávané riekami s ich ramenami a zátokami, močiarimi, kanálmi i pieskovými presypmi, je ideálnym miestom na nenáročnú a pohodlnú turistickú vychádzku. Z odvodňovacích kanálov zasahujúcich do územia obce Somotorský kanál (Nagykanális) a Južnohorešský kanál (Kiskanális). Oblasť Východoslovenskej roviny je perspektívnou aj z hľadiska výskytu horúcich vôd. V intraviláne obce Veľký Horeš bol v roku 1985 vykonaný geologický vrt, ktorý narazil na termálny prameň s teplotou vody 35,5°C.

V oblasti Medzibodrožia a riečnych

náplavov Roňavy pretrvávajú redukčné podmienky v podzemných vodách, ktoré spôsobujú, že dochádza k vysokému obsahu niektorých ukazovateľov kvality vody, ako sú amónne ióny, Mn, Fe, Al a humínové

látky. V dôsledku antropogénneho znečistenia došlo k prekročeniu limitných hodnôt NELUV, Pb a v jednom prípade aj Cd (Svätuš), Cu (Somotor) a benzénu (Veľký Horeš).

ZEMPLÉN VÁRMEGYE TÖRTÉNETE.

A mai Zemplén vármegye alsó részének területe évezredekkel a történelmi korszak előtt lakott volt, de földrajzi fekvése következtében nem lehetett mindenütt egyaránt alkalmas a földet birtokába vevő ősember befogadására. Míg a vármegye éjszaki és északnyugati határán elvonuló hegylánc földtani alakulása az ú. n. Harmadkori képletet tünteti fel, tehát a földtani rétegek között a legrégebb, addig a Bodrogek mély síkja, még a történelmi korszakban is, túlnyomólag vízenyős, tehát a letelepülésre alkalmatlan terület volt.

A leleszi premontrei monostor 1214-ben kelt alapítólevele sok fejtevést okozott eddig is a történészeknek. Az alapítólevél tulajdonképpen arról szól, hogy II. András király (1205-1235) részben megerősíti Boleszló váci püspök (1188-1213) adományait, amelyekkel a leleszi monostort ellátta, részben azonban a maga részéről adózási és igazságszolgáltatási kiváltságban részesíti a monostort és a birtokain lakó népet.

A leleszi alapítólevelet elsősorban a királyné meggyilkolásának következményei érintik. Ugyanis a király éppen Leleszen tartózkodott – a kor szokásához híven átmeneti remeteségben – amikor 1213 augusztusában hírét vette annak, hogy első feleségét, a merániai Gertrudist a pilisi hegyekben meggyilkolták az összeesküvők. Az ma már biztos, hogy a királyné testét az azóta elpusztult pilisi monostor-

ban temették el, hisz nemrég előkerült egy koporsótöredék, rajta a felirattal. A megőrzvegyült király néhai felesége szívét (némely források szerint talán jobb kezét is) Leleszen temetette el, hol a szörnyű hír érte. Egy évvel később sort kerített az általa kegyhellyé nyilvánított monostor alapítólevelének kiadására, amelyben deklarálja az újraalapítást, felsorolja a monostor privilégiumait és rendezi vagyoni háttérét. Először is itt olvashatjuk első ismert változatban számos bodrogekői és Ung-videki település nevét: Helmech, Helmuch, Helmeche (Királyhelmech), Lelez (Lelesz), Paylen (Pólyán), Bechekka (Bacska), Beyle (Bély), Gerus, Garus (Géres), illetve Copus, Capus (Kapos) és Chepel (Csepely – ma Nagykapos része). Tehát 1214-ben (némely hibás olvasat szerint 1211-ben) ezek a települések már léteztek, ez első ismert említésük, de nem alapításuk éve, hisz az okirat már létező praediumokról (tanya, településcsíra) és villákról (falu) beszél.

Töredékek az alapító levélből

In nomine Sancte et Individue Trinitatis. Amen. Andreas Dei grácia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Servie, Gallicie Lodomerieque rex. In perpetuum.

Quoniam hiis, que scripti carent autentico, processu temporis solum oblivio novercari, hoc singulare remedium adinvenit humana sollertia, ut quod memoria dignum credit, testimonio litterarum commendetur.

Eapropter ad instanciam fidelis nostri Boleszlai Waciensis episcopi, quia sue devocionis integritatem multis rerum comperimus argumentis, nolentes tam preclare benignitatis obsequia irremunerata relinquere vei dilui posse nubilo

cuiusquam oblivionis, testamenti ipsius seriem, secundum quam ipse de rebus suis tam mobilibus quam immobilibus disposuit, auctoritate regia censuimus confirmandam, quia idem episcopus tempore dilecti fratris nostri Hemerici regis, cum ob regie celsitudinis ingratitude falsi sceleris penas subisset, autenticum super serie predicti testamenti inclite recordacionis patris nostri bulla Bele regis insignitum in presencia nostra se pluribus amisisse edocuit argumentis.

Idem igitur B(olezlaus) Waciensis ecclesie dictus episcopus temporalibus etema terrenis celestia casuris perhempniter mansura comparare desiderans universa predia sua cum libertinis servis et ancillis ratione hereditarie successionis ad se devoluta seu que ex munificencia regia vei principum regni collata noscebantur vei aliquo sibi empconis titulo competere videbantur; ecclesie sante crucis et canonicis in ea sub titulo Premonstratensis ordinis in candido habitu Deo militantibus - ut inferius annotabuntur - omnia devotus contulit.

.....Predium eciam Helmech nomine obtulit cum libero foro, quod nos sue fidelitatis obtentu sibi contuleramus a duobus pristaldis nostris Hemone et Mathya comitibus metis circumdatum, cuius prime incipiunt mete versus meridiem a stagno, quod dividit terram eiusdem predii et terram ville de Beyle et vadunt ad monticulum, qui est prope ad stagnum indeque directe ad stagnum, quod vulgo Nadeschau appellatur et inde ad metas, que sunt sub magna kercu iuxta viam indeque procedentes iuxta viam veniunt ad rivum, qui Karacha appellatur et inde iuxta Karacha girantes veniunt ad metas de Gyures versus occidentem

ibique transeunt Karacha et circueunt iuxta silvam per montes sabulosos usque ad metas, que sunt circa magnam viam retro locum, qui Iwanusteluke appellatur indeque procedunt secus viam versus orientem usque ad locum, qui porcorum volutabrum appellatur et inde iterum versus partes occiduas per mediam silvam tendunt ad locum, qui Zordoch appellatur et inde per medium montem sabulosum ad magnam viam, que vadit versus Zemlyn reflectunturque iuxta viam versus orientem et iuxta stagnum usque ad monticulos, qui sunt in angulo lutose aque, <que> Tyza vocatur et habentur pro metis.

Contulit eciam predium Gyures nomine, quod emerat a filiis Vitalis Chaka et Stephano pro quindecim marcis, quod a fine est terre de Helmelyz.

Terram eciam predio de Helmelyz adiacentem contulit a Huntone comite pro octuaginta tribus marcis et decern et septem ponderibus et duobus Frisaticis emptam.

...Datum per manus Thome aule regie cancellarii et Albensis preposti anno ab incarnatione Domini millesimo CCº decimo quarto venerabili Iohanne Strigoniensi et Bertoldo Colocensi archiepiscopis existentibus, Calano Quinqué Ecclesiensem, Katapano Agriensem, Desiderio Chanadiensem, Symone Waradiensem, Petro Iauriensem, Willemo Vltrasilvanensem, Gothardo Zagradiensem, Roberto Vesprimiensem, Iacobo Waciensem ecclesias feliciter gubernantibus Nicolao palatino Bodrugensem, Ochuz baño, Iula woywoda et Zonukyensem, Salomone Bachiensem magistro tawarnicorum, Symeone Zobociensem

et magistro dapiferorum, Martino Chandiensem et curiali comitē, Myka Byhoriensem, Iohanne Soproniensem, Pothone Musuniensem, Smarardo Posoniensem, Mysca Ferrei Castri, Alexandra Novi Castri, Nicolao fratre Moys Albensem, Sebus Crassouiensem, Nicolao fratre Vgron Komaruniensem, Hetze Thumusiensem, Rodolpho Borsiensem, Iacobo Borsudiensem, Martino Zemliniensem, Benedicto Hunguiensem, Hannone de Borsua, Iula fratre Ratolth Nitriensem, Kelemen Orodiensem comitatus tenentibus regni nostri anno nono.

Az alapító levél legutóbbi méltatója, Richárd Marsina az oklevél formuláit nem tartja a kortól idegennek. Archaikusságát annak tulajdonítja, hogy a korábbi oklevél, Boleszló váci püspök elveszett végrendelete alapján készült, s a szövegromlásokat a másolásoknak tulajdonítja. Véleménye szerint a ránk maradt szövege II. András királynak nem a királyi kancelláriában készített eredeti oklevele alapján született, hanem a 14. század elején hamisították azzal a céllal, hogy bizonyítsák a monostor királyi alapítását. Azzal kapcsolatban, hogy mely részeket változtatták meg az oklevélben, s melyek a valódiak, nem foglalt állást. A monostor népeinek adómentességét, valamint az igazságszolgáltatási kiváltságát, továbbá a határjárások jórésztét hamisnak véli.

[...] II. András király 1214. évi oklevelével eredetiben nem maradt ránk. Legkorábban 1334 májusában I. Károly király (1310-1342), majd pedig Erzsébet királyné (+1380) íratta át az oklevél szövegét. Ezen szövegek közül csupán az Erzsébet királyné által készít-

tett másolat maradt ránk eredetiben. Az I. Károly király által készített másolat szövege pedig csak I. Lajos király (1342-1382) 1342. október 1-i átírásából ismert, mivel maga I. Lajos király is átírta II. András király 1214-es oklevelét 1362. február 26-án. Ettől kezdve eltűnik II. András király 1214-i oklevelének eredetije, s csak az átírásokat mutatják be különböző alkalmakkor a leleszиеk. Az átíró oklevelek, melyek II. András király eredeti oklevelének szövegét tartalmazzák, valamennyien megjegyzik, hogy az eredeti oklevél alapanyaga rossz állapotban volt, de hallgatással mellőzik a pecsétet.

IV. Béla király 1258-ban Ada, Igenet és Ambrus testvéreknek, Péter fiainak, a Rozvány és Géres nevű zempléni várföldeket adta cserébe Kolbach nevű öröklött birtokukért, melyeket a király tőlük elvévén, a Szepes váraljai vendégeknek adományozott (Katona: Hist. Crit. VI. 276).

Egybevetve a rendelkezésünkre álló adatokat, a zempléni vár területéhez a következő várbirtokok tartoztak: Borsi (1221), Berzék (1219), Fon falu (1219), Géres (1258), Galach (1278), Geszthely (1219), Harkány (1219), Habaj (1219), Izsep (1221 Magyarizsep), Kengyeltelek (1271), Lelesz 1252 (1205-121 közt), Monok (1273), Ond (két Ond volt 1247), Percse (Prische szláv alakja 1273), Rozvány (1258), Ság (bizonytalan fekvésű 1220), Sztára (1273), Szuda (Taktaszada 1278), Szolnok (Zurnoh 1219), Tarcsa (Torsa, Taktaharkány és Taktaszada közt 1219), Tolna (a mai Kistoronya) 12209), Vilmány (1219), Velejte (1220).

A tatárok kitakarodása után visszatérő királynak az ország helyreállításáról kellett gondoskodnia. IV. Béla e feladatot nagy buzgalommal oldotta meg. Nemcsak gyarmatosokat hozatott külföldről, hanem az ország gazdasági helyzetét is hathatósan előmozdította.

A helyreállt országot IV. Béla király személyesen beutazta, mely alkalommal a vármegye nemességét maga köré gyűjtötte. A midőn 1258-ban a Zemplén várában megjelent Lászlót, a Roszvádi (Rozvágyi) család őst, azzal vádolták, hogy a tatárjárás alatt az ellenséggel tartott, a király törvényszéket tartván felette, László ártatlansága kiderült, mire Gérest és Roszvágyot nyerte adományul.

(ifj. dr. Reiszig Ede)

Településünk keletkezésével kapcsolatosan többféle vélemény és nézet alakult ki, érvek és ellenérvek ütköztetése, indoklások és utalások halmaza, ezért idézném az ÚJ SZÓ mellékletében „Szülőföldünk” név alatt 2008-ban közölt, Bogoly János történész írásának egy részét: „Helységnevek a történelemben - GÉRES 2. A régészeti leletek tanúsága szerint már az újkőkorszakban lakott hely volt. A vonaldíszes kultúra emberének települése állt itt. A bronzkorszakban a hallstatti kultúra része - A Hallstatti kultúra egy régészeti komplexum, ami az elnevezését a felső-ausztriai Hallstatti településről kapta, melynek közelében a 19. század közepén több mint 900 kora vaskori (i. e. 750 - 450 körüli időszak) sírt tártak fel.

A kultúrkör Nyugat-Franciaországtól a Dunántúlra terjedt, az urnamezős kultúrából fejlődött ki, és elsőként használt tö-

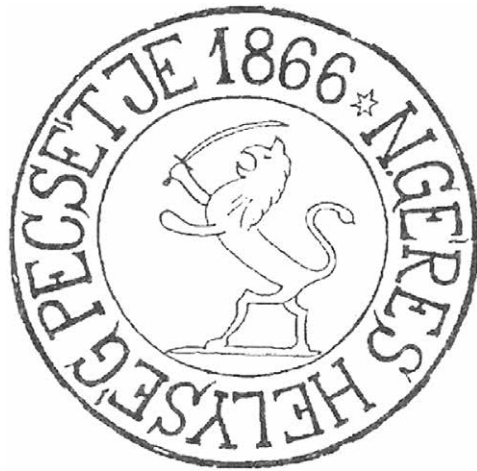
megesen vasfegyvereket és eszközöket. Kapcsolatban állt a dél-franciaországi görög gyarmatvárosokkal és az etruszkokkal. Arisztokráciája hegyormokon vagy meredek dombokon létrehozott nagy kiterjedésű településeken, 8-10 méter magas faszerkezetű földsáncokkal megerősített várakban élt. Halottaikat kamrasírokba temették. A férfiak mellé vasból készült fegyvereiket, gyakran lovukat és kocsijukat helyezték. 1214-ben Gures néven a leleszi prépostság birtokainak leírásában említik először. Nagygéresként 1438-ban Naghgerez alakban szerepel Péter és Jakab magiszterek birtokaként. A későbbiek során számos birtokosa volt, többek között a Dobó, Barkóczy, Perényi családok. 1557-ben a település 7 és fél porta után adózott. A református templom elődje már a 14. században megvolt. A 17. században maszszív falai közé menekült a falu lakossága a rabló császári zsoldosok elől. 1715-ben 5 lakott ház.

Vályi András szerint „Nagy Géres. Magyar falu Zemplén Vármegyében, földes Urai külömbféle Urak, lakosai többnyire reformátusok, fekszik az előbbennek szomszédságában, határja barom tartásra alkalmas, mindent meg terem, szénája elég, gyíkinnye, nádgya tsíkászó tava is vagyon, erdeje tsekély.”

Fényes Elek szerint „Nagy-Géres, magyar falu, Zemplén vármegyében, 105 kath., 754 ref., 37 zsidó mellett 26 lakatlan háza volt. 1787-ben 81 házában 517 lakos élt. A 18. századtól a Sennyey család birtoka, majd a 20. században a kassai püspökség faluja. 1828-ban 109 házában 799 lakos élt. Lakói mezőgazdasággal, szőlőtermesztéssel foglalkoztak. Lakossal, ref. anyaszentegyházzal, 728 hold szántóföld-

del. F. u. többen. Ut. p. Ujhely.”

Neve magyar eredetű, gyéres erdőt, azaz ritkás fás területet jelent. Vannak szlovák források, amelyek a cseh Hořešín szóban is keresik az eredetét, szakmailag azonban nem sikerült még áthidalniuk a nehézséget, melyet az a tény jelent, hogy a Horeš nevet a falu csak az 1948-as névszlovákosítási hullámban kapta.

Mindkét Géres azon szerencsés községek közé tartozik, amelyek már a legkorábbi dokumentumokban előfordulnak. A már sokszor idézett, igen fontosnak számító leleszi alapítólevél 1214 tájékán Királyhelmece bejárásakor említi Gyures vagy Gures helységet, mint szomszédos települést. Bár ebben a korban még nem különböztették meg a két Gérest, nagyon valószínű, hogy a mai Kisgéres elődjéről szól.

Csak 1414-ből tudunk olyan okiratról, amely már megkülönböztetve tünteti fel Kysgeres községet. Az írott forma ettől számítva állandósult. Például az 1549-es viszonyokat tárgyaló egri „Szent János Könyvekként említi: Districtus

Helmeiensis - Kys Geres, illetve Nagh Geres”. A későbbiekben a feltüntetett írásmód egyre jobban megközelítette a kiejtést. A 18. század végén és a 19. században keletkezett térképeken mindenütt egységes névalakban olvashatjuk „Kis és Nagy Géres” község nevét. Az elmúlt század fordulóján a toldalékos helységneveket egyesítették, és ettől fogva a magyar megnevezés mind a mai napig „Kisgéres és Nagygéres”, szlovákul: Malý Horeš – Veľký Horeš.

Egy másik monográfia szerint: „A középkori oklevelekben 1214-ben Gyures, 1254-ben Garus, 1263-ban Zomothor, Gera változatban szerepelt, 1403-ban már a két Géres nevű helységeket megkülönböztették” (Högye István, Lok. és reg. monográfiák 1,47 old. Kisgéres)

„A megállapodás 1755. március 16.-án a leleszi Convent átiratában maradt meg, de több szempontból is érdekes e szerződés. Bizonyítja, hogy a községhez közel eső, korábban lakott hely, majd elpusztult Keresztúr már a 17. században is a kisgéresi jobbágyság használatában volt.” (Forrás: A település történetének vázlata 1945-ig, Högye István 48 old., Lokális és regionális monográfiák 1., Kisgéres)

A következő nézet teljesen más szempontból véleményezi Géres eredetét: „A két egymás melletti bodrogi Gérest nem a nagyság magyarázza meg. Már annál az egyszerű oknál fogva sem, hogy Kisgéres nagyobb, mint Nagygéres. Erre van bőven példa más vidékekről: Szatmárban Nagy és Kisgéc, illetve Kis- és Nagyszekeres. A község jelzője nem a kiterjedésre vonatkozott, hanem az örökletes szabályokra. Magyarán, Kisgérest az ifjabbik testvér örökölte, Nagygérest az

idősebbik, s könnyen lehet, hogy az apja haragudott rá s a nagy rész jogán a kisebbet juttatta neki.”

(Forrás: Kisgéres nyelve, Kisgéres község nevének eredete, 120 old. Mizser Lajos. Közös forrás: Lokális és regionális monográfiák. Kisgéres)

Még egy újabb meggyőző utalás Nagygéres elsőbbségére a névvel kapcsolatosan: „Mint hogy ezen helységnek neve Kis Géres, és Nagy Géresnek legközelebbi szomszédságában fekszik, jogosan következtethető, hogy Géresnél később keletkezhetett. De amint természetesen s eredeti sajátosságokból hozzátéve szólni lehetne, nem Nagy Gérestől veszi származását, mert egészen más fajú, más szólású, más természetű nép s erkölcsére (értsd: erkölcsére – M.L.) különbözik a Nagy Géresitől. Leginkább hihető amint

a közmonda szól, hogy ezen helység származását vette ama Pusztá Keresztúr nevű helytől, mely 1214-ik év előtt Gróf Hanto birtokában volt, most azonban lakosok nélküli nagy darab pusztá földbirtok a Kis Géresiek határában, nagy részben a Premontrei leleszi Prépostság tulajdona.

„Itt fekszik egy homok, mely a mai napig Szentegyház homokjának neveztetik, valami régi épületek romhelye, sok szép faragott köveket s téglákat hordtak innen még nemrégiben is a Kis Géresiek. A legöregebb emberek állítása szerint azon lett itt Pusztá Keresztúron hason nevű falu volt, de az árvíz gyakori szabad járása által, onnan a lakosok kiszorítván, szárazabb s vizektől távolabb helyre vonultak Nagy Géres szomszédságába, honnan neveztetett el Kis Géres”... (kivonat) „Kis Géres június 2-án 1864, Czéhmester Ferencz mp. Községi jegyző.”

(Forrás: Mizser Lajos, Kisgéres nyelve, 126 old., Szerkesztette Viga Gyula, Lokális és regionális monográfiák Kisgéres)

A fent idézett ismeretek alapján egyértelműen következtetni lehet, hogy Gyures - Geres - Garus nevek alatt mégiscsak falunkról van szó, sőt az is elfogadható, hogy „egy letelepedett Géressy család után neveztek el Géresnek” (lásd: Zemplén vármegye, 1940, Vármegyei szociográfiák XI. kötet, szerk. Csikvári Antal).

Utólag Sátoraljaújhely helyi történetét olvasva a következő megjegyzéssel találkozom: „Zemplén vármegye legrégibb okirati anyaga 1526-ban „CSICSAVA” várában elégett és ma már csak a „mohácsi vész” utáni anyag van meg, amely 1558-cal kezdődik.”

(Forrás: Zemplén vármegye történet, Szociográfia, XI. kötet, 1940)

A község nevének változásai / Názov obce v historickom kontexte

1211 Györes	/ Fejér Codex dipl. Hung. VII./ 5. 207 /
1214 Gures, Gyures, Gyueres	/ VSOS, Fejér VII./ 5.204 /
1254 Garus	/ VSOS, Szentpétery I. 1007., Fejér IV. /2/
1258 Gencs, Gerus	/ Fejér IV. /2/
1403 Geres	/ CSÁNKY, KISS /
1750 Nagy Geres	/ Proth. 41.,Pag. 277., Anno 1750 /
1851 Nagy-Géres	/ FÉNYES /
1898 Gerebse, Gereus	/ DONGÓ /
1905 Nagygéres	/ BOROVSZKY /
1912 Nagy Geres	/ DONGÓ /
1927 Velký Gyreš	/ VSOS /
1948 Velký Horeš	/ VSOS /
1994 Velký Horeš / Nagygéres	

AZ 1914 - 1918

VILÁGHÁBORÚBAN HŐSIHALÁLT HALTAK NÉVSORA

V rokoch vojny 1914 – 1918 zahynuli hrdinskou smrťou

VARGA ANDRÁS
GERGELY ANDRAS
TIZEDESEK
BATTYÁNI JÁNOS
CSONTOS LÁSZLÓ
JESZTREBI JÁNOS
KUN TAMÁS
MAJOROS ISTVÁN
NÁDASI ISTVÁN

PUSZTAI JÓZSEF
CSONTOS GYULA
ILLÉS ANDRÁS
KENDI FERENC
LUKÁCS BERTALAN
MANDEL LAJOS
PÁL LÁSZLÓ
SIMON JÓZSEF
VÁRADY JENŐ

MÁRTÍRHALÁLT HALTAK / UMRELI MUČENÍCKOU SMRŤOU

CSONTOS BERTALAN

KOLETKO JÁNOS

NAGYGÉRESIEK FORRÓ IMÁJA
ÁLDÁS HŐSEI NYUGVÓ PORÁRA
ISTEN KEGYELME ŐRKÖDJÖN FELETTÜK

Magyarázként megemlítem a vármegyei levéltárak fontosságát, amit a múltban „vidéki levéltáraknak” is neveztek. Jelen-

tőségük abban rejlett, hogy nagy mennyiségű okiratokat tároltak, mert a vármegyéhez kötődtek. Gazdagabb, részletesebb

adatokat tartalmaztak és áttekinthetőbbek voltak az utókor számára. Minden megyének valamelyik várban, vagy arra kialakított épületében volt elhelyezve. Bőrsákokban kellett tárolni, így védve voltak a nedvességtől és könnyebben is lehetett szállítani és tárolni. Zemplén vármegye legrégibb okiratait a Csicsava-i várban

(szlovák neve Čičava, latinul Chychawa), a vármegye archívja volt. 1526 - 1527-ben elfoglalták és felgyújtották. Már az 1270-es évektől ismert volt, felújítva 1309 - 1316-ban. A várhoz több mint 60 Zemplén vármegyei település tartozott és mint védő bástyája szerepelt a Lengyel hágónak (Pol'ská brána). Zapolyai János elfoglalta

**A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚBAN ELESETT
ÉS AZ UTÁNA ELHURCOLT, ÉLETÜKET VESZTETTEK
EMLÉKÉRE**

Na pamiatku padlých a odvlečených občanov v II. svetovej vojne.

BALOGH BERTALAN
BALOGH GYULA
BALÁZS SÁNDOR.
BALÁZS JENŐ
BÁNYAI MIKLÓS
BORISZA JÁNOS
CSABOLA PÁL
DEMETER SÁNDOR
DIOSZEGI JÓZSEF
GACS MIKLÓS
GÁL JÓZSEF
GERGELY ISTVÁN
HURKA BERTALAN
PÁL BERTALAN
PUSZTAI JÓZSEF
RÁCZ ENDRE
SZOMJU FERENC
SZTANKOVSKY ISTVÁN
TARR BERTALAN
VÁRADY ISTVÁN

KALÁN ISTVÁN
KANÓCZ ISTVÁN
KASSAI BÉLA
KATONA ISTVÁN
KISS BÉLA
KOSZTURA ANDRÁS
LUKÁCS JÁNOS
MÁTÉ JÁNOS
MÓRICZ BERTALAN
MÓRICZ JÁNOS
NAGY FERENC
ÓCSKAI GYULA
PALÁGYI LÁSZLÓ
PÁSZTOR GYULA
PUSZTAI LÁSZLÓ
SZINYÉRI BÉLA
SZOMJU SÁNDOR
SZÜCS BERTALAN
ÚJFALUSSY ALBERT
VÁRADY JÓZSEF

„Dlho sme čakali a neprišli ste
V cudzej zemi práchnivie vaše srdce
Stratili ste sa ako padajúce hviezdy
Len Boh vie, kde sú vaše hroby.”
Velký Horeš 1993

„Sokáig vártunk s nem jöttetek
Idegen földben porlad szívetek
Elvesztetek, mint hulló csillagok
Csak isten tudja, hol a sírotok.”
Nagygéres 1993

és utólag felégette 1527-ben.
(Forrás: Zemplén vármegye, Szociográfák, XI. kötet. szerk. Csíkvári Antal. Internet: Historia)

Csorba Csaba nagygéresi múltból: Géres földet, mint a zempléni vár tartozékát, 1258-ban IV. Béla Péter fiainak ajándékozta. A 13. század végén az Aba Amádéké, majd az 1300-as évek elején a Guth-Keled nemzetség kapta meg, később Párki Jakabé meg az Imregieké volt. 1392-ben már két Géresről tudunk Nagygéres az Imregiek és a Czekeyek birtoka. A 15. században a már említettek kívül még a Csebiek is társbirtokosok voltak Péter és Jakab mesterek mellett. Az 1500-as évek első felében az Eödönffy, Dobó és Gerendi nevek szerepelnek a birtoklevelekben, közepe táján a Perényiek, a Bodicsok és a Nagyok uralták, majd később kilenc birtokos aprózta fel tulajdonjogilag Nagygérest. Egy fontos kereskedelmi útvonal mellett feküdt e korban, amiről az is tanúskodik, hogy híres út menti fogadója volt. A 17. században itt is van részirtokuk a Sennyeyeknek, de rajtuk kívül még legalább 23 családnak. A 18-19. században is számos birtokosa volt mint jellegzetes kisnemesi településnek, akik közül megemlíthető a honos Géressy család.

A kisnemesek által lakott községben több kúriáról van tudomásunk: Nagygéres: Az 1670-es években említik az összeírások a Jászay család két fából épült udvarházát, amelyet 1678-ban feldúltak a kuruc harcok során. Viszont a 18. század vége felé itt tevékenykedő katonai térképészek már hadi célokra is alkalmas, tehát minden bizonnyal szilárd kőépítményt említenek: Egy nemesi udvarház. Lehet, hogy arról a kúriáról van szó, amely ma már meglege-

tősen romos állapotban és részben átépítve látható egy dombon a község délnyugati részén.

1920. június 4-én a győztes hatalmak által diktált trianoni döntés Magyarországot szétdarabolásához vezetett. A velünk határos országok pedig osztozkodtak az ország területéből kedvük szerint. 283.000 km² területből csak 93.000 km² maradt, lakossága pedig 18.2 millióról 7.6 csökkent. 1938. november 2-án a bécsi döntés alapján visszajuttattak 12.000 km² területet 1 085 millió lakossal, amelynek 85 % magyar anyanyelvű volt.

Egy máig tisztázatlan okok és körülmények között 1941. június 26-án ismeretlen jelzésű 4 repülőgép keleti irányból jövet - Kassa várost bombázták. Ez ürügyül szolgálhatott Hitlernek, hogy kényszerítse Magyarországot a Szovjetunió elleni hadüzenethez. Ez lehet fikció is, de lehet valóság is! A magyarságnak már az első bécsi döntés (1938-1939) szerepéért lakolnia kell. Dr. Beneš mint külügyminiszter, kijelentette, hogy „népünk nem élhet németekkel és magyarokkal egy közös hazában”, mert egészében felelősek Csehszlovákia felbomlásáért. 1945. 07. 2-án a 33/45 számú elfogadott kassai kormány-

program már a VIII. a XI. a XV. fejezetben automatikusan megvonta a magyarok és a németek jogállását azaz megvonta az állampolgárságukat, a XI. fejezet kimondja a magyar földbirtok elkobzását, a XV. fejezet a nemzetiségi iskolák bezárását. Április - május során elbocsátják állásukból a tanítókat, közalkalmazottakat a magántulajdonban lévő kis és középüzemek gondnokság alá kerülnek: az alkalmazottakat minden kártérítés nélkül elbocsátották.

A június 21-én kelt 12. sz. Beneš elnöki dekrétuma elrendeli a magyar földtulajdon kisajátosítását térítés nélkül, aztán megnyílnak az internáló táborok - a többek között pl. Terebesen is. Később a megtorlások már csak a bűnösöket érintették a nemzetközi figyelmeztetésre. A sajtó azonban még tovább folytatta a megaláztatást, pl. Ján Garaj szerint a „A mongol törzsek: hunok, avarok, tatárok, magyarok Európa minden nemzetében undort és rémületet keltettek. Kultúrában azonban ezen nemzetek egyike sem alkotott semmi önállót...” (Janics Kálmán: A hontalanság éve, 211 old).

**Közjegyzőség 1938 – 1945-ig Bodrogközi járás
Správa miestnych úradov
(s miestnou príslušnosťou obcí Malý Horeš a Strážne)**

A nagygéresi közjegyzőség összetétele:

Közjegyző / notár: Dr. Bányai Lajos

Segédjegyző / koncipient: Aranyos Sándor

Irodatiszt / vedúci kancelárie: Gyimesi Ferenc

Díjnokok / úradníci: Radácsy György, ifj. Csákö Imre

Írnok / pisár: Berta Olga

Adóbeszedők / vyberači daní: Pusztai József, Dankó Pista

Nagygéres falu bírója / sudca: Pál Gyula - 1944 nov./dec.

A nagygéresi közjegyzőséghez igazgatóságilag Kisgéres és Örös községek tartoztak

Beneš a magyarokat propagandája szerint mint „ázsiai barbárok” írta le, akik nemcsak hogy elrabolták a szlávoktól földjeiket, de könyörtelenül elnyomták és magyarizálták őket”. Soha nem tudta nekünk megbocsátani, hogy „betolakodtunk” a Kárpát-medencébe és ezzel megakadályoztuk a szláv Közép-Európa létrejöttét. Magyarországnak el kell tűnnie a térképről...

(Forrás: Beneš emlékiratai ill. Földi Pál: Földi Pál: Beneš és a magyarok)

Így „igaza” lett Benešnek akkor is, amikor meggyőzte a francia és angol delegáció tagjait, hogy a RONYVA „patak” hajózható is... És érdemes elgondolkodni visszaemlékezéseire: „Nem az igazságokra törekszem, tudatosan követek el jogtalanságokat az állam érdekében és személyes érdekemben.” (Dr. Beneš)

Párhuzamosan a deportálással megkezdődött a lakosságcsere egyezményének a végrehajtása is. A kivitelezés hasonló módszerrel történik, 1948. december 8-ra,

Községi tisztviselők / Obecní úradníci

Községi bírók / Sudcovia

Kis Hurka, id. Csontos Kálmán
Balogh András, id. Pál Gyula
Pál József

Nemzeti tanács / Národná rada

Tagjai / členovia: Molnár Béla - elnök, Béres János, Pekárovics Ferenc,
Bányi István, Kun Bertalan

Komiszárok / komisári: Breška Imrich, Letko Jozef, Dribňák Vasil

Iroda vezető / vedúci kancelárie: Reiskup ill. Rosenblüth Sándor 1948. 08. 20-ig
(a helyi körzeti közjegyzőség megszűnik)

Helyi titkárok / tajomníci: Slobodník Tamás, Csorba László, Grósz Emil,
Grósz Ferenc

Helyi Nemzeti Bizottság / Miestny národný výbor

Tagjai / členovia: Dorkó Bertalan, Lukács Balázs, Balogh Antal, Nagy József,
Gergely József, Svitek László, Szinyéri Dezső, Hám István, Lázár András, Semega József, Kasko Bertalan, Dócs Erzsébet, Dócs Bertalan, Dribňák Vasil, Ocsenás Mihály, Nagy Balázs, Csoma József, Tóbiás Sándor, Máté Rozália, Salaga József,
Demeter Bertalan, Borovčák János, Slivka Vasil

Elnök / predseda: 1986-ig Szoplák Sándor, 1986 - 1990 Tarr Lajos
Anyakönyvvezető / matrikár: Galgán Lászlóné

Helyi község hivatal / Obecný úrad

Polgármester / starosta: 1990 - 2010 Tarr Lajos, 2011- PaedDr. Pál Zoltán
Anyakönyvvezető / matrikár: Mgr. Sallai Tímea

téli időszakra időzítették. Dr. Daniel Okáli vezetése alatt járásonként kimutatták a szlovákok számát Magyarországon, a teljes számot (477 000) adták meg. Az összeírást az áttelepítési bizottság tagjai végezték együttműködve a helyi szlovákokkal. A nemzetiség kritériuma az anyanyelv vagy a származás volt. Áttelepülésre 90 000-en jelentkeztek, de csak 59 774 személy települt át.

(Forrás: Janics Kálmán: A hontalanság évei Hunnia Kiadó, 1989)

A csereegyezmény illetve döntés a lakoltatásról még 1946. november 27-én megtörtént, a transzport száma pedig D/83. Tudomásom szerint összesen 3 család volt kiválasztva a kitelepítésre Nagygéresből, a többiek a környéki falvakból. Csontos Gábor és 5 családtag - cél Békéscsaba, Csontos Bertalan és 3 családtag - cél Békéscsaba, Gönczy Ferenc és 3 családtag - cél Budapest (ismeretlen okból nem lett kitelepítve, lásd: kérdőív)

A perbenyiki állomás rakodórampája

volt a D/83 transzport részére kialakítva ill. a berakodásra előkészítve a királyhalmeci járásból kitelepítetteknek. A szállítást a rakodóhelyre teherautókkal oldották meg és csak a legszükségesebb háztartási dolgok fértek el a kijelölt vagonban. Az utazás Békéscsabára 9 napig tartott, mire odaértek, Csontos Gábor tüdőgyulladást kapott és másfél év után elhalálozott. „A cserelista alapján (csak a királyhalmeci járást ismertetem): Nagygéresbe összesen 3 szlovák család érkezett, egy család (Plešovský Jozef a Csontos Gábor lakhelyét foglalta el. A másik két család egy ideig a tanyán lakott, aztán eltávoztak ismeretlen helyre.

Počiatky existencie obce Veľký Horeš sú viazané so susednou obcou Malý Horeš už aj vzhľadom na rovnaký názov Horeš - Gures, Gyure, Gerus, maď. Géres, ktorý je písomne doložený už v roku 1214 v zakladajúcej listine Leleského prepoštva. Územie však bolo osídlené už aj predtým, nakoľko sa tu našlo sídlisko s kanelovanou keramikou - osídlenie v eneolite, osídlenie otomanskej kultúry zo staršej doby bronzovej, z doby halštatskej, z rímskej a sídliskové nálezy z 10. - 12. storočia. História obce približuje vo svojej knihe Dejiny osídlenia Zemplínskej župy Uličný (2001), ktorý na základe hodnoverných historických prieskumov datuje osídlenie chotára obce do 6. storočia. Črepy slovienskej keramiky zo 6. až 9. storočia dokladujú, že preskúmané územie bolo nepochybne územnou súčasťou Veľkomo-ravskej ríše počas panovania kniežaťa Svätopluka. Dva majetkové horešské celky v 13. a 14. storočí predstavovali samostatné chotáre dvoch horešských

sídlisk a dedín, teda Veľkého a Malého Horeša. Priamo sa spomína v r. 1438 s názvom Naghgeresz. To znamená, že najneskôr v tomto časovom horizonte vznikla potreba rozlíšiť obce Malý a Veľký Horeš. V r. 1438 patrila magistrom Petrovi a Jakubovi, ktorí majetok získali ako dar od kráľa Žigmunda. V ďalšom období sa vlastníci striedali. Medzi vlastníkmi sa vystriedali napr. rodiny: Csebi, Czékey, Eödföffy, Dobó, Czobor, Barkóczy, Perényi atď. V 18. storočí tu vlastnili majetky Szennyeyovci a v 20. storočí biskupstvo v Košiciach.

Obyvatelia obce sa zaoberali poľnohospodárstvom a vinohradníctvom, čo v podstate určuje charakter obce až do dnešnej doby.

Najstaršie písomné správy o príslušnom územnom majetku a dedine sú v listine kráľa Ondreja II. z roku 1214. Kráľ vtedy listinou potvrdil testamentárne darovanie majetkov vznikajúcemu kláštoru premonštrátov v Lelesi, ako to ustanovil obdarovateľ kláštora, vacovský biskup Boleslav, ktorý kúpil horešský majetok od synov Vitáliša, Čaka a Štefana, aby ho daroval kláštoru.

Archeologické, jazykovedné i historické poznatky vedú ku konštatovaniu, že tamojšie sídlisko jestvuje od 8. storočia a patrí k najstarším slovienskym v priľahlom okolí.

V 15. storočí Veľký Horeš vlastnili šľachtici z Cejkova, Šošovci a šľachtici z Brehova. V 16. a 17. storočí bol majetkovou súčasťou hradného panstva Sárospatak, ale držali ho aj Šošovci, Mačaiovci, Coborovci.

Na prelome 16. a 17. storočia bol Veľký Horeš veľkou dedinou s poddanským i

farským obyvateľstvom. Na prelome 17. a 18. storočia bol Veľký Horeš už len malou dedinou. V roku 1715 mal iba päť, v roku 1720 sedem sedliackych domácností. V susedstve, prípadne v blízkom okolí Veľkého Horeša jestvovali v stredoveku osady, súčasť dediny, nazývané Bersel, Ivanusteleke aj Vitalisteleke, ktoré zanikli.

Dedinu do písomností v 13. a 14. storočí zväčša zapisovali ako Gerus, od konca 14. storočia Geres, od 15. storočia pravidelne Nagh Geres.

V dokumentoch sa uvádza pod názvami Nagy Géres, Nagygéres, Veľký Gyres 1927, Veľký Horeš 1948.

Pôvod názvu obce vysvetľujú rôzni autori rôzne. Podľa Eleka Fényesa (1853) je osídlenie obce pôvodom maďarské a názov obce vznikol z maďarského slova „gyéres“, čo je v preklade riedky les. Známe sú aj názory, v ktorých sa vznik názvu datuje do obdobia slovanského osídlenia, kedy názov „goreš“ mohol mať pôvod v označení „hore“ (Uličný, 2001)

Malý aj Veľký Horeš boli označované jedným pomenovaním už v roku 1214, kedy sa spomínajú ako susedné usadlosti mesta Kráľovský Chlmec – Királyhelmece, hoci v tomto období ešte neboli rozlíšené.

Až v roku 1414 je známa listina, ktoré rozlišuje Malý a Veľký Horeš. Záznam z roku 1549 „Districtus Helmeiensis“ uvádza „Kys Geres“, alebo „Nagh Geres“. Neskôr, na prelome 18. a 19. storočia sú už obe osídlenia uvádzané samostatne – Malý Horeš a Veľký Horeš.

Podľa inej monografie: „V stredovekých listinách je toto územie označované ako Gyures (1214), Garus (1254). V roku 1403 sú už názvy oboch obcí rozlíšené“ (Hőgye István, Lok. és reg. monográfiák

1, 47 old. Kisgéres)

Ďalší zdroj hodnotí pôvodnosť existencie osídlenia z iného pohľadu: „Obidva vedľa seba ležiace osídlenia nezískali svoje pomenovanie podľa svojej veľkosti, ale podľa dedičských pravidiel. Malý Horeš získal po smrti rodičov (zdedil) mladší súrodenec, Veľký Horeš starší. Je celkom možné, že otec z nejakých dôvodov priznal staršiemu synovi menšiu usadlosť a mladšiemu väčšiu.

Ešte jeden názor, ktorý potvrdzuje prvenstvo Veľkého Horeša: Pretože Malý Horeš leží v susedstve Veľkého Horeša, právom je možné predpokladať, že osídlenie vzniklo neskôr. No vzhľadom na prirodzené rozdiely a vlastnosti, nie je ani pôvod Malého Horeša závislý od pôvodných obyvateľov Veľkého Horeša, pretože obyvatelia Malého Horeša sa líšia od Veľkohorešanov vo zvykoch, v reči aj v charaktere. Najpravdepodobnejšie je, že pôvod tohto osídlenia môžeme hľadať v osídlení Pusztá Keresztúr, ktoré patrilo Grofovi Hantovi a po odchode osídlencov ostal tam veľký opustený majetok, ktorý hraničil s Malým Horešom, vo väčšej miere vo vlastníctve Premonštráckeho lelesského prepošstva.

„Tu leží piesok, ktorý dodnes nazývajú pieskom Svätej cirkvi, miesto zrúcanín starých budov, odkiaľ mnoho pekných tesaných kameňov a tehliel odnášali ešte nedávno Malohorešania. Podľa názoru najstarších obyvateľov nachádzala sa tu dedina Pusztá Keresztúr, z ktorej obyvateľov vyhnala povodeň na suchšie územie, vzdialené od močiarov, do susedstva Veľkého Horeša, odkiaľ pochádza názov osídlenia – Malý Horeš...“, (2.6.1864., Czéhmeser Ferencz mp.)

Podľa vyššie uvedených faktov môžeme predpokladať, že nositeľom pomenovania Gyures - Geres - Garus je predsalen obec - Veľký Horeš, dokonca je prijateľná aj možnosť, že svoj názov toto osídlenie získalo podľa mena rodiny Géressy, ktorá sa tu usadila. (Antal Csikvári: Zemplén vármegye, 1940, Vármegyei szociográfiák XI.kötet.)

Dokumenty, ktoré by mohli potvrdiť alebo vyvrátiť názory o skutočnom pôvode a histórii obce dnes už pravdepodobne neexistujú. „Zemplínske najstaršie písomnosti zhoreli v roku 1526 na hrade „Csicsava“ (Čičava) a dodnes zachované pamiatky sa datujú od roku 1558 po bitke pri Moháči. (Antal Csikvári: Zemplén vármegye, 1940, Vármegyei szociográfiák XI.kötet.)

Na hrade Čičava (Csicsava) bol archív, ktorý slúžil na uchovávanie dokumentov viac ako 60-tich usadlostí zemplínskeho vidieka. Dokumenty boli uskladňované v kožených vreciach, čo ich chránilo pred vlhkom a zároveň zjednodušilo ich premiestňovanie. Každá obec, v ktorej sa časom vyvinula nejaká administratívna činnosť, sa usilovala opatriť svoje písomnosti vlastným znakom, pečatou, ktorá mala byť v podobe symbolu výrazom jej špecifika, odlišujúceho ju aspoň od obcí blízkeho okolia. Väčšina obcí si zvolila za svoj znak patronícium kostola alebo nesakrálné symboly zvýrazňujúce najviac prevládajúce zamestnanie obyvateľov. Tieto historické pečate sú heraldickým zdrojom pre návrh erbu obcí, pritom platí zásada, že čím staršia pečať tým cennejšia je erb.

Pre obec Veľký Horeš sa našli dve pečate. Staršia známa pečať obce Veľký

Horeš pochádza z druhej polovice 18. storočia. Odtlačok typára z r. 1866 sa nachádza v Archíve Zemplínskej župy (Zemplén megyei levéltár) v Sátoraljaújhelyi na písomnosti z roku 1880. Na pečati s kruhopsom je vyobrazený na pažiti stojaci lev s mečom. Obsah pečate je pomerne častým motívom na rodových i na erboch miest. Voľba motívu bola pravdepodobne ovplyvnená charakterom zemianskej obce v dobe vzniku pečate. Mladšia pečať (z rovnakého zdroja) je písaná a nakoľko sa nachádza na listine z roku 1887 (prvá pečať je na listine z r. 1880), predpokladáme, že v tomto čase obec používala dve pečatidlá.

Odtlačok historickej pečate obce 1866

Lev, ktorý je symbolom Veľkého Horeša, je teda predovšetkým kráľovským zvieracím symbolom. Astrológia ho spája so Slnkom, pričom zrejme vychádza z jeho sily a zlatohnedej farby a lúčom podobnej hrivy. Ako väčšina zvierat je aj on zobrazený z profilu a díva sa dopredu. Najčastejšie sa na erboch zobrazuje v stojí (alebo pripravený ku skoku) s hrozivo otvorenou papuľou, vyplazeným jazykom. Môže držať rôzne predmety ako napr. meč, sekeru, žezlo alebo rôzne rastliny: klasy, ratolesti atď. Na hlave môže mať korunu, na krku šatku, môže byť prikovaný, alebo môže niesť štít. Pazúry a jazyk majú obvykle inú farbu ako telo. Takýto lev sa potom popisuje ako v zbroji resp. ozbrojený s vyplazeným jazykom. U zvierat pod pojmom zbroj sa rozumejú časti tela, ktoré by mohli byť použité ako zbrane v boji alebo aspoň na zastrašenie soka: pazúry, rohy, zobák, tesáky, kopytá, kly, ale tiež jazyk plutva či hriva.

Ako z uvedeného vyplýva, znamenie na historickej pečati obce Veľký Horeš má široké heraldické rozšírenie, preto návrh rešpektuje osobitosti na kresbe (lev na pažiti, bez koruny, s mečom, hriva neroztrapatená), aby bola dosiahnutá jedinečnosť erbu medzi podobnými na Slovensku.

Na základe uvedeného erb obce Veľký Horeš má nasledovnú podobu:

V červenom štíte na zelenej pažiti strieborný lev so zlatým mečom a zlatou zbrojou.

Výfarbenie erbu bolo zvolené tak, aby bolo zvýšené farebné odlišenie od podobných komunálnych erbov aspoň na Slovensku. Pečať obce je okrúhla, uprostred s obecným symbolom a kruhopsom OBEC VEĽKÝ

HOREŠ. Erb, pečať a vlajka predstavujú najvýznamnejšie obecné symboly od ktorých možno odvodiť ďalšie.

Zástava obce má rovnakú kompozíciu ako vlajka, pomer strán ale nemusí byť vždy 2:3, zástava môže byť aj dlhšia. Zástava na rozdiel od vlajky je vždy pevne spojená so žrdou, stožiarom.

Štandarda starostu obce má takmer podobu štvorca, jej výška sa však proporčne rovná výške štítu a šírka zase šírke štítu. Je na nej erbové znamenie obkolesené pruhmi obecných farieb. Od obecnej pečate je možné odvodiť okrúhle pečate s obecným symbolom, kde stred ostáva nezmenený. Mení sa kruhops, ktorý môže znieť: VEĽKÝ HOREŠ • STAROSTA • VEĽKÝ HOREŠ • OBECNÝ ÚRAD • VEĽKÝ HOREŠ

História obce bola plná zvrátov, ktoré neprinášali do života jej obyvateľov pokoj a stabilitu. Trianonská mierová zmluva, podpísaná 4.6.1920 v paláci Veľký Trianon vo Versailles vo Francúzku, riešila hranice po I. svetovej vojne. Ako dôsledok Trianonskej zmluvy v Maďarsku zostalo 7 miliónov obyvateľov z 20,8 milióna obyvateľov Uhorska. 72% územia

Uhorska pripadlo spojeneckým krajinám a Maďarsko stratilo prístup k moru, ktoré malo prostredníctvom Chorvátska. Podobne ako Nemecko, ani maďarská armáda nesmela mať viac ako 35 000 vojakov a v Maďarsku nesmela byť povinná vojenská služba. Maďarsko sa vzdalo aj nároku na územia mimo Európy, ktoré patrili bývalej monarchii. Za Česko-Slovensko podpísali Trianonskú

mierovú zmluvu Edvard Beneš (minister zahraničných vecí) a Štefan Osuský (mimoriadny a splnomocnený vyslanec v Londýne).

Maďarsko získalo časť území bývalého Uhorska pred druhou svetovou vojnou na základe Mníchovskej dohody (1938), prvej (1938) a druhej viedenskej arbitráže (1940). Po vojne však muselo prakticky všetky nadobudnuté územia znovu vrátiť na základe Parížskej mierovej zmluvy z roku 1947, ktorá aj rozhodla, že tieto zmluvy boli od začiatku do konca podľa medzinárodného práva neplatné („ex tunc“).

26. júna 1941 bombardovali Košice 4 neidentifikované lietadlá z východu, čo mohlo byť pre Hitlera dôvodom, aby

prinútil Maďarsko postaviť sa proti sovietskym vojskám. Dr. Beneš, minister zahraničných vecí (1938-39) vyhlásil: „Náš národ nemôže žiť pod jednou strechou s Nemcami a Maďarmi, pretože títo sú zodpovední za rozpad Československa!”

2. júla 1945 Košický vládny program automaticky obral Maďarov a Nemcov o štátne občianstvo. Jeho XI. hlava hovorí o zhabaní majektu, XV. hlava o zatvorení národnostných škôl. V mesiacoch apríl, máj boli prepustení učitelia, úradníci, súkromné vlastníctvo sa dostalo do správy štátnych podnikov a zamestnanci boli bez odstupného a odškodnenia prepustení. 21. júna na základe Benešových dekrétov bola vyvlastnená pôda, otvorené boli internačné tábory, napr. v Trebišove. Neskôr sa obmedzenia týkali už iba obvinených. Tlač však i naďalej pokračovala v ponižovaní.

Beneš podľa maďarskej propagandy hovoril o Maďaroch ako o azijských barbaroch, ktorí nielenže ukradli Slovanom územie, ale utláčali ich a maďarizovali.

Nevedel im odpustiť, že svojím vstupom do Karpatskej kotliny zabránili vzniku Slovenskej Strednej Európy.

Teritoriálne zmeny 1938
(Zdroj: internet)

Súčasne s deportáciami sa začala aj realizácia dohody o výmene obyvateľstva. Pod vedením Dr. Daniela Okáliho načisovali na 8. decembra 1948 vykazovanie počtu Slovákov v Maďarsku - 477 tisíc). Sčítanie vykonával vystahovalecký výbor v spolupráci s miestnymi Slovákmí. Kritériom pre určenie etnickej príslušnosti bol materinský jazyk, alebo pôvod. Na presťahovanie sa prihlásilo 90 tisíc obyvateľov, presťahovaných

Opustený pamätník časov minulých

však bolo len 59774 osôb. Dohoda o presťahovaní vznikla ešte 27. novembra 1946, číslo transportu bolo D/83. Podľa zistených údajov, z Veľkého Horeša boli vybraté len 3 rodiny, ostatní boli z okolitých obcí. Csontos Gábor a 5 členov jeho rodiny a Csontos Bertalan a 3 členovia jeho rodiny sa vystahovali do Békešskej Csaby, Gönczy Ferec a 3 členovia jeho rodiny boli presídlení do Budapešti.

Na železničnej stanici v Pribeníku bola pre transport D83 postavená nákladná rampa. Na túto rampu boli vystahované rodiny dopravené nákladnými autami. Rodiny si mohli vziať len najnutnejšie veci, toľko, koľko vošlo do označených vagónov. Cesta do Békešskej Čaby trvala 9 dní. Prepravné podmienky spôsobili rodinám veľa útrap. Gábor Csontos dostal zápal pľúc a po roku a pol umrel. Do Veľkého Horeša sa vrátci výmeny prisťahovali 3 rodiny. Dve rodiny bývali určitý čas na hospodárskom dvore, potom sa odsťahovali na neznáme miesto. Jedna rodina sa nasťahovala do opusteného domu Gábor Csontos.

Udalosti 2. sv. vojny tragicky zasiahli aj ďalších obyvateľov. Z Veľkého Horeša odviekli na jeseň 1944, v čase svetovej vojny 12 židovských rodín – 68 žien, mužov, detí. Zoznam spísal na príkaz úradov sám odviečený Izidor Grunfeld s presnými údajmi o narodení celej svojej

rodiny aj ostatných židov v obci. Obyčajní dedinskí ľudia pocítili nepriateľstvo antisemitizmu. Samozvaní si ochrancovia ľudskej rasy si predsavzali, že židovská rasa je predimenzovaná, má veľký podiel na majetku a kultúrnom živote, čo v čase medzi dvoma svetovými vojnami viedlo k zrodu „numerus clausa“, ktorá rozlišovala židov ortodoxných od ostatných, čo sa uplatňovalo aj vo vzdelávacom systéme. Spomenieme len Sovietsky Zväz, kde Stalin zlikvidoval celú Leninovu garnitúru...

Vo Veľkom Horeši v minulosti bol a ešte aj dnes existuje židovský cintorín. Z odviečených 66 osôb sa do rodnej obce vrátili len štyria (Ecker Sándor a jeho syn Ecker Vilmos, Klein Lipót a jeho manželka). Židovský cintorín tak osirel, je odkázaný na ochotu obce a niektorých obyvateľov, ktorí boli v čase svojej mladosti v kontakte s potomkami zosnulých. Tí, ktorí sa vrátili domov nenašli ani svoje domovy, pretože ich majetok bol skonfiškovaný. Svoj život museli začať znovu a preto sa snažili nájsť si nový príbytok.

Pred niekoľkými rokmi a sporadicky aj dnes prejavia o cintorín záujem skupiny, ktorých cieľom je vyhľadávanie posledného miesta odpočinku predkov, prípadne mapujú minulosť židovskej komunity.

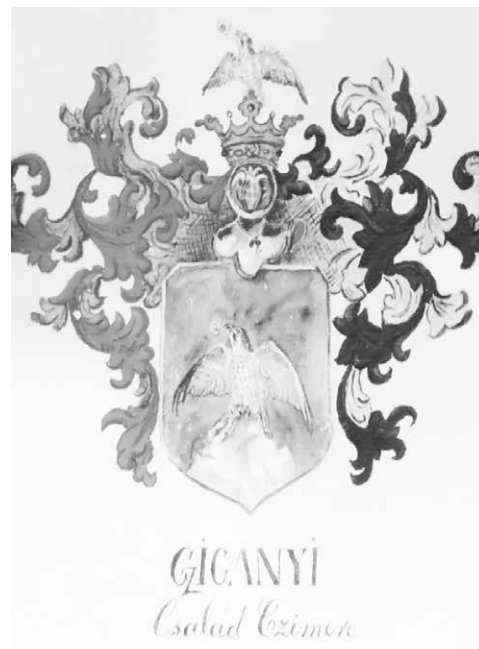
S históriou Veľkého Horeša sa úzko spája genealógia rodiny Czígány (Czigányi). V podstate už znehodnotený pô-

súčasný názov obce	názov obce za I. maďarský názov ČSR	názov obce	počet domov	počet obyvateľov	počet osôb židovského pôvodu
Veľký Horeš	Velký Gyreš Nagy-Géres	Nagygéres	268	1408	76

Počty Židov na južnom Slovensku a na Podkarpatskej Rusi po Viedenskej arbitráži na základe sčítania obyvateľov v roku 1938

1960 Czigányi György

Czigányi család címere

1928 Füzessey Katalin

1928 Czigányi György

vodný kaštieľ tohto rodu môžeme nájsť v obci aj dnes. Erb a šľachtický titul bol rodu Czigány - Czigány György, jeho synovia Lukács, István, súrodenci György a János, udelený kráľom Ferdinandom II. vo Viedni 22. mája 1619 a vyhlásený v Zemplínskej župe. O tejto skutočnosti sa môžeme dočítať vo IV. zväzku Siebmacher Wappenbuch. Neskôr jeden z potomkov Györgya Czigánya pripísal k pôvodnému

menu „i“ a tak ďalšie generácie až dodnes sú nositeľmi priezviska v tvare Czigányi. V obci sa našli informácie o Andrásovi Czigányim (1830 - 1911) a jeho manželke Zsuzsanne Pálovej (1836 - 1928), ktorí sú pochovaní na miestnom cintoríne. S ich menom sa spája aj dodnes existujúca Czigányi tanya, ku ktorej patrili rozsiahle pozemky. Dnes je na tomto mieste plechový hangár a zostatky budov jednotného roľníckeho družstva.

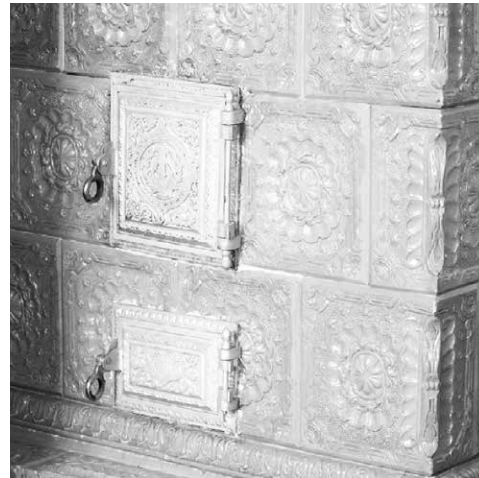
Czigányi kasteľ

Czigányi kastély előtt

Míves cserépkályha - Czigányi kastély

Zachovalá kachl'ová pec

Csontos József (Nagygyéres, 1889. febr. 23. – Bp., 1962. okt. 1.): állatorvos, mikrobiológus, az állatorvostudományok doktora (1952). Tanulmányait 1908-tól 1912-ig a bp.-i Állatorvosi Főiskolán végezte. 1912-

19-ben Marek József belorvostani tan-székén dolgozott, közben egyetemi dok-torátust szerzett. 1919–29-ben Aujeszky Aladár bakteriológiai intézetében tevé-kenykedett, ahol közösen kidolgozták a fix

Csontos József

vírust tartalmazó karbolglicerines veszett-ség elleni oltóanyagot. Az Állatorvosi Fő-iskolán a madarak fertőző betegségeinek kór- és gyógytana tárgykörből magánta-nárrá habilitálták (1925). Az Orsz. Állat-egészségügyi Intézet megalapításakor az oltóanyagok ellenőrzésével bízták meg

(1929), majd a diagnosztikai és szerológiai osztályt vezette. 1942–44-ben a kolozsvári Állategészségügyi Intézet vezetője, 1946–50-ben az Orsz. Állategészségügyi Intézet, majd 1950-től 1959-ig, nyugdíjazásáig az Állategészségügyi Kutató Intézet ig.-ja volt. Elsőként állapította meg hazánkban a szarvasmarhák bunosztomózisának elő-fordulását, allergiás próbát dolgozott ki az ebek gümőkórjának felismerésére, részt vett a metelyellenes szer (Distol) kidolgo-zásában. Érdemeket szerzett az Orsz. Ál-lategészségügyi Intézet újjáépítésében és újjászervezésében, a háború utáni lóállomá-ny takonykórral és tenyészbénasággal való fertőzöttségének fől számolásában, a baromfi- és sertéspetis terjedésének megfékezésében. Tanítványai Csontos Jó-zsef-emlékérmet alapítottak. - F. m. Állat-tenyésztés, állatbetegségtan (Palyuszk Mátyással és Kádár Tiborral, Bp., 1953). - Irod. Szabó István: Cs. J. (Magy. Állatorv. L., 1975. különszám).

„Majdnem negyedszázad a község szolgálatában – még kimondani is sok.

Tarr Lajos (1948-2013) pontosan sorolja,

A kastély ablakdíszé
Reliéfna výzdoba na kaštieli

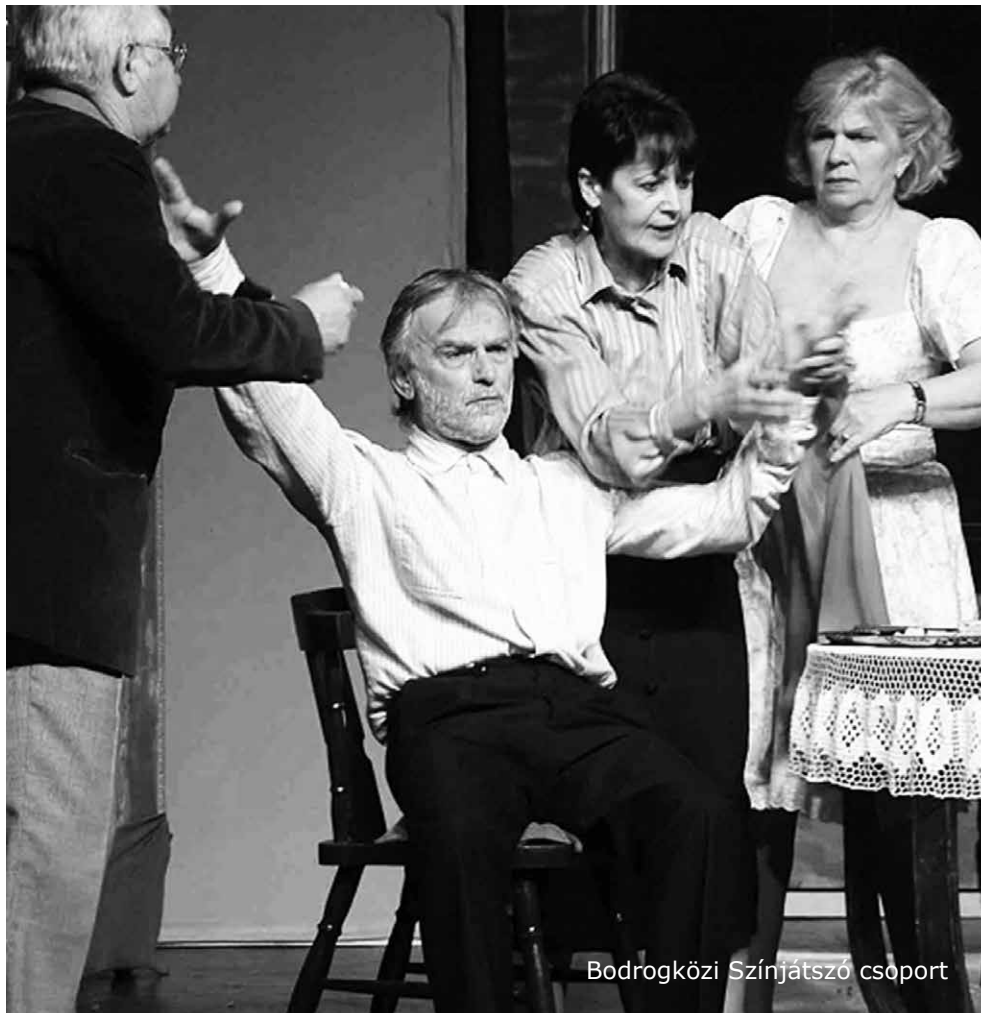
Tarr Lajos

hogy mi minden fért bele ebbe az idestova negyedszázadba. A tanásháza felújításával kezdődött (annak idején még vécé se volt), majd az utakat hozták rendbe, bevezették az ivóvíz-, majd a gázhálózatot, megépült a ravatalozó – az utóbbi beruházástól egyesek kezdetben nagyon ódzkodtak. Felújították az iskolát (odaköltözött az óvoda is). A polgármester még a külső szigetelést is szeretne volna megoldani, még hozzá pályázat révén, de a harmadik körön nem jutottak túl; az volt az indoklás,

hogy egy melléklet hiányzik. Tarr Lajos furcsállja ugyan a dolgot, morog is, de nem adja fel. ...“

2009. november 18., Urbán Klára
Tarr Lajos 1986 – 2010
község hivatal vezetője, polgármester

Közismert személy **Papp Ferdinánd** pedagógus, a Bodroghközi Színjátszó csoport tagja, aki 35 éven át szórakoztatja Bodroghköz lakosait. „Különböző darabok-

Bodroghközi Színjátszó csoport

ban a csoport kimagasló eredményeket ért el az amatőr színjátszók fesztiváljain. Legtöbb darabjuk elnyeri a legjobb rendezői díjat és sok-sok alakítási díjakat is csoportjával.

Papp Ferdinánd a következő díjakat nyerte eddig: A falusi színjátszók 11. Országos Fesztiválján 2000. november 18-án Szepsiben (Moldava nad Bodvou) a Legjobb Férfialakítási díj, 2002 novemberében ugyancsak Szepsiben (Moldava nad Bodvou) és Magyarországon a Mátészalkai Felnőtt amatőr színjátszók találkozóján a Legjobb Főszereplő díj -at nyerte. Nagy elismerésben volt része 2008-ban a Szepsi-Buzitai X. Egressy Béni Országos Színjátszó Fesztiválon a színjátszás területén, elért eredményeiért „Életműdíjat” díjat kapta 2009-ben a X. Amatőr Színjátszó Találkozón Mátészalkán a „Legjobb Férfi epizód szerep” díjban részesült. Színjátszó csoportjukat 2011. december 16-án a Kassai megyei (Košický kraj) előljárárság Elismerő éremmel és oklevéllel tüntette ki, amit Zdenko Trebuľa megyei elnök adott át”.

Po kamenných „mačacích hlavách“ Veľkého Horeša kráčala neraz aj **Szidi Tóbiás**, známa speváčka a herečka bratislavského divadla Astorka Korzo, ktorá získala ocenenie „Najlepšia herečka roka 2011“ za najlepšie stvárnenú ženskú postavu. Má nezameniteľnú farbu hlasu a typický zjav. Szidi Tobias je vyštudovaná herečka a svoje uplatnenie našla v množstve divadelných hier. Priznala sa, že filmové prostredie úspešného filmu - Marhul'ový ostrov, v ktorom stvárnila ústrednú postavu, jej pripomína domov. „Dedinský život je presne to, čo som pre-

Papp Ferdinánd

žila v detstve na východe Slovenska, takže som sa vlastne vrátila ku svojim koreňom, k záhrade a ku všetkému, čo k tomu patrí,“ priznala na Pluska.sk rodáčka z Veľkého Horeša a dodala. „Východ mi samozrejme chýba. Moji rodičia, sestra a kamaráti z detstva...“

Szidi Tóbiás

„HÚSÉG AZ ÚR ISTENHEZ,
KRISZTUSHOZ,
A NAGYASSZONYHOZ,
AZ EGYHÁZHOZ,
ÉS A MAGYAR
HAZÁTOKHOZ!”

Nemes Andrásné Az EMLÉKEZZ! (Felvidék 1945-1948) címu kotetében ír a Mindszenty József, Pehm Nagygyéreshez kötődő emlékeiről, Mindszenty József (Csehimindszent, 1892. márc. 29. – Bécs, 1975. máj. 6.): esztergomi érsek, bíboros, Magyarország hercegprímása, legitimista politikusa aki” Teljes erejével, tekintélyével kiállt keresztény méltóság léte a zsidóság deportálása ellen. A szlovákiai magyarok és a magyarországi németek ügyvédje „Mártír volt, aki csodálatos helytállással viselt el testi és lelki szenvedéseket egyházához és népéhez mindvégig kitartó hűségében. Korszakunknak, egy olyan korszaknak a vértanúja, amelyben új mártírtípust teremtett az ideológiai és

politikai okokból támadt vallásüldözés... Tisztelettel és nagybecsüléssel hajlunk meg ez előtt a modernkori vértanú előtt...” (König bécsi bíborosérsek temetési prédikációjából)

Gyermekkori emlékek Nagygyéresre.

Az anyai ág rokonai közül csak azokkal tudtuk tartani a kapcsolatot, akiktől nem választott el országhatár. A határ menti Nagygyéresen édesanyámnak két húga volt férjénél. Egyikük férje az ottani vasútállomás főnöke, és egyben a község bírója volt. Széles látókörű, haladó gondolkodású ember lévén, keresztül tudta vinni, hogy községében a legsúlyosabb gazdasági válság idején, a húszadik század harmincas éveinek a kezdetén bevezettette a villanyt. Ezzel erős húsz évvel előzte meg a környékbeli községek elektromos árammal való ellátását. Az ő látogatásuk is kedves ünnep volt otthonunkban. Nagyon tudtak a gyermekek nyelvén beszélni, és engem különösen vonzott az a szép fényes fedelű láncos zsebóra, amit a rokon férfi a zsebében hordott. Amikor meg akarta nézni, hány óra van, kivette zseboráját, és annak fényes fedelét gombnyomással kinyitotta. Én a gombnyomást nem vettem észre, és amikor megkérdeztem, hogy nyílt ki az óra fényes fedele, azt mondta, hogy arra csak rá kell fűjni és kinyílik. Így aztán az óra kettőnk közt kedves játékszer lett, amit időnként elővett, ráfűjt, – közben észrevétlenül megnyomta a gombot –, és az óra fedele felpattant. Örült, hogy ezzel csodálatba ejtett. Egy ilyen látogatás alkalmával nagyon kérték szüleimet, hogy engem engedjenek el hozzájuk egy néhány napra. Mivel én is vágytam hozzájuk menni, szü-

leim karácsony után elvittek Nagygyéresbe, hogy a karácsonyi vakáció végéig ott maradhassak. Ez 1932-ben volt, amikor az elemi iskola első osztályába jártam. Ennél a rokoncsaládnál csodálatos dolgokkal találkoztam. A lakószoba egyik sarkában egy kis asztalkán, tányér alakú, talpas, fekete színű szerkezet volt. Nem tudtam mi az. Vendéglátóim leültettek a kis asztal mellett levő székre, a fekete talpas szerkezet alsó részén megnyomtak egy gombot, és a különös szerkezetből erős férfihang zengett a szobában. Meglepetve ugrottam fel a székről, kerestem a beszélő bácsit, de a bácsi nem volt sehol sem. Később a szerkezetből egy kis zene csendült fel, majd a beszélő bácsi ilyet mondott: Halló, rádió Budapest. Így tudtam meg, hogy azt a különös szerkezetet rádióknak hívják. Csodálkozásom aztán még nagyobb lett, mert kezdett alkonyodni, és a nagynéném egy mozdulata nyomán ragyogó fény töltötte be a szobát. Arra gondoltam, hogy otthon az esti lámpagyújtás egy kis szertartás. Előbb puha tiszta ronggyal meg kell tisztítani a lámpaüveget. Aztán petróleumot kell önteni a lámpába, majd le kell tisztítani a petróleumos kanóc hamvát. Végül a kanócot gyúfával meg kell gyújtani, és a lámpaüveget a helyére kell tenni. Szülőfalumban, és a környező falvakban sehol nem volt még sem villanyvilágítás, sem rádió. Akkor éjjel nehezen aludtam el. Sok ismeretlen dolog vett körül, amit nem értettem meg. Azon tépelődtem, hogyan jön az a ragyogó fény azokon az oszlopokon levő drótokon át a szobákba és az utcai lámpákba is, és hogyan tud az a távoli hang ilyen messzire jönni és a bezárt szobákba is eljutni. Nagyon jól éreztem magam ebben a számomra különös világot jelentő rokoncsa-

lásban. De közeledett a vakáció vége, és már a hazamenésre gondoltam, amikor váratlanul megbetegedtem, és betegségem gyorsan fokozódott. A faluban élő orvos rokonaink hívására hamar megérkezett, injekciót és orvosságot adott. Az éjszakát félig öntudatlan állapotban töltöttem, de kábulatomban is foglalkoztatott, hogy a szobában gyakran változik a fény színe. Évek múlva tudtam meg, hogy az orvos azt rendelte, hogy az éjszaka minden órájában más színű villanyégőt csavarjanak be, hogy ezzel a beteg gyermek öntudatát és gondolatait ébren tartsák. Az orvos áldott eszköz volt Isten kezében betegségem gyógyításában. Meggyógyultam. Sok év múlva tudtam meg azt is, hogy az orvos az első két nap folyamán nem fűzött reménységet gyógyulásomhoz. Torokgyíkom volt.

Édesanyám súlyos állapota a vakáció folyamán arra készítette szüleimet, hogy legalább a következő iskolaévre próbálják könnyíteni iskolába járásom terhet. Tudták, hogy nekem az iskolaév gyásszal fog kezdődni. Úgy rendezték el a dolgot a két nagygyéresi nagynénémmel, hogy nekem otthont adjanak, és élve annak az áldásával, hogy Sátoraljaújhelytől már nem szakít el országhatár, Királyhelme helyett Újhelybe iratkozzak be az iskolába. A Géres és Újhely közti 20 km-es utat vonattal tehettem meg. Elesett tehát a naponkénti 10 km-es gyaloglás az iskolába menéssel. A polgári iskolának az utolsó éve következett, és részben ez, részben a telt osztály megnehezítette felvételemet Újhelybe. Jeles bizonyítványomra való tekintettel végül mégis felvettek. Nagy könnyebbség volt, vonattal járnunk iskolába. Szeptember közepén meghalt édesanyám.

Hétvége lévén, éppen otthon voltam. Világok omlottak bennem össze. A temetés után nagyon nehezen mentem vissza Géresbe, új otthonomba, annak ellenére, hogy ott sok szeretettel vettek körül, mind a felnőttek, mind kortárs unokanővéreim. Barátnőikkel együtt mindent elkövettek, hogy megvidámiítsanak. De én akkor nagyon sebzett lélek voltam...

Gönczy Lajos, mint az aranyérmes borok mestere híresült el. Ezt a megnevezést pedig méltán viselheti, ugyanis az egykori szőlőskői tanár az 1972 első borászati világversenyen, amely Budapesten került megrendezésre, 2 aranyérmet hozott haza a bodrogközi Szőlőskői pincéjéből származó borral, amelyek közül az egyik egy három puttyos, 1967-es évjáratú aszú, a másik pedig 68-as évjáratú, ötputtyos aszú volt. Bár ma már nem tevékenykedik, mint tanár, de bor iránti tudását, elhivatottságát tükrözi minden üveg bor, mely pincéjéből kikerül.

Lajos Gönczy sa stal známym ako vinár, ktorého víno získalo zlaté ocenenie. V roku 1972, ako učiteľ na strednej odbornej škole vinárskej, priniesol z 1. ročníka svetovej súťaže vinárov, ktorá sa konala v

Budapešti, za víno pochádzajúce z pivníc vo Viničkách 2 zlaté medaily. Jednu za trojputňové šľachtené zo zberom v roku 1967 a druhú za päťputňové z roku 1968. Aj keď už učiteľské remeslo zavesil na klinec, jeho vedomosti a skúsenosti v oblasti vinárstva sa skrývajú v každej fľaši vína, ktorá opustí jeho vínnu pivnicu.

Nagygyéres községének egyik meghatározó alakja, **Göőz Ferenc**, aki negyvenkét évig tevékenykedett, mint a református gyülekezet lelkipásztora. 1909. május 2-án látta meg a napvilágot Munkácson. Ezt követően gyermekeveit Gacson egy Losonchoz közeli faluban. Középiskolai és teológiai tanulmányait is itt, Losoncon végezte el. Gyermekkorában és életében több megrázkódtatás is sújtotta. Még csak öt éves volt mikor elvesztette édesapját. Feleségével mindössze hét évig élvezhették egymás társaságát, ugyanis hét év házasság után a felesége elhalálozott így három gyermeket hagyva félárván.

Göőz Ferenc hat éven keresztül gyászolta feleségét, majd hat év után újra megnősült. Ebből a házasságából még egy gyermeke született. Mielőtt elkezdte volna nagygyéresi tevékenységét Bánócon, Hanván, Nagykaposon végezte lelkipásztori teendőit. 1934-ben, mint püspöki titkár szolgált. Nagygyéresbe 1936-ban érkezett. Amit csak kevesen tudnak róla, hogy lelkipásztori munkássága mellett, az irodalmi témakörben is tevékenykedett. Egyaránt alkotott lírai és prózai műveket. Központi témaköre az egyházi témák voltak, de ezen kívül műveiben nagy figyelmet fordított az életre, a becsületre, a tisztességre valamint a családra. Versei sajnos soha nem kerültek napvilágra, mert nem lettek kiadva. Prózai

alkotásai, mint kéziratanyagok maradtak meg az utókor számára. Az 1944 és 1948-as éveket, mit esperes helyettes töltötte a kelet kassai térségben.

1980. április 25-én halt meg Kassán. Ez éven ünnepeljük születésének 105. évfordulóját.

Výraznou osobnosťou Veľkého Horeša bol **Ferenc Göőz**, ktorý tu pôsobil 42 rokov ako duchovný predstaviteľ kalvínskej cirkvi. Narodil sa 2. mája 1909 v Mukačeve. Detstvo prežil v Haliči neďaleko Lučenca. V Lučenci absolvoval stredoškolské i teologické štúdium. Jeho životom otriaslo niekoľko tragédií. Ako päťročnému mu umrel otec. S manželkou prežil len 7 šťastných rokov. Po jej smrti ostal sám s tromi malými deťmi. Smútil dlhých šesť rokov, až potom sa oženil. Z nového manželstva sa narodilo štvrté dieťa. Ako kňaz pôsobil v Bánovciach nad Ondavou, v Chanave, vo Veľkých Kapušanoch. V r. 1934 vykonával funk-

ciu biskupského tajomníka, v rokoch 1944-1948 bol zástupcom dekana východnej košickej oblasti.

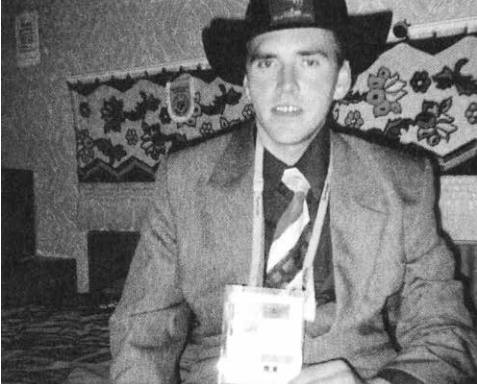
Do Veľkého Horeša prišiel v r. 1936. Málko kto o ňom vedel, že popri svojom duchovnom poslaní sa venoval i literatúre. Písal poéziu i prózu. Stredobodom jeho záujmu boli cirkevné témy, no vo svojich dielach venoval veľkú pozornosť aj problémom života, cti a rodiny. Žiaľ, jeho poézia sa nikdy nedostala k čitateľovi.

Umrel 25. apríla 1980 v Košiciach.

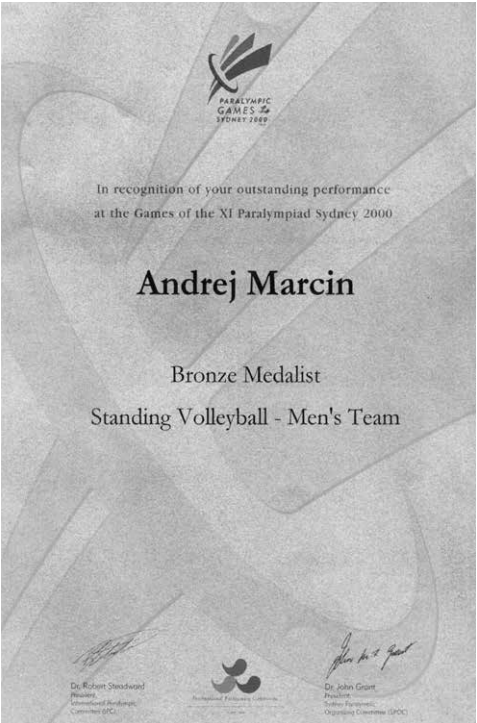
Marcin András alapiskolai tanulmányait Nagygéresben végezte. Ezt követően a pozsonyi mozgássérültek középiskolájában folytatta tanulmányait, itt a központi szerepet a testnevelés jelentette számára. Bár távol került szülőfalujától, a szíve mégis minden hétvégén hazahúzta. Első nemzetközi mérkőzését 1995-ben a lengyelországi EB-n játszotta, ahonnan, szégyent nem vallva, bronzérmet hozhatott haza. Ezt aktív edzések követték, ami felkészülés volt a 1996-os atlantai paraolimpiára. Az ezüstérem mellett rengeteg eszmei értékű élménnyel térhetek haza a játékosok, köztük András is. Marcin András életének következő mérföldkövét a 2000-es sydney-i paraolimpia jelentette, ahol egy újabb bronzéremmel gazdagodott.

Többek között a legértékesebb érmek számára a két EB-n és a két paralimpián

szereztek. Nagygéres méltán lehet büszke szülöttjére, Marcin Andrára, aki testi fogyatékoságát képes volt saját előnyére fordítani. Ezzel tökéletes példa mindenki számára, hogy nincsenek lehetetlenek.

András Marcin, rodák z Veľkého Horeša, človek, ktorý napriek svojmu telesnému postihnutiu dokáže prekonať méty a zdolať všetky prekážky na ceste k naplneniu svojich cieľov. Ako malý chlapec, po ukončení základnej školy vo Veľkom Horeši odišiel ďaleko od svojho domova a vo svojich stredoškolských štúdiách pokračoval v Bratislave. Svoj prvý úspech ako člen volejbalového tímu dosiahol na Majstrovstvách Európy v Poľsku v roku 1995, v podobe bronzovej medaily. Tvrdý tréning priniesol opäť svoje ovocie na paraolimpiáde v Atlante v roku 1996, odkiaľ si priniesol striebornú medailu. Ďalšou úspešne zdolanou metou bola bronzová medaila zo Sydney v roku 2000. Svojím životným postojom môže byť príkladom pre nejedného, aj telesne zdravého človeka. Jeho úspešná reprezentácia Slovenskej republiky je zároveň pýchou všetkých Veľkohorešanov.

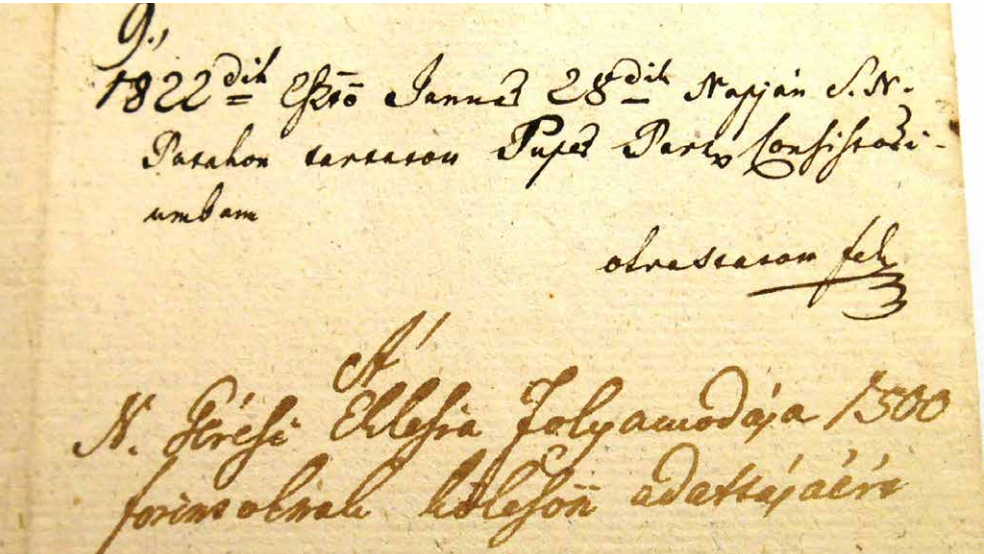

Levéltári kincsek, titkok

1822. január 27-én a falu református lelkésze levelet intézett a Szuperintendens Úrhoz. A levél megfogalmazója arról tájékoztatta a címzettet, hogy a „Nagygyéresi Ekklesia 1820-ik Esztendőbe jelesen pedig September Hónap 7-ik napján, midőn már látta, hogy ócska falai eldőülő félben lettek volna” új építkezésbe fogott. „Új templomunknak vakolatlan falai, hozzá ragasztott tornyával [...] egy egész esztendő lefolyása alatt elkészült, s mindeneknek tetsző tartós fedelezett alá tétettek.” A szerző azt is megjegyzi, hogy a munkálatok még nem fejeződtek be. A szuperintendens segítségét kérte az építkezés befejezéséhez, hogy az eklésia régi vágya beteljesedhessen.

A levél 1822. január 28-án olvastatott fel. A levél hátlapján a következő mondat áll: „A N. Géresi Eklésia folyamodása 1500 forintoknak kölcsön adtatásáéra.”¹

¹ „A protestáns egyházak, így az evangélikus helyzetét is a III. Károly király által 1731-ben kiadott döntvény, a Carolina Resolutio szabályozta. Ez többek között lehetővé tette, hogy a protestáns {II-304.} egyházkerületek szuperintendenseket válasszanak, akiket csak a 20. századtól neveznek általában püspököknek. Az 1734-ben kiadott második Carolina Resolutio mind az evangélikus, mind a református egyháznak 4-4 szuperintendensség (egyházkerület) felállítását engedélyezte a Magyar Királyság területén. [...] Az egyházmegyék egyházkerületet (szuperintendencia) alkotnak, amelyet egy világi egyházkerületi felügyelő és egy szuperintendens (később püspök) vezetnek. A felügyelőt és a szuperintendenszt az egyházkerület valamennyi eklésziája választja.,, In: Kollega, Tarsoly István (szerk.): Magyarország a XX. században, II. kötet. Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság. Az evangélikus egyház (1867-1918), Ba-bits Kiadó, Szekszárd, 1996-2000. <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/240.html>

Nagygéres történelmét illetően értékes információval szolgál a Dongó Gyárfás Géza által szerkesztett, és 1908-ban Sátoraljaújhelyen kiadott könyv. Nagygéres helvét hitvallású magyar falu. A falu katolikusai a kövesdi egyházhoz tartoztak. Béla király előtt a Zemlun királyi várhoz tartozott, de 1258-ban Béla király Péter fiának adományozta azt. 1310-ben elcserélték a falut, ami így az Imreghy család vagyonát, birtokait gyarapította. Ám a tizenötödik század első felében, 1436-ban Zsigmond király Jakab és Péter vitézeknek adta a falut. A két vitéz utódai lettek a Géressyek. Miután a Géressyek kihaltak, a falu nagyobb részét a Jászay család birtokolta. Az ezerkilencszázas évek elején a falut a Szerdahelyi, Sennyey grófok, a Zmeskáll, a Szirmay és a Szent-Mihályi nemesi családok bírták.

Dongó Gy. Géza könyvében néhány mondatot ejtenek Keresztur történetéről is. Bár igen szűkszavúan fogalmaznak,

azonban ez a néhány információ is segít megismerni Nagygéres és környezete történelmét. A Nagygéres északi határában elterülő Keresztur a századforduló idejében már csak tanyaként funkcionált. A szerző az elpusztult helységről szóló feljegyzéseket barátja információi alapján jegyezte le. Azt is tőle tudta meg, hogy a Keresztur-tanya új tulajdonosa Balogh János, géresi birtokos volt ebben az időben. Az új tulajdonos megtalálta a régi helység templomának maradványait, amiből az ép téglákat kibontotta, és a faluba fuvarozta. „A fundámentom elbontásakor egy arany (?) pénzt is talált Balogh uram, de azt haza fele menet útközben a fia elvesztette.”¹

1 Dongó Gyárfás Géza (szerk.): Adalékok Zemplén- Vármegye történetéhez, XIII. kötet, (tizennegyedik kiadás), Zemplén Könyvnyomtató Intézet, Sátoraljaújhely, 1908. Vö. Uo. 102-103.

* **Keresztur.** Arról, hogy elpusztult helység, s ma már csak „tanya” N-Géres északi határában, azután tudtam meg, mikor a XIX. közlöményem bevezetését már kiadtam az „Akk” ez évi febr.-i füzetében, értesültem. Somogyi Bertalanvárm. tiszti ügyész barátomtól Ő tőle tudtam meg azt is, hogy a „Keresztur-tanya” új tulajdonosa (Balogh János géresi birtokos) szántás közben reá akadt az elpusztult Keresztur helység templom (?) maradványára, abból több szekérre menő téglát szedtetett ki ép állapotban és fuvaroztatott haza Géresbe. A fundámentom elbontásakor egy arany (?) pénzt is talált Balogh uram, de azt haza felé menet útközben a fia elvesztette.

Megbízó Level

Melynek erejével fogva, mi a Nagy Géresi hely. hit. vallású név. R. egyház tagjai közösen és közmegegyezéssel küldött képviselő követeinket Sáros Patakra a Nagy tiszteletű esperes Úr kegyes színe eleibe bizonyos tárgyak iránti értekezés, és azoknak némilegi elintézése véget.

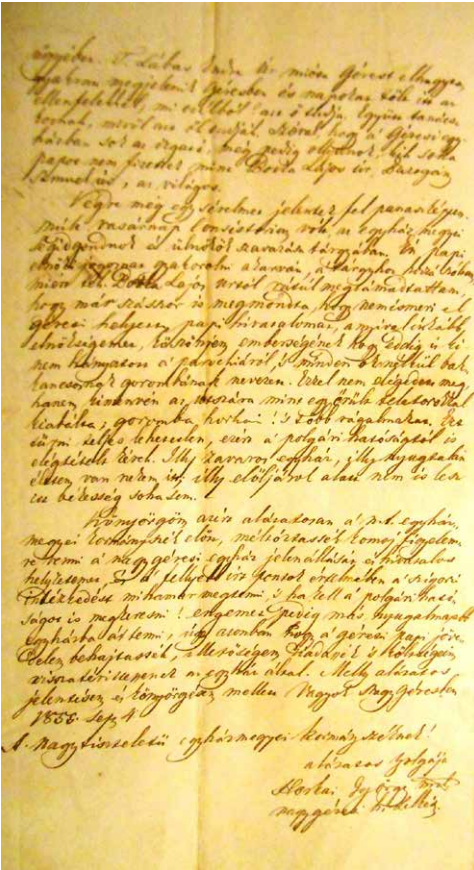
Kelt N. Géresbe. 1854. Dec. 10-én

Egyháznak tagjai közön
Négyesen és annál jelen
legi gondnoka
Somogyi Péter
Szent János at. gond. Emf
Kuska Abraham m/f
Székely József m/f
Gönczy Ábrahám m/f
S. a. t.

Ebben az 1854. december 10-én kelt megbízó levélben a nagygéresi református hívek lejegyzik, hogy az általuk kiválasztott képviselőket küldik a sárospataki espereshez, hogy azok közbenjárjanak az egyházközösségük ügyeiben. A kiválasztott képviselők a következők voltak: Buzogány Sámuel, Balásházi József, Galocsi

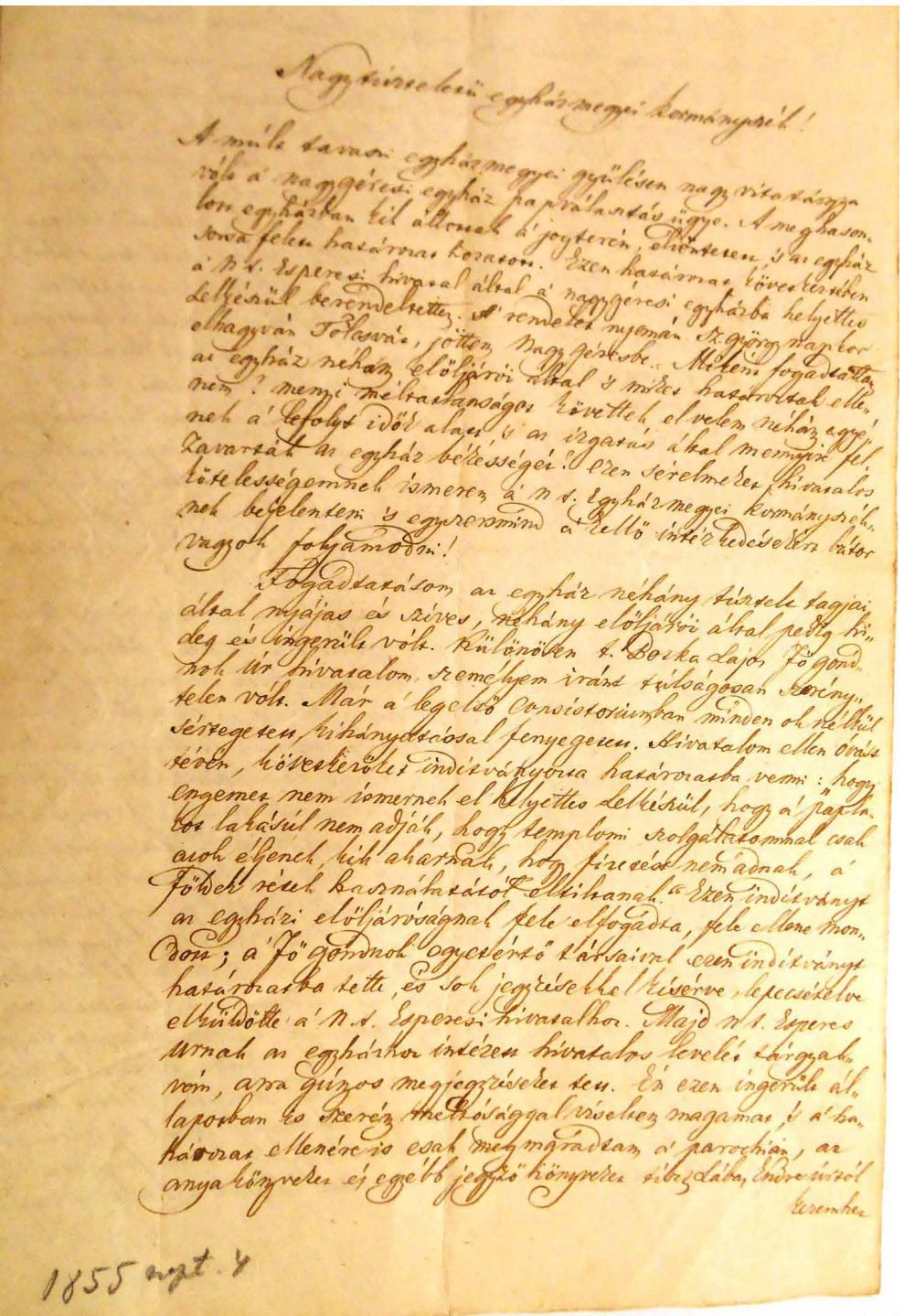
Antal, Csontos Sámuel. „Megbízó level Melynek erejével fogva, mi a Nagy Géresi hely. hit vallást követő R. egyház tagjai közönségesen és közmegegyezéssel küldjük képviselő követeinket Sáros Patakra a Nagy tiszteletű esperes Úr kegyes eleibe bizonyos tárgyak iránti értekezés, és azoknak némilegi elintézése véget.”

Horkai György helyettes lelkész, 1855. szeptember 4-én levelet intézett az egyházmegyei kormányzékhez. A falu új lelkésze beszámolt arról, hogy Szent György napján hagyta el Tolcsvát, és érkezett meg Nagygéresbe. „Fogadtatásom az egyház néhány [...] tagjai által nyájas és szíves, néhány előjárói által rideg és [...] volt. Különösen t. Borka Lajos főgondnok úr hivatalom, személyem iránt túlságosan szerénytelen volt.” Horkai megjegyzi: „hogyan engemet nem ismernek el helyettes lelkészül, hogy a paplakot lakásul nem adják, hogy templomi szolgálattal csak azok éljenek, kik akarnak,

hogy fizetést nem adnak, hogy a földek [...] használatától eltiltanak.” Majd arról is tájékoztatja levelében az egyházmegyei kormányhivatalt, hogy a főgondnok lepecsételt levélben küldte el panaszát az esperes úrnak, melyben rágalmazta az új lelkészt. Az esperes úr kiállt Horkai mellett. Azonban Borka és társai tovább folytatták „hadjáratukat” az új lelkész ellen. Az ügy odáig fajult, hogy az eset kivizsgálása miatt egyházi küldöttség érkezett a faluba, ahol kihallgatásokat tartottak. Borkát és „szövetségeseit” azonban ez sem tántorította el céljuktól. A kihallgatáson is rágalmazták Horkait. A levél utolsó részében így fogalmaz Horkai György: „Ezt tűrni teljes lehetetlen, ezért a polgári hatóságtól is elégtételt kérek. Illy zavaros egyház, illy nyugtalan életem van nekem itt, illy előjárók alatt nem is lesz itt békesség sohasem. Könyörgöm azért a n. t. egyházmegyei kormányzék előtt, méltóztassék komoly figyelembe venni a nagygéresi egyház jelen állását és hivatalos helyzetemet, és e helyett írt pontok értelmében a szigorú intézkedéseket mihamarabb megtenni, s ha kell, a polgári hatóságot is megkeresni, engem pedig más nyugalmasabb egyházba áttenni [...]”

Az 1856. február 27-28-án megtartott „Alsó Zempléni h.h.v. (helvét hitvallású) Egyházmegyei” gyűlés jegyzőkönyvnek kivonata, melyet Kis János főjegyző foglalt össze. A jegyzőkönyvből kiderül, hogy a nagygéresi egyháznak új papi díjlevélre volt szüksége, amit főleg az újjászervezett egyházkerületek következtében végbement területváltozásokkal indokoltak. (Az egyházkerületek újjászervezését az 1791. évi XXVI. törvény tette lehetővé.)

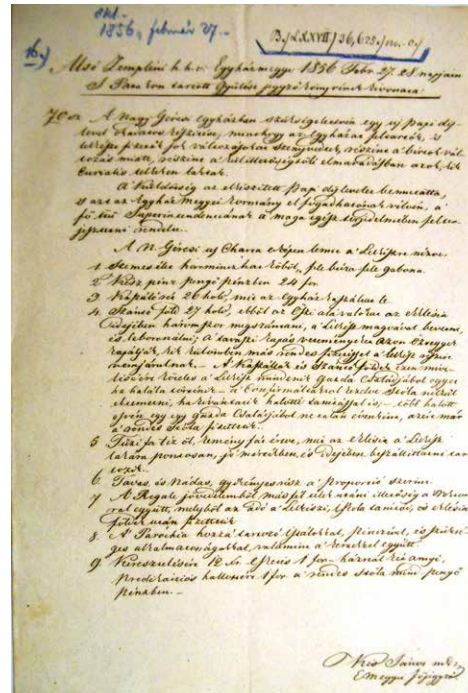
„A küldöttség az elkészített papi díjlevelet bemutatta, és azt az egyházmegyei kormány elfogadhatónak vélvén, a felső szuperintendenciának a maga egész terjedelmében feljegyezni rendelte”. Az új papi díjlevél kilenc pontot tartalmazott. „A nagygéresi új Charta eképen lenne a lelkészre nézve.” A teljesség igénye nélkül két idevágó tételt emelnénk ki:

„Tűzifa tiz öl, keményfát értem, mi, az
eklesia a lelkész lakára pontosan, jó mér-
téken, és idejében beszállítattni tartozik.”
„A Parókia hozzá tartozó istálokkal,
pinczével, és szükséges alkalmatosságok-
kal,¹ valamint a kertekkel együtt.”

„A Nagy Géresi kurátori 1823 iki számadás bevételbeni M alatt felhívott ajánlási lista.”

Az 1856. márcis 8-án kelt ajánlási listán megtalálható személyek neve mellett adatok tartalmazzák az évi összeírást, vagyis azt, hogy a listán szereplő személyek mennyit fektettek be az adott évben a falu javára, és mennyi tartozást halmoztak fel.

1 1990/1991. évi XXVI. törvénycikk
a vallás ügyéről, <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=4900>, <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/241.html>

A következő levelet 1857. augusztus 11-én fogalmazták meg. A levél szerzője beszámolt, az 1858. június 28-án, a nagygyéresi egyházai tanács által elfogadott határozatról, melyből kiderül, hogy a falu lelkésze, Miskólczi Pál, megvádolta a falu tanítóját, Váczi Pált. „A Nagytiszteletű megyei szék előtt vádoltatom, hogy t. i. a nevezett egyén mind erkölcsi viselését, mind tanítói eljárását sullyos vádak terhelik.” Az egyház tagjai közül többen is vádolták a tanítót. A vádakat a következőképpen foglalták össze: „[...] Váczi Pál növendékei között terrorismust gyakorol, s különösen ittas korában hibást és ártatlant egyaránt összezever. Állítatott, hogy bár Váczi Pálnak növendékeivel bánás modora, a nyájas és

szelid viselettől sokat különbözik is, mind az által sok szülő gyermeke, előmenetele eránt megelégedését nyilvánította, még mások őt rendetlen életűnek, esélytelennek nyilváníták.” A tanító kegyetlenkedése miatt az egyik diák többször is megszökött. Nem egy esetben, Örösben és Rozvágyon találtak rá. Egy másik gyermek pedig a tanító miatt „nyomorodott el.” A levél szerzője leszögezte, hogy az esetet ki kell vizsgálni. Ugyanakkor megjegyezte, hogy a vádakkal nem mindenki értett egyet. A tanítót összesen nyolcvannégy ember panaszkolta be. A levél utolsó részében arra kéri az egyházmegyei széket, hogy míg nem vizsgálják ki az esetet, addig nem kívánják lecserélni a megvádolt tanítót.

[illegible][illegible]

[illegible]

1874. június 4-én Kőrösi György református lelkész, valamint Somogyi József főgondnok levelet intézett a Főtisztelendő Szuperintendens Úrhoz, melyben részletesen beszámoltak a faluban pusztító tűzvész okozta károkról. „Folyó évi máj. 23-án Nagy-Géres községben, d. u. 2 é 3 között, nagy szélben, tűz ütött ki, mely egy óra alatt 60 család lakásait, minden épületeit, s nagy részben ruházatát és élelmét tette semmissé.” A levélírók ezt követően taglalták a község templomának a tűzben való megsemmisülését. „Ami levélírás fő tárgyát képezi, az, hogy templomunk, tornyunk, lelkészlakunk melléképületeivel a tűz martalékává lett. Ezen kívül anya, - jegyzőkönyvünk, levéltár, az úr asztalára való kendők s értékes poharak mind megsemmisültek. Most már építkeznünk kell, még pedig haladéktalanul, mert a templom menyezete boltív lévén, az építés halasztásából – az esőzés miatt – a nagy kánikula után, még nagyobb károsodást okozna egyházunknak.” Kőrösiék megjegyezték, hogy mivel az egyház nem rendelkezett sok épülettel, ezért a kártérítés összege nem tudja fedezni az építkezés kiadásait, „emiatt kénytelenek vagyunk pénzt venni fel kamatra [...]”. A levél utolsó részében kölcsönért folyamodtak. „Mély tisztelettel kérjük ezért a Főtisztelendő Szuperintendens Urat, s általa a f.t. egyházkerületi pénzügyi bizottságot, az egyházkerületi pénztárból 3000, - háromezer o.e. forint kölcsönadására, fentírt egyház részére!”

(A levelet 1872. június 9-én kapta kézhez a címzett, a sárospataki egyházkerületi gyűlésen pedig július 8-án olvastatott fel.)

Kőrösi György református lelkész és az egyház aláztos szolgálai az 1878. december 15-i gyűlésükön egyhangúlag az ifjú Tóth Lajost választották meg az egyházközösségük új tanítójává. Bár annak ellenére, hogy az egyházközösség meghozta saját döntését Tóth Lajost illetően, a végső szót az egyházmegyei kormánynak kellett kimondania a szóban forgó ügyben. Ezért az itt látható 1879. március 17-én kelt levélben a nagygéresi lelkész és az egyház hívei azzal a kéréssel fordultak az egyházmegyei kormányhoz, hogy a döntésüket hagyja jóvá.

„Kérjük a nagytiszteletű egyházmegyei kormányt, hogy ezen választásunkat megerősíteni kegyesen méltóztassék!”

A levél aláírói: Kőrösi György, Mészáros József, Lengyel Péter, Széles János, Csonotos Bertalan, Győri Ferenc

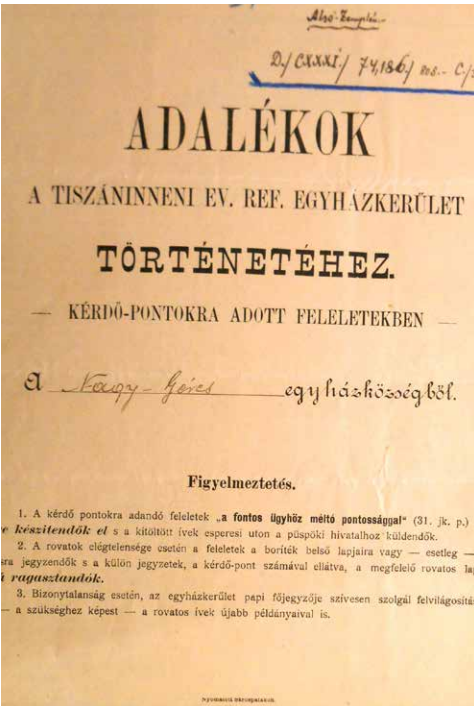
[illegible]

Adalékok a Tiszáninneni Ev. Ref. (Evangélium szerint Reformált) Egyházkerület történetéhez

A képen látható kérdőívet 1898. őszére kellett kitöltenie a nagygyéresi lelkésznek és a gondnoknak. E kérdőívet Sárospatakon nyomtatták, és ötvenhét kérdést tartalmazott.

A tizennyolcadik pontra adott válaszból kiderül, hogy az egyházközség 1898-ban lelkészlakkal, istállóval, pincével és tanítólakkal rendelkezett, amihez szintén tartozott istálló és pince.

A tizenkilencedik pontban a templom(ok) történetéről kapunk fontos információkat. A régi templomot 1823-ban elbontották, majd az új templomot toronnyal együtt 1825-ben építették fel, ami az 1872. május 23-án bekövetkezett tűzvészben leégett.

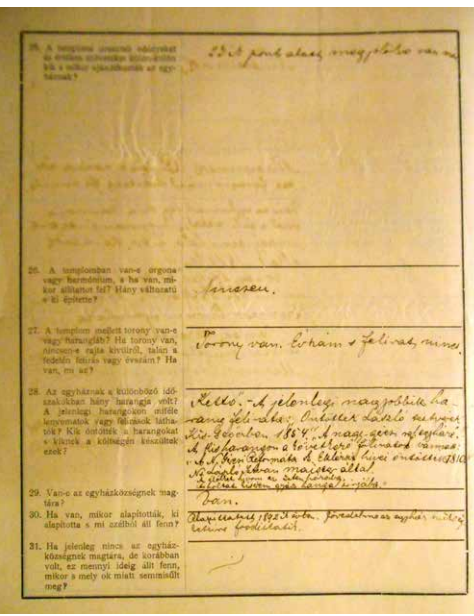
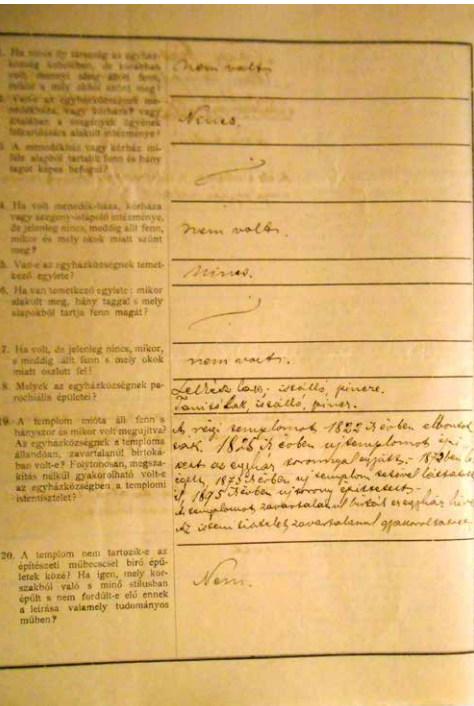
Ezt követően ismét építkezni kezdtek. 1873-ban tetővel ellátott templomot emeltek, amelyhez 1895-ben új tornyot építettek.

A huszonnyolcadik pontból kiderül, hogy az egyház két haranggal rendelkezett. A nagyobbik harangot 1854-ben öntötték a László testvérek, míg a kisebbiket 1810-ben.

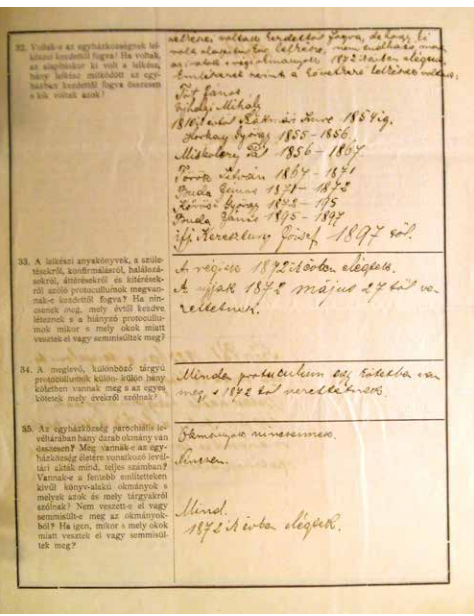
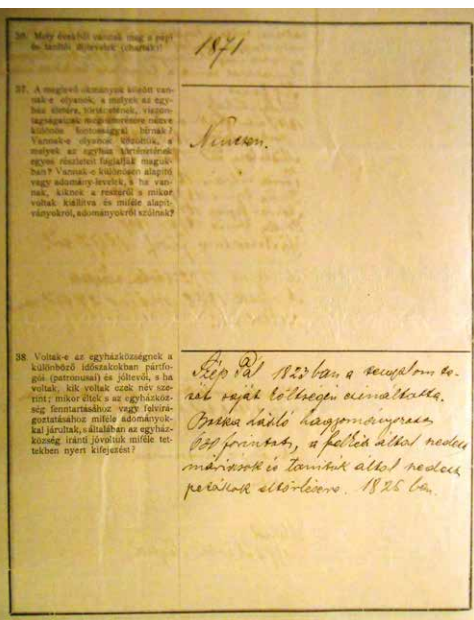
1892-ben az egyházközség magtárat alapított, melynek „jövendelme az egyház szükségleteire fordítatik.”

A harminckettedik pontból megismerhetjük az egyházközség lelkészeit: Tót János, Ujhelyi Mihály, Horkai György, Szatmáry S., Miskolczy Pál, Török L., Buda János, Kőrösi György, ifj. Keresztury József.

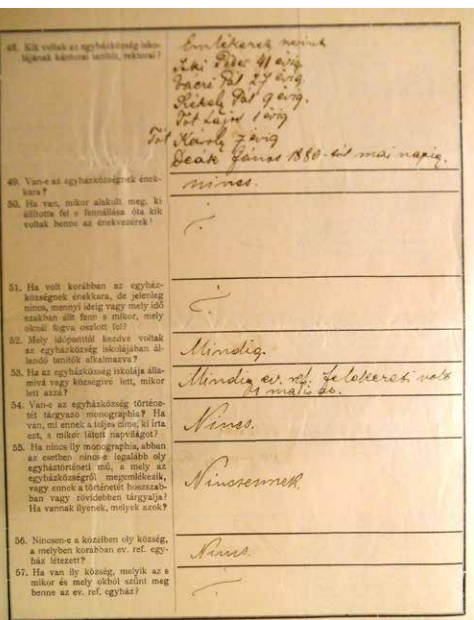
A harmincnyolcadik pontból kiderül, hogy Szép Pál a református templomtetőt saját

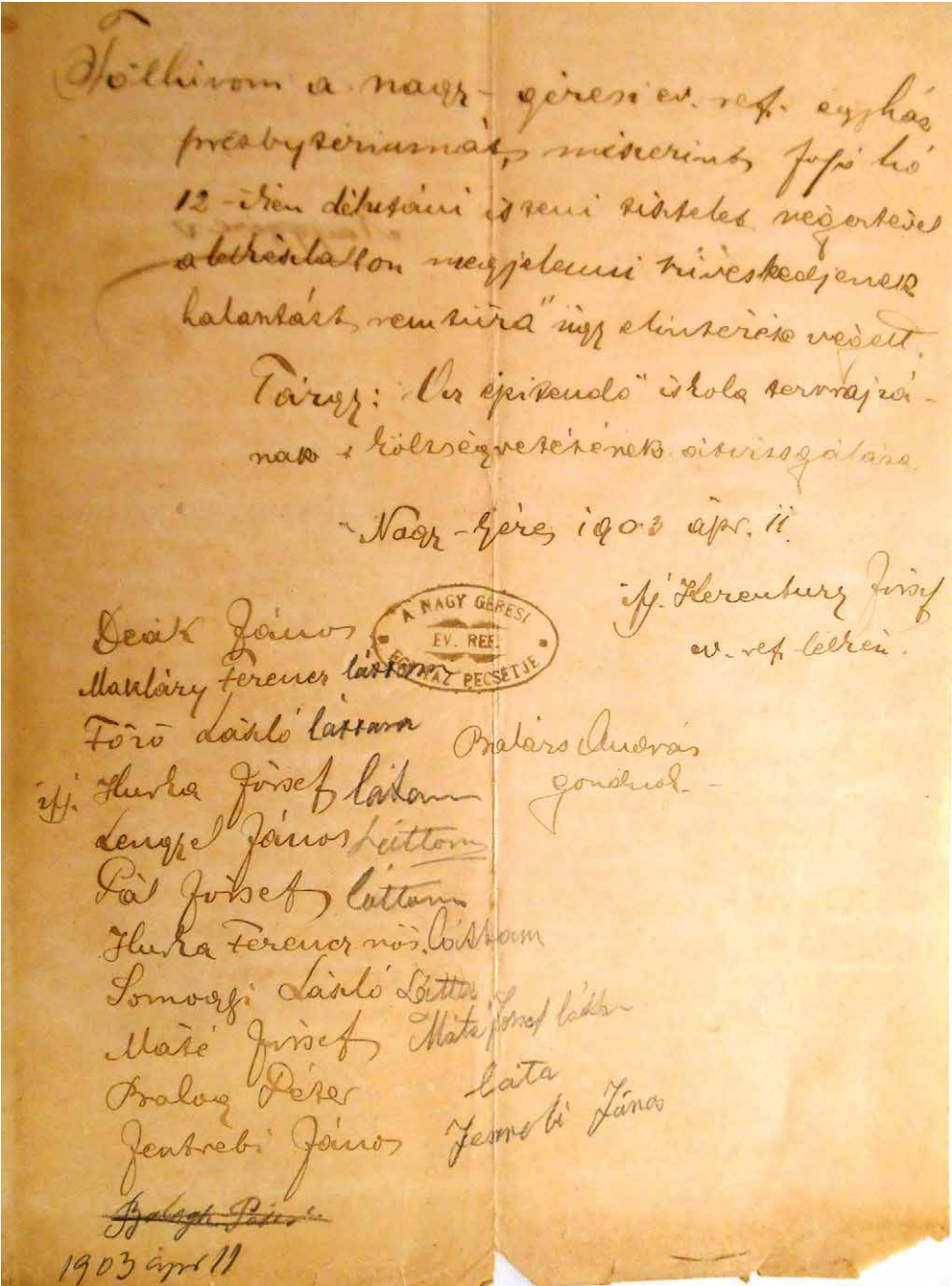

költségére csináltatta. A negyvennegyedik pont az egyházközség kántoraira, tanítóira és a rektoraira kérdezett rá. Név szerint a következő sze-

mélyek szolgáltak kántorként: Laki Péter (41 évig), Váczi Pál (27 évig), Székely Pál (9 évig), Tót Lajos (1 évig), Tót Károly (7 évig), Deák János (1880-tól).

Az itt látható, 1903. április 11-én kelt levélben ifj. Keresztury József lelkész találkozóra invitálta a presbitérium tagjait. A

találkozó tárgya „Az építendő iskola tervrajzának és költségvetésének átvizsgálása” volt.

Töredékek a fennmaradt nagygéresi krónikákból

1872-ben a falu tűzvész áldozata lett. Leégett a templom és a parókia s vele együtt az anyakönyvek és írások. Így a községben írásbeli emlék csak 1873-tól található. A tűzvész oka e leírás szerint a továbbiakban olvasható. Állítólag a „Ferenc József”-i törvények alapján azokban az években kaptak lábra a biztosítótársaságok. A nagybirtokosok, akiknek majorjaik voltak a faluban, mindegyiket biztosították, és hogy valami pénzhez jussanak, felbéreltek egy Mikó vagy Miku nevezetű embert, aki felgyújtotta a falut. Szeles időjárás volt, a zsúp és nádtetős házak mihamar lángba borultak. A templom is a parókiával, mert zsindeletetős volt. A falu népe valahogy tudomást szerzett a gyújtogatásról, a Mikó nevű egyént is megtalálták az Eszrékó nevű nádasban, akit vak dühükben vasvillára szúrtak és a Balogh zsellérportán, ami szintén lángokban állott, elevenen égették meg. A tűzvész után a faluban kolerajárvány dühögött. Szárazság tombolt. Ivóvíz nem volt. A kutak kiszáradtak. A jószágot a Tiszára hajtották inni. Ivóvizet is onnan hoztak. 1848. után az alföldi szegénylegények, betyárok, a hagyományok szerint községünkbe is eljártak. Sobri Jóska állítólag bejárt a Győri családhoz is. A parasztság a századfordulóig, az 1900-as évekig használt faekét, amelyek kormánydeszkája is fából volt. Az I. világháborúig falunkban sarlóval arattak. A 20. század elején és az I. világháború alatt, akinek kevés termény volt az udvarában cséphadaróval verte ki a kalászból a sze-

met. A nagyobb gazdák már gőzgéppel (tüzesgéppel) hajtott cséplőgépet használtak. A terményeket és a javakat leginkább vásárra és piacra vitték. Vásárhelyek voltak: Ungvár, Királyhelmece, Ricse, Nagykapos, Zemplén, Sátorajújhely településeken.

A községünkben éltek olyan emberek is, akik az 1919-es Tanácsköztársaság vörös katonái voltak.

A nagygéresi gazdaság 1988-ban 1485 ha-on gazdálkodott, ebből 887 ha szántóterület, 383 ha rét, 187 ha legelő és 28 ha szőlő volt. Említésre méltó az 1987-es januári tél, amelyre évszázadok óta még nem volt példa. Két- három méteres hótorlaszok voltak végig a falun. Megbénult a közlekedés. A hó viszonylagos eltakarítása után is csak egy nyomon volt járható az út. Kirovec traktorral szállították a kenyeret és a tejet. A községek teljesen el voltak zárva egymástól. Óriási hóviharokkal, hideggel küszködtünk. Még visszaemlékezni sem jó erre a rendkívüli időjárásra, amely sokáig megmarad az emberek emlékezetében.

1988-ban hozzám került egy „*Felderítő kérdőív*”, amely Szlovákia magyarlakta helységeinek néprajzi felmérését tűzte ki célul. Ezt a Szlovák Néprajzi társaság adtak ki, s feljegyezték benne, hogy sokan összecszerelik Nagygyéres történetét Kisgyéres történetével. Mégpedig azon oknál fogva, hogy mindkét község nevének eredetét a Gerus névből származtatják.

Községünk határában a Pusztakeresztúri homokdombon 1970-1971-ben a kassai archeológusok ásátásokat kezdtek, melynél iskolánk tanulói is segédkeztek. Különböző csontvázakat, falmaradványokat találtak. A csontvázak kezei a test mellett helyezkedtek el, nem pedig a mellkason összekulcsolva. Tehát a pogány temetkezés korszakából származtak.

1989-ből származik az a tudósítás, mely szerint a nyúltenyésztés is kezd lassan meghonosodni a faluban. Kassai István tapasztalatai alapján sokkal többet ér, mint a zöldségtermesztés.

A sportszervezet sakkozói is rászorgáltak arra, hogy a krónika lapjaira kerüljenek. Az utóbbi években mindig a járási bajnokság élcsoportjában végeznek. A legjobbak és a legaktívabbak Illés László, Balázs János, Bariak Jaroslav, Balázs József, Balázs Zoltán, Feké Gábor.

A nagygyéresi alapiskola krónikájából

(írta: Geri Zoltán, igazgató)

„Az 1965-ös esztendő igen nevezetes iskolánk történelmében, ugyanis ebben az évben, ennek a második felében kezdett megvalósulni az iskola ifjúságának, a község lakosságának régi vágya: egy új épület az iskola számára. Végre valóság lett az,

amiben már sokan remélni sem mertünk, mert a sok biztatás egészen fásulttá tett minket. A türelem azonban most is rózsát termelt, s hosszú évek biztatásai után megtört a jég, községünk is új iskolát kapott, megkezdődhetett az építkezés.

Az ünnepélyes alapkövetésére 1965. szeptember 17-én került sor. Egyéb előkészítő munkálatok már július havában megkezdődtek. Az ünnepélyes alapkövetésen sajnos nem jelent meg minden meghívott, azonban így is szép számmal gyűltünk össze, s az ünnepély hivatalos része után egy kis baráti összejövetelt is tartottunk, ahol egy-egy pohár bor kiürítése után ki-ki megfogadta, hogy a maga vonalán mindent elkövet, hogy az új iskola minél előbb és rendben elkészüljön. Úgy volt, hogy az átadásra 1966. szeptember elsején kerül sor. A körülmények szeszélye folytán azonban, az említett időpontban erre nem volt lehetőség. Az új dátum 1966. májusa, esetleg júniusa lett.

Az 1966/1967-es tanévet június 30-án fejeztük be. Ekkor a tanulók örökre búcsút mondtak az iskola régi épületének, ugyanis az új tanévet az új iskolában kezdték.”

A nagygyéresi községi krónikából

(írta: Erdélyi Gáborné, 1987)

A NF keretén belül működnek az egyes tömegszervezetek a községünkben:
Vöröskereszt – elnöke Brezina Gizella
Nőszervezet – elnöke Diószegi Jolán
Tűzoltószervezet – elnöke Varga Vince
Ifjúsági szervezet – elnöke Tarr Angéla
Csemadok – elnöke Blága Sándorné.
Nyugdíjasklub – Breška Imre bácsi vezetésével

Ebben az időben a községben egyesüle-

tek is működnek: halász, vadász, méhészt, kisállattenyésztők, kis kertészek egyesülete. Ezek közül említésre méltó a halászt egyesület, melynek vezetője Popovics Pál. A vadászegyesület a legtöbb tagot számlálja. Legrégibbi vadászok: id. Balázs József, ifj. Balázs József, dr. Győry László, Bukus bácsi. Nagy méhészt: Balogh Géza bácsi, dr. Győry László, Pál Albert bácsi, Nyizsnyik István, Kalán István, Bukus bácsi. A testnevelési szövetség elnöke Szallár László, a helybeli alapiskola testnevelésszakos tanítója.

Nagygyéres 1160 főnyi község. A lakosság átlagéletkora 45 év. [...] A mezőgazdaság, a mezőgazdasági termelés jövőnk egyik alapvető életszükséglete. Mezőgazdasági község vagyunk, adottak a feltételek a természetesen. [...] A falu lakosságának 30%-a a tiszacsernői átrakodó állomáson dolgozik. A királyhelmeci bútorgyárban főleg azok a fiatalok dolgoznak, akik a Spišská Nová Ves-i (Iglói) bútorgyári szakközépiskolában végezték el tanulmányaikat. A falu lakosságának kb. 1/3 része ingázik. Ezek Kassán, Nagykaposon, Vajánban vagy a környék valamely más

részen dolgoznak.

Az 1987-es évben januártól szeptember végéig 24 esküvő volt, 16 születés – ezek közül 9 fiú és 7 lány. Válás 1, halálozás 14.

Falunkban 2 ételmeztüzet, 1 hentesüzlet, 1 tejbolt, 1 textilüzlet és cipőbolt üzemmel.

A falu telefonközpontja Királyhelmec. Igaz, hogy sokszor a telefon csak bosszúságot okoz, mert éppen akkor, amikor a legjobban kellene, nincs összeköttetés, mégis jó, hogy van. Már 62 magántelefon működik a községben. Az ún. „Z” akció (önkéntes) keretén belül a faluban működő egyes szervezetek gondoskodnak a temető karbantartásáról, faluszépítésről, park, sportpálya és öltöző rendben tartásáról. [...] A Nagygyéresi Szövetkezet 1950-ben alakult. A szövetkezet alapító tagjai Szinyéri Dezső, Kiss János, Dorkó Bertalan, Dorkó László voltak. Az 1987. évben a szövetkezet 5380 ha mezőgazdasági területen gazdálkodott, melyből szántó 3492 ha, rét 1090 ha, legelő 680 ha, szőlő 104 ha és gyümölcsös 13 ha. A szövetkezetnek 807 állandó dolgozója volt, melyből 316 nő.

Néprajz és kultúra
/ Národopis a kultúra

Anyák napja / Deň matiek

Az eredeti nagygéresi emberek szokásai, nyelvjárása a kisdécsiekével nem azonos. Bár Kisgyéres és Nagygyéres közel fekszik egymáshoz, és a községek neve is hasonló, az emberek beszédstílusa mégsem egyezik meg egymással. Olyan vezetéknévnek jöttek létre, mint pl. Géresi, Radi. Ezek a nevek ugyanis házasságok által jöttek létre.

Érdekes néprajzi jellegzetességekkel még ma is találkozhatunk, melyekből máig sem engednek. Népi szokásaikat betartják, nem csak a múltban, de még ma is. Mindennapi szokásaik egyike a kinti munkavégzésnél „kötényt” azaz „surcot” használni a férfiaknak. Vászonzól készül, színe sötétkék, ma már inkább csak hét-köznapiokon, de még máig is szorgalmasan használják.

Nyelvjárásunk a kisdécsiekéhez vi-

hiány, valamint a szlovák-magyar kétnyelvűség hatása.

„Egészében véve a bodrogi népi jámborság, vallásosság, tiszta erkölcs, törvénytisztelet és tisztességtudás tekintetében, más vidékek népéhez képest, nem áll utolsó helyen, s ha egyszer értelmisége oda fejlődik, hogy a természet nyújtotta előnyöket fel tudja használni, és ha egyszer képes lesz erőit megszervezni: e vidék egyike lehet ez ország legboldogabb vidékének.” (Forrás: Bogoly János)

1944 őszén Nagygyéres községből összesen 12 családot - szám szerint 68 személyt (férfit, nőt, anyát és gyereket) vittek el a lágerekbe. Pontos dátumot nem ismerünk, de annál drasztikusabb, kegyetlenebb az a tény, hogy Grünfeld Izidornak parancsra el kellett készítenie egész családjának névsorát, pontos születési adatok feljegy-

Év	Összlakosság	Anyanyelv				
		magyar	német	szlovák	rutén	egyéb
1880	523	450	62	2	-	9
1910	1011	1008	3	-	-	-
1938	1408	1314	4	46	43	1
1970	1229	1089	-	140	-	-
1991	978	863	-	114	-	1
2001	1005	845	-	146	-	14

Bogoly, J.: Folyók közén

szonyítva nagyban különbözik. A bodrogi nyelvjárás északkeleti nyelvtérletéhez tartozik és nem tér el az irodalmi nyelvhasználatától. A rétegv nyelv nem honosodott meg. Használata a bevándorlóknál volt észlelhető, azonban az idő múlásával a feledésbe merült. A községben élő lakosok beszédében megfigyelhető volt a szókincs

zésével együtt. Sok országban a fajvédő jogalkotók úgy vélték, hogy túlnyomóvá vált a zsidók többsége és magas a részvételük a gazdasági és kulturális életben. A két világháború között néhány európai országban már markánsan jelentkezett a fajelmélet, sőt megszületett a „numerus clausus” mint származási és nem vallási

Zsidó temető / Židovský cintorín

alapon való megkülönböztetés, korlátozás a zsidó fiatalok felsőoktatásban való részvételével kapcsolatosan is.

Csak néhány országot említve: Szovjetunió - Sztálin az egész lenini garnitúrát kiírtotta, Trockijtól Bucharinig. Ezen emberek egyetlen bűne az volt, hogy zsidók voltak. Németország elvei szerint a szökek voltak a fajtiszták, Litvánia - vilniusi ghetto, Magyarország - Szálasi Ferenc fasiszta fajelmélete, aki 1944 őszén átvette a hatalmat Horthy Miklós kormányzótól, és gettóba gyűjtötte a zsidóságot. Az önálló Szlovákiában az 1937-1938-as években Tiso még fizetett is a zsidók elhurcolásáért.

Megkülönböztetésük céljából 1944 májusától már este 8 óra után tilos volt elhagyniuk a lakásukat, és kötelesek voltak ötagú sárga csillagot viselni (mint a zsidóság jelképét jelentő első királyuk DÁVID neve alatt) a mellükön, (bal oldalt) de nem vallási alapon, hanem származásuk miatt. Pontos dátummal sajnos nem ren-

delkeznünk arról, hogy mikor és hogyan vitték el őket a sátorlajújhelyi gyűjtőtáborba, onnan pedig az Auschwitzi vagy a Mauthauseni koncentrációs táborba. Feltehetően az időpont 1944. szeptember vége és október eleje lehetett. Néhányan a református elemi iskolába és az állami iskolába jártak. Számukról csak feltevések vannak. Néhány fénykép maradt az akkori időkből, de azonosítani majdnem lehetetlen őket.

Nagygyéresben már régóta volt temetőjük a zsidóknak, tehát többen is éltek községünkben. Elhurcolásuk után a 66 személyből csak négy személynek sikerült megmenekülni és hazajönni. Temetőjük sok éven keresztül gazdtalan és gondozatlan volt. Akik hazajöttek, otthonukat sem találták, mert vagyontukat elkönfiskálták. Az életüket elől kellett kezdeni, igyekeztek összeszedni magukat és minél hamarabb új hazát keresni.

Néhány évvel ezelőtt egy turistacsoport

kért információt a temetőről, akik bérelt autóbusszal járták a falvakat (feltehetően Izraelből lehettek, mert héber nyelven beszéltek, de a tolmácsuk magyarul és szlovákul is kommunikált) - és hivatalos személy után érdeklődtek. Látták a síremlékeket és szerették volna rendbe tétetni. A kapott információk alapján, az eredmény magáért beszél. A lágerekből hazatértek a következők voltak: Ecker Sándor és fia Ecker Vilmos, továbbá Klein Lipót és neje.

A Nagygéresi szőttesek anyaga pamut-
tal kevert kender, még gyakrabban tiszta pamutvászon volt. A motívuma geometrikus minták, csillagok váltakozása újabb divatú növényi elemekkel, laza, elnagyolt kivitelben. A mintákat „sukkos tüvel” (lapos, hegyes, arasznyi hosszú vastüvel) szövés közben húzták a vászonalapba. Ez a mintázás tulajdonképpen a szövés és a varrás közti átmeneti technika, melynél az alapanyag szövése közben történik a mintázás,

de már nem kizárólag a szövés eszközeivel és eljárásaival. Készültek komakendők, vőfélykendők, a lakodalomban kalácsot osztogató lányoknak való kotrikendők, esküvőn és temetésen a papnak, kántornak adott emlékkendők.

Irod. Ébner Sándor: Bodrogekői szőttesek (Bp., 1924); Kántor Mihály: Bodrogekői len- és kendermunkák, szőttesek (Sárospatak, 1961).

Írásos emlékek örökítették meg első kultúrházunk építését. Gönczy Sándor ig., kántortanító és szövetkezeti tag, kezdeményezte a „Szövetkezeti kultúrház” megépítését. A feljegyzések bizonyítják, hogy „a szövetkezeti tagok és a község támogatásával épült.” Az építkezés 1937. augusztus 4-én kezdődött és november 15-én lett befejezve. Felavatására 1937. november 21-én került sor. A díszközgyűlés délután 4 órakor kezdődött és szónokai: Gööz Ferenc református lelkész, Salgi Sándor szövetkezeti főellenőr és Gönczy Sándor igazgató tanító, a nagygéresi Szövetkezet

elnöke voltak.

Az ünnepélyt szavalás nyitotta meg: Gönczy Irma, Diószegi Erzsébet, Palágyi Margit (felnőtt lányok), Hurka Nusi és Kendi Irma (az elemi iskola V. évf. tanulói) előadásában. Este 19.00-órától kezdett „A TOLONC” című népszínmű előadására került sor (írta Tóth Ede). Magyar szótól táncoltak: Gönczy Irma, Diószegi Erzsébet, Kanóc Sári, Szomju Irén és Kosztura Borbála. A felavató ünnepség táncmulatsággal végződött.

Az „Ústredné družstvo”, azaz Központi Szövetkezet, Bratislava Gönczy Sándort önzetlen munkásságáért elismerő oklevéllel tüntette ki. Az oklevelet 1937. december 2-án a Kultúrházban, a rendezvényen résztvevők jelenlétében, a Központ nevében Salgó Sándor főellenőr adta át.

(Forrás: Gönczy Sándor, ref. iskola Krónika - kivonat)

1938. után a kultúrház központi tere lett a társadalmi életnek. Filmvetítések,

táncmulatságok, színelőadások és ünnepi előadások, sőt számtalanszor a fiatalság részére táncitanítás is szerveződött ott. A próbabálok megrendezése is itt kapott teret a szülők jelenlétében.

Később mint szövetkezeti bolt működött „HANGYA” néven, ahol a kevésbé tehetőcs családok olcsóbban szerezheték be a mindennapi betevőt (hitelben is vásárolhattak). A háború utolsó éveiben textil és ruházati részleg is volt benne. (Kocsis Sándor)

A kultúrterem mellett lévő házban (ma már lebontva) az utcára néző lakásban élelmiszerbolt volt. 1945. után egy ideig mint kultúrház működött, aztán italbolt és söröző lett, majd bérelt asztalosműhely. Ma már kihasználatlan. Egy nagyobb tetőjavítás után, mint jogutódja a Jednota szövetkezet tulajdonába került át, pedig a felépítése a falu részéről és a tagdíjakból lett kivitelezve az 1937. évben.

Az 1950-es évek után a Klein Sándor és neje tulajdonában lévő telken maradt

lakást (mivel nem tértek vissza a koncentrációs táborból). Az utcára néző részét a helyi mezőgazdasági szövetkezet (JRD) kisajátította, irodává alakította. A hátulsó részét (volt istálló), kultúrházzá alakították át (a helyén most két emeletes lakóház áll). Később új kultúrház komplexum épült a volt un. „agyaggödör” helyén (a régmúltban az innen való földből és ezen a helyen készítették a „vályogból” készült téglákat a házak építéséhez). Az új kultúrház felépítése, községházzal és postahivatallal ellátva, utólag parkosítva lett.

Pôvodní Vel'kohorešania sa svojimi zvykmi aj jazykovými špecifikami odlišujú od Malohoreščanov. Sú to rodové mená - Géresi, Radi, štýl rozprávania. Niektorých špecifik sa napriek dlhému vývoju a vplyvu civilizačných zmien Malohoreščania dodnes nezriekli - pri práci okolo domu aj dnes nosia muži zásteru - „šurc” z plátna.

Na rozdiel od blízkeho Malého Horeša, patrí jazyk obyvateľov Veľkého Horeša k severovýchodnému jazykovému územiu a neodlišuje sa od spisovného maďarského jazyka. Nie sú v ňom znateľné odlišné jazykové vrstvy, ktoré je možno zachytiť u prisťahovalcov, lebo aj tie špecifiká časom zaniknú a prisťahovalci prispôbia svoje vyjadrovanie majorite. Napriek všetkému však cítiť aj u obyvateľov Veľkého Horeša nedostatky v slovnej zásobe, ktoré sú typické pre územia na juhu Slovenska. Ide najmä o obmedzenú slovnú zásobu v spisovnom pomenovaní úradov, obchodov atď., ktorá je v hovorovej reči nahradená nespisovným skomoleným výrazom, cudzím slovom alebo slovenským pomenovaním bez deklinácie.

Ochotnícke divadlo malo vo Veľkom Horeši výrazné postavenie. Bolo prostriedkom tvorivého trávenia voľného času

najmä v zimnom období, kedy práce na hospodárstve nebolo tak veľa. Ochotníci hrali celou dušou. Divadelné hry v ich podaní mali dobrý chýr v širokom okolí. Nebola núdza o divákov. Potlesk bol zaslúženou odmenou. Nečudo, že v obci vyvstala potreba zriadenia kultúrneho stánku. Podľa písomných pamiatok, na

základe zhromaždených údajov to zaznamenal riaditeľ školy Sándor Gönczy, ktorý bol okrem iného aj kantorom a členom družstva, ktoré iniciovalo výstavbu Družstevného kultúrneho domu.

Členovia družstva začali výstavbu kultúrneho domu s podporou obce 4. augusta 1937. Stavba bola ukončená 15. novembra 1937. Slávnostné odovzdanie kultúrneho domu 21. novembra 1937. sa stalo veľkou udalosťou. Pri tejto príležitosti vystúpili Ferenc Gööz - kalvínsky duchovný, Sándor Salgi - hlavný kontrolór družstva a riaditeľ a zároveň predseda družstva Sándor Gönczy.

Ochotníci sa predstavili divadelnou hrou Edeho Tótha „Tolonc”. Vyvrcholením slávnosti bola veľkolepá tanečná zábava. Kultúrny dom bol po roku 1938 využívaný ako kinosála, ako miesto na tanečné zábavy, tanečné školy, prvé venčeky - vstup mladých do sveta dospelých v prítomnosti rodičov.

Neskôr fungovali jeho priestory ako družstevná predajňa s názvom „Hangya” (Mravec), v ktorej mohli sociálne slabšie rodiny nakupovať za primerané ceny,

prípadne splatiť svoje účty s oneskorením. V posledných rokoch vojny v ňom fungoval obchod s odevami a textilom.

V budove susediacej s kultúrnym domom (dnes už zbúranej), v byte s vyhlídkou na ulicu bol obchod s potravinami. Po roku 1945 fungovala stavba určitý čas ako kultúrny dom, neskôr krčma, súkromná stolárska dielňa a v súčasnosti v nej sídli obecné komunitné centrum služieb so zariadenou stolárskou dielňou.

Po roku 1950 si v dome po Sándorovi Kleinovi, ktorý sa s manželkou nevrátil z

koncentračného tábora, zriadilo jednotné roľnícke družstvo kanceláriu v priestoroch s výhľadom na ulicu a zadnú časť, ktorá pôvodne bola maštalou, prestavali na kultúrny dom. Na mieste tejto stavby stoja dnes dva obytné bloky. Neskôr bol na mieste nazývanom „ílová jama” postavený dnešný kultúrny dom. V minulosti z tejto jamy ťažili obyvatelia íl na výrobu tzv. paciek, z ktorých bola postavená väčšina domov v oblasti. V novopostavenej budove získali svoje priestory aj poštový úrad a obecný úrad.

Bodrogköz, és benne Nagygéres vagy Kisgéres sem volt kivétel, ami a néhanapi viccelődéseket, incselkedéseket illeti. Ma már e szokás lassan feledésbe merül, csak néha néha említjük meg valamilyen ok miatt. „Még emlékszem, mint kisdíák, Királyhelmece jártunk polgári iskolába, haza biciklin vagy gyalog jöttünk legtöbbször a hegyen keresztül, hogy lopva „megkóstoljuk az érett szőlőt” titokban! Így érthető volt, hogy csintevésről volt szó és nem maradt szidás nélkül. Mindig azzal szidtak, hogy „*ti nagygéresiek, felhúztátok a bikát a toronytokba, hogy legelje le a füvet.*”, mi visszamondtuk: „*ti megborotváltátok a harangot*” (leresztették róla a nem tetsző neveket). Vagy pl. a kisgéresiek „levágtátok a virágzó gabonát, amikor fújt a szél, mert féltetek, hogy elszalad, a villanyt sem mertétek bevezetni, amikor meghallottátok, hogy Kassáról jön az áram azt mondtátok: „*megvirrad, mire ide ér*”. Vagy ha ritkán repülőgépet láttatok, így adtátok tudtára a másinak vagy a szomszédnak: „*Nézd komé, égitalyiga*”. (*a villanyt 1936-ban vezették be a három faluba, de nagyon logikus volt, hogy előbb az istállóba vezették, ahol állatok voltak, hisz etetni este és hajnalban kellett. Hisz a józan paraszti ész azt diktálta, mivel a gyertya vagy petróleumlámpa sok tűzese-tet okozott).

Mi géresiek nagyon szégyelltük, hogy állítólag felhúztuk a bikát a toronyba, hiszen csak azt tudtuk az idős emberektől, hogy valóban leégett a templomunk tornya. Belecsapott a villám! Így akkor jogos volt illet mondani! Amikor írom e sorokat, tudom, hogy Kisgéresben is leégett a templom tornya majdnem azonos időben. Így valóban a válasz részükről csak az volt:

„*Hát uraim, az beszél így, akinek a háza ég.*” Ám létezik egy véletlenül talált bodrogközi szállóige is „Mán kanyarít” néven, amelyik megverseli a bikahúzás történetét, méghozzá Tinódi vers formájában. Íme a Tinódi vers Alsóbereckiből:

„Mán kanyarít”

Csonka torony, tető nélkül
Áll Géresben s hogy nem épül
Újra: annak oka vagyon
Várják a jó esőt nagyon

Toronytetőn kinőtt gyepre,
Magát oda mely felvette,
A jó eső majd megered,

Szinesíteni fenn a gyepet
Üde zöldre, tetszetősre,
Lenne széna abbul őszre .

Összeül a kupaktanács,
Előtte bor, fonott kalács
Hosszú vitát kezd e felett :
Hogyan használnák fel a gyepet?
Kacsatalpu Petykó János
Kinél az ész nem hiányos,
Bátran kiszól, előadja:
- Hallgat mind a falu nagyja,

„Tisztelt sógorok és komák
Jó vón úgy, ha kimondanák:
Toronytetőn lévő füvet
lekaszálni úgy sem lehet,
Község bika hasznát veszi”

”Vivát !” kiált valamennyi
De hogy mén a Göndri enni
Fel majd a tetőre ?

Tüsteng ezen a sok dőre.
„No! mond Petykó: ahogy lehet.
Adjatok egy jó kötelet,

Hadd hurkolom a nyakára”
Csak nézi a szegény pára,
Mit csinál a kacsatalpu?
De menni kell– nincsen alku:

A „rudallót” átal dobják
Toronytetőn, sokan fogják
S jól meghúzzák a más végét
Szent Habakuk! Mi lesz még itt?

Szegény Göndri, egyet bőgve,
Fölszállott a levegőbe,
Torkán összement a hurok,
Azt se mondja” jaj megfulok!
Mire felért a tetőre,
Elkampeszolt szegény sőre!
Nyelvét ki is ölté ottan:
Nézi a sok bölcs legottan.

„Mán kanyarít– elkiáltják.
Bizony kanyarít! Ti marhák
Kiált öreg papjuk hátul.
Hisz megfűlt a felhúzástul!

Hát ha azért van lakoma,
S im-ámmal eszik a koma.
Bodrogközön szállóige
Századokon ízrő-ízre:
„Akkor nyámogj komám, ha nincs
Előtted van! No kanyaríts!”

(A Rigólatka Kalács-ból)

Nos, most már csak az olvasóra bízhatom, hogy eldöntse: Hol is húzták fel a bikát a toronyba? A Tinódi versek írója sem árulta el az évszázados titkot! (Bodrogközi Rigódalok– Tinódi versek, 58- 60. oldal)

(2 Írója: Id. Ibrányi Berecz Károly, az országos Gárdonyi Géza Irodalmi Társaság kültagja. Kiadva Sátoraljaúhely, 1925, Zemplén Könyvnyomda és Lapkiadó részvénytársaság. A verses kötet megtalálható Gönczy Sándor és neje könyvtárában (írója dédnagyapja volt nejemnek Gönczy Sándorné Fábrián Maricának). Záradékként utolsó versét, amit írt, leírom még:

„Vén fa virága
Hej! Szépek a mai lányok,
Hajlik a szívem hozzátok.
Állon, arcon kis gödröcske,
Szívem ugrál, mint a szöcske,
Kebelem is: szakadatlan
Akárcsak egy égő katlan.
Óh! az a csók mért oly édes
Én pedig hajh! Hetven éves !?”

Megemlítek még néhány Bodrogköz-zel kapcsolatos tréfás viccet, melyek valóban igazak is lehetnek, viccnek is elfogadhatók, amelyeket a falusi nép figyelt meg és egészséges humorérzéssel azonnal szájra vett.

Íme Sárospatakról: „Mivel Sárospatak a Bodrog bal partján lévő faluját Kispataknak nevezték. Halászhok lakták és hússéges templomba járók voltak régóta, de az istentisztelet alatt mindig elaludtak. A papjuk már megsokallotta a „csendes buzgósságot” és a következő mondatot füzte prédikációjába: „*Pedzi már kispatakiak!*” Minden kispataki felriadt álmából, restellték álmodásukat.

Hasonló eset megtörtént a Lukaiakkal is, őket az alvásból a papjuk így ébresztette: kukk lukaiak, kölesben a bika!

Egy Cigándon lakó gazda eladósodott, el kellett adnia minden járójóságát. Panaszkodott is a komájának, aki ökörgazda volt, a sógora meg lótarató. Ez a koma így vigasztalta: „*Ne búsulj édes komám, hiszen ha lú kell, itt a sógor, ha meg ökör kell, itt vagyok én.*” (4 Forrás: Zemplén vármegye története, Szociográfiák XI. k. 121. old.) grafiák, XI. k. 124. old.)

Nagygyéresen is történt egy kissé morbid, kétértelmű eset. Régen, még gyerekkorunkban, a kukoricásban mindenki ún. disznótököt termelt disznóhizlalás céljából (ez a fajta 15–25 kg-ra is kifejlődött). Egy közeli szomszédasszonyunk a mindennapi esteli terefere közben mindig emlegette és dicsekedett vele, hogy mennyit nő naponta és őszre milyen nagy lesz. Hallgatva ezt a témát, gondolkodtam, hogy is kéne felbosszantani, hogy a dicsekvést abba hagyja? Rosszat nem akartunk csinálni, csak megviccelni! De hogyan? Az ötlet meglett. Írjunk a tökre valamit! Volt közöttünk egy ötletgazda, aki ráíratatta velem zsinórírással és olvashatóan a következő szöveget: „*Ha ilyen nagy tök nőne Bözsi néni lábá közt, nehezen járná be vele Bodrogközt!*” Aztán már csak leselkedni kellett, mi lesz a tökkel. Lekaparni nem lehet. A tök nőtt, vele együtt a szöveg is illetve a karcolás. Valahogy a dicsekedés is ritkább lett! Azt nem tudtuk meg, hogy az ura hogyan vélekedett, mert biztosan észrevehette! Mi megúsztuk épségben és verés nélkül.

Népi szokások közé sorolhatom a régimúlt történeteit, ami a múltban hagyomány volt. Egy rövidebb időre kimegy a szokásból, aztán újra divatba jön. Ilyen

volt a májusfa vitele még a fiatal házások esetében is, de az udvarolgotó ”legények” esetében kedvesüknek vagy szerelmüknek.

Egy régi történésnek tanúja voltam, egy hölgy lakott nálunk, a körjegyzőségünkön dolgozott, mint gépíró az 1943. évben. Május elsejére kapott egy 5 méter magas, 25 cm vastag fűzfát- „Géresiesen ficfát”- feldíszítve piros- fehér- zöld szalagokkal (50 m hosszú volt), tele aggatva narancssal, csokoládéval és rengeteg fűgével, mint májuszfát. Az udvaron 50 cm mély gödröt kénytelenek voltak ásni, hogy a májusfa állva maradjon. Ma már nem élő, fiatal nőtlen emberek voltak- nevük Főző József, Gönczy Sándor és Páricsi József. Hogy hogyan és honnan hozták a fát, tabu maradt, de ahhoz bizony lovasfogat vagy szekér is kellett! Az a „valaki” imádott szerelmének igazi meglepetést szerzett, de mégsem hagyták a fiú szülei szerelmét elvenni!

Lakodalmi nagyvőfényi rigmusok– rímbe szabott versek

Népi hagyományokhoz tartoznak Bodrogközben a lakodalmi rigmusok-versek használata lakodalmak alkalmával. Bizonyosan régiókban is voltak költői ihlettel rendelkező emberek, akik lakodalmi rigmusokat faragtak, dallamossá és rímelővé tették, egy kis humort és tréfát beleelegyítettek. Sikerült ismerőseimtől megszerezni a verseket, de biztosan lehetnek még többféle formában is. Ugyanis az „ahány ház, annyi szokás” elvén: ahány nagyvőfény, annyi fajta variációban szebbnél-szebb, viccesebbnél-viccesebb rigmusok alakultak.

Az idősebbek a különböző fogásokra tanították a fiatalabbakat. Amikor a hasogatásra került a sor, és a fa nem akart hasadni, így oktatták a fiatalokat: „*Tanuljatok meg, hogy a hasítást nem a tövénél, hanem onnan kell kezdeni, ahonnan a mardár felrepül!*”

Az állattenyésztéssel kapcsolatos mondasokban is megmutatkozik a népi bölcsesség. A jó tehén is csak kölcsön ad, vagy még inkább a másik, mely szerint a jó fejős tehenet is csak a száján keresztül lehet fejni, vagyis nemcsak jó tehén kell, hanem jól is kell azt etetni, hogy sok tejet adjon.

Akinek disznóvágásra jó kövér hízója volt, a szomszédok dicséretére így felelt: „*Tanulja meg mindenki, hogy a sertéshizlalást mezítláb kell kezdeni,*” vagy: „*A sertést mezítláb kell hizlalni.*” Ez a mondás azt jelentette, hogy nyáron még jó időben kell elkezdni a hizlalást, mert ha a hideg beköszönt, az állat már fázik, és nem tud meghízni.

A legtöbb gazdaember a meglevő gazdaságát gyarapította. Ennek érdekében, ha nem volt elegendő pénze egy földdarab megvásárlásához, kölcsönt vett fel magas kamatra, amit uzsorakamatnak neveztek. Gazdasági válságok vagy elemi károk után sokan kerültek olyan súlyos helyzetbe, hogy a földjük egy részét el kellett adni, hogy a kölcsönt törleszteni vagy visszafizetni tudják. Előfordult azonban olyan eset is, amikor az egész gazdaság elúszott a magas kamatterhek miatt. Ennek okulására járta az a mondás, hogy kölcsönt, uzsora kamatra felvenni nem szabad, mert „*a kamat egy tálból eszik a gazdával.*”

Ügyes emberre járta a mondás, hogy okos ember a más kárán, míg buta ember

a saját kárán tanul. Egy másik mondás szerint az okos embernek télen-nyáron van esze.

Az olyan ember aki, nem szerette, ha tanácsot adnak neki, vagy rossz tanáccsal látták el, így érvelt: „*Köszönöm, nem kérek sem tanácsot, sem kalácsot.*”

A lassú, lusta, nehéz felfogású embert így szólták meg a háta mögött: „*Olyan lusta, hogy még a saját temetéséről is elkésik. Annyira lassú, hogy menet közben meg lehet operálni.*”

A nősülni szándékozó legényeket, ha nem helybeli lánynak udvaroltak, így intették: „*Végy el inkább a saját faludból egy lányt száz bűnnel, akit ismersz, mint egy ismeretlent egy bűnnel.*” Minden rendes legény talál a saját falujában magához való lányt. Hasonlóképpen intették a lányokat is.

A tegeződésnek is megvoltak a szabályai. Férfiaknál általában tíz évvel idősebbet nem illet letegezni. Ha valaki mégis vétett ez ellen, az idősebb így orrolta meg a sértőt: „*Öcsém, úgy tudom, nem legeltettünk együtt disznót.*” Vagy más kifejezéssel ugyanez: „*Nem ettünk egy tálból cseresznyét, nem ittuk meg egymás lábvizét.*”

A szülők gyermekeiket így intették a könnyelműség ellen: „*Nyáron ruhádat, télen kenyeredet el ne hagyd.*” Ezzel a mondással azt akarták érzékeltetni, hogy utódaik minden vagyontárgyat, gazdasági felszerelést, amit az elődök összegyűjtöttek, el ne kótyavetyéljenek.

Általánosan elterjedt a vélemény, hogy a harag rossz tanácsadó, és hogy szép szóval még a vasajtót is ki lehet nyitni. „*Szép szóra még a vasajtó is magától kinyílik.*” (Gönczy Sándor elbeszélései alapján)

AT. 1632 Népdalok Gyűjtötte Hurka László
III Á ig. Nagygéresen (Sárospatak)

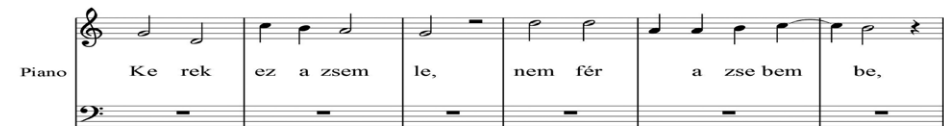
Dalok
1.)
Kertem alatt faragnak az ácsok.
Ide hallik a kopácsolások.
Eredj, lányom kérdezd meg az ácsot,
Ad e csókért egy kötő forgácsot.
2.)
Kertem alatt mennek el a huszárok.
Édes anyám én is közéjük állok.
Én leszek az első század szakaszvezető.
Nem a világ ez a három esztendő.
3.)
Húzz rá cigány had szakjon a hurok.
Mert már nekem három évig nem húzod.
Majd rá huzza Ferenc József veres bandája.
Siralmas lesz annak a hallgatása.
4.)
Édes anyám mi van a kötőjében,
Piros alma adjon egyet belőle,
Úgy sem soká eszem már a kenyerét
Viselem a Ferenc József fegyverét.
5.)
Rácsos kapu rácsos ablak
Kedves babám én, itt hagylak
Elmegyek én messze földre
Ki sem csordul már a könnyem.
6.)
Zöldre van, a zöldre van a rácsos kapu festve
Oda jár a babám minden este
De az este nem győztelek várni
Be kellett a be kellett a rácsos kaput zárni.
7.)
Bezárhatod, bezárhatod rácsos kis kapudat
Nem taposom, nem taposom többé udvarodat
Vethetsz bele rózsát majoránná
Nem szedem le nem szedem le többé
a virágját.
8.)
Vetettem ibolyát várom kikelését
Várom a babámnak hazajövetelét.
Ki kött az ibolya, de nem az a teljes
Haza jött a babám, de nem az a kedves
9.)
A gözösnek hat kereke, de fényes
Benne ül egy magyar huszár, de kényes, de kényes
Ne sírjatok, magyar lányok
visszajövök még hozzátok

Valaha vagy soha
10.)
Tisza mentén tiszta mentén jöttem én a világra
Nem fűrésztött nem fűrésztött
rózsavíz olajába.
Úgy nőtem fel, mint az erdőn a gomba.
Besoroztak katonának húsz esztendő koromba.
11.)
Lányok, lányok tópataki lányok
Közületek csak egyet sajnállok
Ha az az egy köztetek nem vóna
Elválásom százszor könnyebb vóna.
12.)
Udvarom-udvarom szép kerek udvarom
Nem seper már többé az én gyenge karom
Sepertem eleget seperjen már más is
Öleltem a babám ölelje már más is.
13.)
Kerek ez a zsemle
Nem fér a zsebembe
Két fele kell vágni
Úgy kell megpróbálni
Hátha bele férne.
14.)
Erre gyere erre nincs sár
Nincsen az ajtóban semmi zár
Kinyillitt az ajtó magátul.
A szeretőm gyenge karjátul.
15.)
Haragszik rám a géresi bíró
Hogy nem vagyok katonának való
Hogy nem vagyok kis angyalom
katonának való.
Ha haragszik verje földhöz magát,
Úgy töltse ki rajtam a bosszúját,
Úgy töltse ki kis angyalom rajtam
a bosszúját.
20.)
Van nekem egy anyósom
Jaj de öreg vén asszony
A lelkét
Hét méteres a nyelve
Csizmatalpnak jó lenne
A lelkét
Éjjel nappal lefekszik
Soha meg nem betegszik.
A lelkét.

21.)
Ördög bujék a komám-uramboeskorába
Miért iszik ilyen sokat a kocsmába
Egy két-három pohár bor
Leszivarog mindenkor
Komámasszony.
22.)
Ördög bujék a komámasszony cipőjébe
Miért iszik ilyen sokat a pincébe
Egy három lityi bor
Leszivarog mindenkor Komámuram.
23.)
Szőke vére a Tiszának
Mond meg kislány az anyádnak
Hogy az egész Tisza mentén
Nincsen olyan legény, mint én
24.)
A húsleves kifutott az utcára
Sárgarépa fűtyölve ment utána
Petrezselyem összeveri bokáját
Karatárába öleli a babáját.
25.)
Azért hogy én be vagyok sorozva
Ne félj babám nem leszek katona
Elég nagy a géresi határ
Leszek benne magam a betyár
Mégsem leszek császár katonája.
26.)
Virágos kenderből van az én gatyám
Csütörtökön este várta a babám
Egyik szára hosszabb vót a
másik meg rövid vót
Látod e babám nem jól varrtad a gatyám

27.)
Hallod e te körösi lány körösi lány, de körösi lány.
A te szoknyád fodros e már fodros
e már fodros e már.
Fodros volt de már lekopott
Volt szeretőm, de már elhagyott
28.)
Fagyú gyertyát égetek én,
Barna kislányt szeretek én
Erre gyere csak, majd meg csókollak
Babám, ha még akarlak.
29.)
Kondorosi csárda mellett
Gulya nemes ott legelnek
Ben a gulyás a csárdában
Iszik Isten igazába.
30.)
Sárgát virágzik a repce
Rajta van a világ nyelve
Száradjék el a repce levele
Hely hogy ne legyen rajta a világ nyelve
31.)
Nagygéresi lányok Isten veletek
Három évig nem leszek veletek
Kinyíllhat a bazsarózsa kis kertekbe
Három évig nem szakajtok belőle.
Én e dalokat hallottam Nagygéresbe
Zemplén megye
Hurka László
III. Sárospatak

Kerek ez a zsemle

Iskolaügy / Školstvo

Iskolába "nem fáj" lába / Do školy s radostí

A nagygyéresi református elemi népiskola története 1798-1945 között. (rövidített kivonata az iskola krónikájából: id. Gönczy Sándor után)

„A református egyház által alapított elemi népiskola, amit bizonyított tények is igazolnak, hogy az egyház volt az előfutára és megalkotója, csak egy 1908. július hó 26.-án felvett egyházi javadalmi jegyzőkönyv adatai igazolják így, hogy „*hozzávetőleg 100 évben van megállapítva*”, mert eredeti alapító levél nem létezik azon oknál fogva, hogy az 1765-ben épített templom 1872. május 23-án a tűz áldozata lett és az iskolafenntartó egyház összes iratai elégték.” Így az első iskola alapítása az 1798-as évekre vezethető vissza.

Az egyház jelenlegi iratai között semmilyen okirat nem található visszamenőleg. Így „csak a községünk idősebb embereinek előadására és az iskolában talált naplókra támaszkodtam.” (Forrás: (id.) Gönczy Sándor, volt Nagygyéresi lakos, is-

kolaigazgató és kántortanító 1926. december hó - lásd. Krónika név alatt az iskolával kapcsolatosan).

„*az iskola a mai posta* épületében volt*” (Jelenleg 57. hsz. Balázs Sándorné mostani házhelye, régen: Kosztura Kálmán tulajdona volt -G.S*lásd: 11 old.) Az iskola a templommal átellenes soron a 4. sz. alatt volt. Az utcára néző szobában, az előszobából jobbra lakott a tanító, balra a tanterembe lehetett bejutni”, később a déli oldalról hozzáépítettek egy nagyobb tantermet. „Legfeljebb 20-30 gyerek járt iskolába, csak a jobb módú szülők járatták gyermekeiket. Ebben az épületben folyt a tanítás 1879-ig”. Ekkor a fenntartó református egyház – csere folytán a mai épület birtokába jutott.

Ezt az épületet az egyház „*a régi épületért és útért kapta Lindenbaum Mór, akkori földbirtokostól minden ráfizetés nélkül*”. Ebben az 1. sz. épületben egészen 1923. július 1-ig tartott a tanítás, de szük-

séges volt a megemelkedett tanulók száma miatt még egy tanterem kiépítése, amit a község képviselőtestülete jóváhagyott, és kivitelezte az 1923-as évben. Az átalakítást 38.000 korona költséggel Leskó János, királyhalmeci építész készítette el. A második terem berendezését (pad, szék, asztal, tábla) a község saját bevételeiből fedezte, bár nem is volt iskolafenntartó. Ehhez hasonlóan az 1926-os évben is támogatta az iskolát 2.000 koronával és 100q fát biztosított a fűtésre. Az iskola fűtésére az 1926. előtti években a gyerekek délelőtt és délután is 1-1 darab fát voltak kötelesek vinni. Ez a rendszer működött 128 éven keresztül. Az iskolaszolgái beosztás is csak 1926. után lett bevezetve. „*Ami az iskolai segédeszközöket illeti, még az 1919. években is csak szerény volt, a könyvtár is csak 31 kötetből állt.*” (id.G.S.)

„1919 októberében a nagygyéresi elemi népiskolához pályázatot adtam be tanítói állásra, a presbitérium a pályázatomat egyhangúlag elfogadta, és kineveztek mint

kántortanítót. Sem az egyháznál, sem az iskolában előttem lévő tanítókról nem találtam adatokat. Kapcsolatba léptem falunk legöregebb emberével, Csontos Bertalannal, aki 96 éves volt akkor. Elmondása alapján a következő összeállítást készítettem iskolánk volt tanítóiról.” (id.G.S.)

1. legrégibb tanító Isky nevezetű volt 1800-1825-ig
2. Váczy Pál 1825 - 1860 - ig. Itt halt meg és a nagygyéresi temetőben van eltemetve
3. Székely Pál 1860 -1868
4. Tóth Károly 1868 - 1877
5. Tóth Lajos 1877 - 1880
6. Deák János 1881 - 1910
7. Mikó László 1910 -1919
8. Gönczy Sándor 1919 - 1922
9. Horváth Karolin 1923 - 1924
10. Gönczy Sándor 1923 - 1927
11. Mesko Jolán 1924 - 1927

Kezdetben a tanítók fizetését az egyház által biztosított természetbeni járandóságok képezték. Később, ha a javadalmak kevésnek bizonyultak, az állam is hozzá-

járult, és így a tanító a fizetését részben az egyháztól, részben pedig az államtól kapta. Az egyháztól kapott járandóság képezte a helyi javadalmat, az államtól kapott fizetés pedig állami segély volt. Egy javadalmi jegyzőkönyv alapján, Deák Jánosra vonatkozóan ízelítőt kapunk az akkori nehézségekről. Bemutatja egy tanító kálváriáját, hogy földműveléssel is kellett foglalkoznia a tanítás mellett.

„Az említett tanító az egyháztól a következő járandóságot kapta: 22 kataszteri hold, 570 öl, pénzértéke 259.-korona, ebből tanítói jövedelem 129 k 77 fillér, 3 hold 104 öl pénzértéke 35 k 76 f.-tanítói jár. 17,88 k ház, udvar, mocsár 120 k., vasút és kanális által elfoglalt föld kamata, rozs mint párbér 15q 60 kg, értéke 202 k 17 f, mint kántori jövedelem, zab mint tandíj 60 tanköteles után 7q 50kg, értéke 80 k mint tanítói jövedelem, csirke mint tandíj 60 tanköteles után, értéke 25,80 k mint tantói jövedelem, fa 5 öl, értéke 100k mint tanítói és kántori díj. A jövedelem összege 851,98 korona, ebből 51,18 k levonva a tanító által fizetett adó fejében. Így a tényleges fizetés

800,80 korona. E javadalmi jegyzőkönyv 1908. július 26-án lett felvéve“ (röviden feldolgozva emlékezetül az utókornak ifj. GS által)

1930/1931 szeptember hó 1-én a tanítás megkezdődött. Az 1930/1931 tanév kezdetével községünkben szlovák tannyelvű iskola is szerveztetett

Okt. 28-án a községi elemi népiskolával s a szlovák tannyelvű elemi népiskolával közösen ünnepélyt rendeztünk, amelyen Hurka László tanító és Kohancová tanító-nő mondott beszédet.

1938. november 2-án a magyar katonaság a bécsi döntés alapján Szlovákia déli részét visszacsatolta Magyarországhoz.

A két tanerős szlovák iskola megszűnt, s így egy 3 tanerős állami iskola létesült. A református iskola maradt a saját épületében, mint 2 tanerős iskola. A tanítói állományt Gönczy Sándor és Csoma Károly képezték. Az állami iskola tanítói Négyessy János, Négyessy Jánosné és Hofer Béla voltak. A tanfelügyelőséget Csap helyett Sátorajújhelyhez csatolták. A Csehszlovák törvények alapján a 8 osz-

Tanév/Školský rok	Tanulók száma Počet žiakov	Megjegyzések/Poznámky
1906/1907	123	
1907/1908	87	
1908/1909	32	
1910/1911	125	A tanítás okt.10.-én kezdődött /Vyučovanie začalo 10. októbra
1911/1912	124	
1912/1913	107	
1913/1914	117	
1914/1915	70	Az első világháború és Mikó I.bevonulása miatt nincs tanítás
1915/1916	130	
1916/1917	130	
1917/1918	146	
1918/1919	139	
1919/1920	126	Községünket a Csehszlovák államhoz csatolták a Trianoni döntés alapján

tályos iskola továbbra is megmaradt. A magyar állami új iskolai törvény alapján pedig korlátozást vezettek be, amely szerint a 6-8. évfolyam tanulói április végén

befejezték a tanévet.

Fényes ünnepség keretében avatták fel a nagygyéresi hősi emlékművet és az országzászlót. A 20 éves cseh rabság alól

Tanév/Školský rok	Tanulók száma Počet žiakov	Megjegyzések/Poznámky
1920/1921	139	Iskolaügyi minisztérium rendelete alapján kötelező a szlovák nyelv tanítása
1921/1922	129	
1922/1923	108	Évközben 121 emelkedet a étszám,bevezetve a rendszeres Népművelődési tanfolya tétel idején. 1922.5.19-én a tanügy rendelete alapján a presbitérium és a képviselői testül elfogadta a második tanterem felépítését megemelkedett tanulók száma miatt
1923/1924	58	A tankötelezettség a 226/922 törvény alapján 6-tól 14 éves korig tart és a 6-ról 8 évfolyamra kell fejleszteni. A második tanterem építkezése miatt a tanítás csak szeptember 24-én kezdődött. A Népművelődési tanfolyamra 61 tanköteles tanuló jelentkezett.
1924/1925	138	Télen kézimunka tanfolyam lett szervezve a lányok részére.
1926/1927	143	Ettől az évtől kötelező az iskolai krónika vezetése.

1927/1928	146	Az iskolában megalakult a Csl. Vöröskereszt ifjúsági csoportja. A csoportba 62 tanuló jelentkezett és befizették a tagsági díjat. A 2 koronának fele maradt a csoportnak, a központba 1 korona jutott. Az iskolában megalakult a takarékpénztár akció: célja a takarékosagra való nevelés. Pénztárnok: Várady Margit.
1928/1929	150	Az 1928. 03.13.-án a képviselőtestület elhatározta, hogy a tanköteles gyerekek emelkedése miatt egy harmadik tantermet fog megépíteni a saját költségén. A ref. egyház pénzügyi okok miatt nem hajlandó a költséget fedezni, viszont megengedte, hogy a saját telkére építsenek. Az iskolaügy államsegélyt utal ki a kivitelezésre. A szükséges tanterem szeptember 1-re nem épült meg, így a régi két tanteremben folyt a tanítás. Tanítók: Gönczy Sándor, Mesko Jolán, Oremusz Károly. 1928 március 1-jén hóviharak és mínusz 30-33 fok hideg volt, iskolai szünetet kellett elrendelni, mert a tantermeket nem lehetett felfűteni a kellő hőmérsékletre.
1929/1930	112	Két pályázó jelentkezett – Ortko József és Hoczman Jenőné sz. Bottka Ilona, akit megválasztottak, de a fellebbezés után Hurka László lett megválasztva, aki csak 1930 szeptember elején foglalta el az állását. Belépéséig mint kisegítő tanító - Kiss Endre tanított. Az 1930-as évtől Gönczy Sándor ig. tanító az egész vármegyére kiterjedő jogkörrel volt felhatalmazva és kötelezve az iskolák látogatására.

felszabadult Nagygéres község hazafias lakossága július 2-án vasárnap avatta fel a 19 községbeli hősi halott emlékére állított emlékművet, és a Tokaj község által adományozott országzászlót is. A gyűjtő hatású beszéd után Gööz Ferenc, nagygéresi ref. lelkész áldotta meg az emlékművet és országzászlót, majd Papp Albert a frontharcosok nevében emlékezett meg a köteleességteljesítés mezején hősi halált halt bajtársokról. A község nevében Csonotos Kálmán vette át az emlékművet és országzászlót, s az emlékmű megkoszorúzá-

sa után az ünnepség véget ért. (Zemplén 1939. július 9., 5)

A következő időkről az iskolai naplók elvesztek, feltehetően, a háború okozta károk miatt. Az iskolák (az egyházi és az állami) működtek egészen 1944. október végéig. Jakab Aranka férjhezmenetele után 1943. végén az állását felfüggesztette és eltávozott. A tanítók: ig. Gönczy Sándor, Négyessy János, Négyessy Jánosné és Négyessy Lenke voltak.

1938. szeptember 1-én a tanítás megkezdődött. Nyugodt munkáról szó sem lehetett,

miután Európa békéje a hitleri agresszió folytán veszélybe került. A Csehszlovák államot létét fenyegette az erőszak politikája.

1942. szeptember 1-től az Egyetemes Konvent utasítására új Tanterv és Útmutatás készült a magyarországi református nyolcosztályos népiskolák számára. A tantárgyak a következők voltak: 1./ Vallástan, 2./ Magyar nyelv, a./ Beszéd és értelem fejlesztés, b./ Olvasás. c./ Írás, d./ Fogalmazás, e./ nyelvi ismeretek, 3./ Számolás és mérés, 4./ Földrajz, 5./ Történelem, a./ A magyar nemzet története, b./ Állampolgársági köteleességek és jogok, 6./ Természeti, gazdasági, egészségi ismeretek, 7./ Rajz és kézimunka, 8./ Egyházi ének, 9./ Ének, 10./ Testnevelés.

Párhuzamosan volt egy kéttanerős református iskola, amit a református vallású gyerekek látogattak, az állami iskolába a más felekezeti gyerekek jártak. A református iskolában Gönczy Sándor és Csoma Károly tanított. Az állami iskolában Négyessy János, Négyessy (Emeritz) Vilma, Szoplák János és Tóth Miklós. A Járási

Nemzeti Tanács Juhász Györgyöt nevezte ki az iskolák felügyeletére. A tanítás egész évben folyt, két hónap kieséssel.

A tanítás 1944. október 20-án a hadsereg parancsnokságának utasítására megszűnt és a község kiürítésére adtak parancsot. Végül harci tevékenységre közelebbi térségünkben nem került sor. A duklai hágó áttörése és Románia kapitulációja miatt, ellenállást csak északkeleten, Csap térségében észleltünk. Napokig hallgattuk viszont a katyusa ill. „sztálin orgona” sorozatos hangját - villanását. 1944. november 26-án délután községünkben elvonult a magyar katonaság, és november 27-én reggel, 1/2 8 után pedig megjelentek az első orosz járőrök, akiket virágcsokorral várt falunk lakossága.

A tanítás menetét az 1944/45 tanévben a háborús események megzavarták, mivel az egész község életét a háború uralta. A szovjet hadsereg Csapnál állomásozott, s a község lakosai állandó éjjel-nappali légitámadásoknak voltak szemtanúi. Az emberek féltek kimenni a mezőre, s így az betakarítatlan maradt. Az ágyuk dörgése

mindig közelebb hallatszott, s csak napok kérdése volt, hogy a szovjet hadsereg bevonuljon. 1944. nov. 26-án délután a magyar hadsereg katonái az utcán gyülekeztek, hogy végleg elhagyják községünket. Délután 5 órakor községünk a két front közé került. 1944. november 27-én reggel fél nyolckor jelent meg az első orosz járőr a községünkben. Végigvágattak a falun, és miután meggyőződtek róla, hogy ellenség

V školskom roku 1946/47 bol riaditeľom školy Michal Mastiliak. Po ňom prevzala riaditeľstvo školy M. Korbasová. Az 1948. évi februári forradalom mélyreható változásokat idézett elő a szlovákiai magyarság életében. A magyarok teljes jogú állampolgárok lettek. Szabadon gyakorolhatta a magyar nép kulturális és népművelődési munkáját.

1950/1951 A tanítás magyar nyelven

Tanév/Školský rok	Tanulók száma Počet žiakov	Megjegyzések/Poznámky
1930/1931	66	A harmadik tervezett tanterem nem épült meg. A tanítók: Gönczy Sándor, Mesko Jolán és Hurka László.
1931/1932	176	A szükséges községi iskola nem épült fel. A hitoktatást Szklár Jenő Dobra község lelkipásztora végzi mind a két iskolában. Hurka László december 31.-től távozik, állásáról lemondott és Ladmóc községbe távozik kántortanítónak. Helyette Négyessy János lett megválasztva a tantestületbe, de állása befejezéséig Őrös községben, fia, Négyessy László mint segédtanító fogja helyettesíteni.
1932/1933	176	
1933/1934	141	A református iskolán ablaksere 2100 K értékben, kivitelezője Gönczy András asztalos. A református egyház lemond az eddig jogkörében lévő egyházi iskola további fejlesztéséről és engedélyezi jövőben a pályázati kiírást.
1935/1936	37	Az iskolaügyi és népművelésügyi minisztérium szabályozza a bizonyítványok kiadását: nem negyedévenként, hanem félévente kell kiadni. Tanítók Gönczy Sándor, Jakab Aranka
1936/1937	38	
1937/1938	87	

nincs a községben, beszélgettek a község lakosaival, majd megkezdődött a csapatok átvonulása. 1945. november 13-án kiadott utasítás szerint november 15-től kezdődően a magyar nyelvű oktatást beszüntették. 1946-1950 között, községünkben kizárólag csak szlovák iskola, ill. egy tanerős orosz tannyelvű iskola működött.

újra megkezdődhetett. Megalakult Szlovákiában a CSEMADOK szervezete. Tantesület: ig. Hajdók Géza, Abaházy Bertalan. Hajdók Géza azonban katonai szolgálatra vonult be, így tanerő hiány keletkezett, és iskolai szünetet rendeltek el mind a két évfolyamban, felváltva 14 napon keresztül. Az iskolai épület javítása miatt április hónapban is 14 napig szünetelt a tanítás. Az

új iskolatörvény alapján 1953. szeptember 1-vel a nagygyéresi alapiskolához kapcsolták Kisgyéres és Őrös község 6-8. évfolyamokba járó tanulóinak iskoláztatását is. Ezen okból szükséges lett a tanterem bővítése és a tanerők létszámának növelése. Az igazgatói posztot Gönczy Sándortól, nyugdíjba vonulása miatt átvette Geri Zoltán, a tantestület pedig új tagokkal növekedett: Gönczy Sándor, Négyessy Vilma, Szombaty Etelka, Dobos Gyula és Újj Istvánnal. 1954/1955 1-8. évf. 198 tanuló Ebben az iskolaévben az iskola új iskolapadokat, rádiót és gramofont kapott. Az 1955. évben az iskola részt vett az országos spartakiádára való felkészülésben Dobos Gyula tanító vezetésével. 1955/1956 1-8. évf. 194 tanuló A tanulók számának emelkedése miatt az iskolaügy Erdélyi Elemért nevezte ki, mint szaktanítót. Dobos Gyulát betegsége miatt az év végéig Tóth Mihályt helyettesítette. 1956/1957 1-8. évf. 198 tanuló Tanerő: ig. Geri Zoltán, Gönczy Sándor, Négyessy Vilma, Négyessy Lenke, Geri Etelka, Erdélyi Elemér, Dobos Gyula és Tóth Mihály. Az iskolai műhelyt felépítették politechnikai célokra. A kőműves munkát Máté Dezső, az ácsmunkát Béres János HNB titkár végezte. 1957. szeptember 30-án lett átadva. 1957/1958 1-8. évf. 179 tanuló Tantestület: ig. Geri Zoltán, Gönczy Sándor, Négyessy Vilma, Négyessy Lenke, Kiss Ilona, Geri Etelka, Tóth Mihály, Pandi László, Leczo Ilona ill. Tamás Sándor április 1-től Leczo Ilona helyett. Az iskolában énekkar működött. 1957. május 19-én a falu népe ünneplőbe öltözött. Zászlódíszolt öltöttek a házak, vi-

rággal teltek meg az ablakok. A helyi ifjúság zenekara iskolánk tanulóival együtt már a reggeli órákban nagyon jó műsorral szórakoztatta a lakosságot. Nem maradt utca, ahol a zenekar nem játszott s tanulóink nem énekeltek és táncoltak. Mindenki örült, s még az öreg Nap arcáról is a mosoly sugarai hullttak a földre. A választásokat 100%-os siker koronázta. 1958/1959 1-8. évf. 178 tanuló Tantestület: ig. Geri Zoltán, Négyessy Vilma, Négyessy Lenke, Geri Eta, Kiss Ilona, Pandi László, Demeter Béla, Leczo Zoltán, Kendi Béla, november 1-től Lázár Ferenc és Matyi József. Tóth Mihály, saját kérésére, más iskolában nyert beosztást. Gönczy Sándor véglegesen nyugdíjba vonult. Elbúcsúzott tőle az egész tantestület, megköszönve évtizedes eredményes munkásságát és kollegiális magatartását. 1959/1960 1-8. évf. 189 tanuló Tantestület: ig. Geri Zoltán, Négyessy Vilma, Négyessy Lenke, Geri Etelka, Kiss Ilona, Pandi László, Demeter Béla, Matyi József és Kása Jenő. Az Úttörő EFSZ helyi szervezete 2,5 ha területet kapott megművelésre és termelésre, saját szükségleteire a helyi szövetkezettől. A II. országos spartakiádán az iskolából 6 tanuló vett részt a prágai bemutatón. 1960/1961 1-8. évf. 204 tanuló Tantestület: ig. Geri Zoltán, Négyessy Lenke, Geri Etelka, Kiss Ilona, Pándy Flóra, Máté Gabriella, Ragá Éva, Pandi László, Demeter Béla. Négyessy Vilam 1960. július 1-től nyugdíjba vonult. Kása Zoltánt és Matyi Józsefet áthelyezték más iskolába. Sill Lajos, a 2.évf.tanulója tragikus autóbaleset áldozata lett, nem messze a szülői háztól. 1960. november 1-jén elkészült és átadásra került az iskolai műhely.

Az Úttörő EFSZ gépeinek garázs készült, mérete 9x6 m. Célja, hogy védve legyenek a gépek és a gyerekek megismerkedjenek a mezőgazdasági munkákkal, tudják értékelni és megszeretni azt. A gyerekek hagymát és krumplit termeltek. Az évi hozam értéke 20.000 Kcs volt. Ebből az összegből a 7-8. évfolyam tanulói/alapító tagjai egy 2 napos tátrai kiránduláson vehettek részt. 1961-től az 1-8. évfolyam egy évvel meghosszabbodik, azaz kilenc éves lesz az Iskolaügyi minisztérium utasítása alapján.

1961/1962 1-9. évf. 253 tanuló
Tantestület: ig. Geri Zoltán, ig. helyettes Demeter Béla, Négyessy Lenke, Kiss Ilona, Pandi Margit, Pandi Flóra, Pandi László, Pál Margit, Máté Gizella, Gönczy Béla, Ragán Éva. Gönczy Béla katonai szolgálatot teljesít. Az Iskolaügyi minisztérium utasítása alapján megalakul a Szülők és az Iskolabarátok Szövetsége.

1962/1963 1-9. évf. 267 tanuló
Tantestület: ig. Geri Zoltán, ig. helyettes Demeter Béla, Geri Etelka, Gönczy Béla, Kiss Ilona, Kondás Mária, Máté Gabriella, Négyessy Lenke, Pandi László, Pandi

Margit, Pál Margit. Ragán Éva, Szunyog Géza, okt. 8-tól, Szűrös Imre szept. 5-től, Pandi Flóra saját kérésére lett áthelyezve. A tanév elejére újabb két tanteremmel növekedett az osztályok száma. Az Úttörő EFSZ évi hozama 40.000 Kcs, ebből az összegből 4 napos kirándulást szerveztek Pozsonyba a VII. osztály számára. Az iskola a 2,5 ha földterület megmunkálására egy új THK10 lóerős traktort vásárolt. Az Iskolaügyi minisztérium kitüntette Geri Zoltánt március 28-án a Tanítók Napja alkalmából a „Példás tanító” megtisztelő címmel.

1963/1964 1-9. évf. 290 tanuló
antestület: ig. Geri Zoltán, ig. helyettes, Demeter Béla, Botos István, Dorkó Anna, Geri Etelka, Gönczy Béla, Gönczy Jolán, Kiss Ilona, Négyessy Lenke, Pandi László, Pál Margit, Ragán Éva, Szunyog Géza, Szűrös Imre. Szolgálati okokból áthelyezésre került Kondás Mária, Máté Gabriella és Pandi Margit. Négyessy János 1963. július 28-án balesetben elhalálozott.

1964/1965 1-9. évf. 288 tanuló
Tantestület: ig. Geri Zoltán, ig. helyettes

Demeter Béla, Botos István, Geri Etelka, Gönczy Béla, Kiss Ilona, Nadály András, Pál Margit, Négyessy Lenke, Ragán Éva, Sohajda Sarolta, Szunyog Géza, Tamás Gizella, Varga Gizella, áthelyezések: Tamás Gizella, Dorkó Anna – JPB CSISZ titkárává lett kinevezve.

1965/1966 1-9. évf. 278 tanuló
Tantestület: ig. Geri Zoltán, ig. helyettes Demeter Béla, Bartko Pálné, Botos István, Csizmadia Ambrus, Csizmadia Ambrusné, Geri Etelka, Gönczy Béla, Horváth László, Kiss Ilona, Négyessy Lenke, Pál Margit, Szunyog Géza, Szunyog Gézané. Gönczy Sándor 70 éves 1965.08.16-án tisztelettel felköszöntötték. Az iskola új épületet kapott, 1965. szept. 17-én befejezés előtt állt. Feltételezhető, hogy 1967-ben adták át.

1966/1967 1-9. évf. 275 tanuló
Tantestület: ig. Geri Zoltán, ig. helyettes Demeter Béla, Bartko Pálné, Botos István, Csizmadia Ambrus, Csizmadia Ambrusné, Geri Etelka, Gönczy Béla, Kiss Ilona, Nadály András, Négyessy Lenke, Szunyog Géza, Szunyog Gézané, Varga Gábor, Varga Gáborné.

O **histórii** obecného školstva sa dozvedáme z písomných záznamov školských a cirkevných krínikárov. Vďaka nim poznáme históriu školstva vo Veľkom Horeši od 26. júla 1908. Dokumenty, ktoré potvrdzovali existenciu elementárneho ľudového školstva pred týmto obdobím zhoreli pri požiari kalvínskeho kostola 23. mája 1872. V spomínaných análoch sa uvádza, že cirkevné školstvo vo Veľkom Horeši má viac ako storočnú históriu, súvisiacu s výstavbou kostola, ktorá bola ukončená v roku 1765. Tieto informácie nás oprávňujú datovať založenie prvej elementárnej ľudovej školy na rok 1798, čo určitým spôsobom potvrdili na základe ústneho svedectva predkov aj najstarší obyvatelia obce.

Škola pri svojich začiatkoch sídlila v budove, v ktorej bola v dvadsiatych rokoch 20. storočia pošta (dnes na tomto mieste stojí dom č. 57), oproti kalvínskemu kostolu. V miestnostiach s oknami do ulice, z chodby vpravo, býval učiteľ, vľavo bola trieda. Neskôr z južnej strany pristavali jednu väčšiu učebňu. „Do školy chodilo maximálne 20 – 30 detí z lepších

rodín...“ V tejto budove sa vyučovalo do roku 1879, kedy sa škola presťahovala do nových priestorov, v ktorých bola v druhej polovici 20. storočia až do požiaru v roku 2003, materská škola.

Túto budovu získala kalvínska cirkev výmenou za starú budovu a cestu od Lindenbauma Móra bez akéhokoľvek doplatku. Vyučovalo sa v nej až do 1. júla 1923, kedy sa vzhľadom na rastúci počet žiakov, so súhlasom poslancov, zrealizovala dostavba ďalšej učebne. Prestavbu, ktorá stála 38 tisíc korún riadil János Lesko,

kráľovskochlmecský staviteľ. Vybavenie novej učebne lavicami, stoličkami, stolom a tabuľou financovala obec z vlastných prostriedkov, napriek tomu, že nebola zriaďovateľom školy. Rovnako napr. v roku 1926 poskytla obec na výdavky spojené s prevádzkou školy 2 tisíc korún a 100q dreva na vykurovanie. Pred rokom 1926 rodičia zabezpečovali vykurovanie učební sami a deti museli nosiť predpoludním aj popoludní po jednom polienku dreva. Tak to fungovalo 128 rokov. Deti sa sami starali aj o poriadok v triedach a na školskom dvore. Čo sa týka učebných pomôcok, ešte aj v roku 1919 bolo vybavenie školy veľmi chudobné, napr. školská knižnica obsaho-

vala len 31 zväzkov. História učiteľského zboru miestnej školy sa zachovala vďaka autorovi školskej kroniky, Sándorovi Gönczymu, ktorý viedol školskú kroniku od svojho nástupu do funkcie učiteľa a zaznamenal aj spomienky v tom čase najstaršieho obyvateľa Veľkého Horeša Bertalana Csontos (96 rokov). Zo začiatku dostávali učitelia svoju mzdu od zriaďovateľa školy (cirkvi) v naturáliách. Neskôr, keď bolo takéto odmeňovanie dokázateľne nedostatočné, dostával učiteľ časť platu od cirkvi a druhú časť hradil štát. Štátny plat bol v skutočnosti štátnou podporou. Učiteľ sa musel okrem učenia povinne zaoberať obrábaním pôdy. Do Základnej školy s vyučovacím jazykom slovenským nastúpili prví žiaci 1. septembra 1930. V triede bolo 23 žiakov a učila ich pani učiteľka Kohancová. Škola sídlila „alvégen“, dnes na tomto mieste stojí dom Istvána Majorosa. Budova bola pokrytá trstinou a boli v nej dve miestnosti. Štátne sviatky oslavovali obe školy spoločne. Na základe Viedenskej arbitráže bola južná časť Slovenska 2. novembra 1938 vrátená Maďarsku. Základná škola s vyučovacím jazykom slovenským, v ktorej vyučovali dvaja učitelia bola zatvorená. Štátna škola, v ktorej učili traja učitelia fungovala aj naďalej, rovnako ako cirkevná škola s dvoma učiteľmi. Príslušným školským úradom sa stal školský úrad v Sátoraljaújhelyi (dovtedy patrili školy pod úrad v Čope). Cirkevná aj štátna škola fungovali podľa pamätníkov až do konca októbra 1944. Vzhľadom na pohnuté vojnové roky, sa žiadne písomnosti a dokumentácia z tohto

obdobia nezachovali. V septembri 1942 vstúpil do platnosti nový učebný plán, ktorý určoval vyučované predmety v cirkevnej osemročnej ľudovej škole. Žiaci sa učili náboženstvo, maďarský jazyk, vývoj reči a inteligencie, čítanie, písanie, sloh, gramatiku, počítanie a meranie, zemepis, dejepis, históriu maďarského národa, občianske povinnosti a práva, prírodné, ekonomické a zdravotné znalosti, kreslenie a ručné práce, náboženské piesne, hudobnú výchovu a telesnú výchovu. V školskom roku 1944/45 súbežne prebiehalo vyučovanie v cirkevnej kalvínskej škole, ktorú navštevovali deti kalvínskeho vierovyznania a v štátnej škole, ktorú navštevovali ostatné deti. V kalvínskej škole

Tárgyi név	NÉV	VÁLLALKOS		Eredeti hely szélessége	Tárgyi név	Tárgyi név	Tárgyi név	Tárgyi név
		Idő	Idő					
1874	Kovács Béla	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15
1875	Kovács Béla	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15
1876	Kovács Béla	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15
1877	Kovács Béla	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15
1878	Kovács Béla	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15
1879	Kovács Béla	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15
1880	Kovács Béla	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15
1881	Kovács Béla	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15
1882	Kovács Béla	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15
1883	Kovács Béla	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15
1884	Kovács Béla	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15
1885	Kovács Béla	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15
1886	Kovács Béla	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15
1887	Kovács Béla	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15
1888	Kovács Béla	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15
1889	Kovács Béla	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15
1890	Kovács Béla	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15
1891	Kovács Béla	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15
1892	Kovács Béla	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15
1893	Kovács Béla	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15
1894	Kovács Béla	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15
1895	Kovács Béla	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15	1938.02.15

1896	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1897	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1898	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1899	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1900	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1901	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1902	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1903	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1904	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1905	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1906	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1907	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1908	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1909	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1910	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1911	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1912	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1913	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1914	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1915	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1916	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1917	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1918	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1919	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1920	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1921	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1922	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1923	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1924	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1925	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1926	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1927	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1928	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1929	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1930	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1931	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1932	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1933	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1934	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1935	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1936	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1937	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1938	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1939	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1940	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1941	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1942	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1943	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1944	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1945	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1946	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1947	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1948	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1949	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1950	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1951	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1952	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1953	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1954	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1955	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1956	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15
1957	Simon Béla	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15	1918.02.15

žiaci pod vedením triednych učiteľov niekoľko brigád v miestnom jednotnom roľníckom družstve (JRD). Zúčastnili sa zberu „mandelinky“ (pásavky) zemiakovej a zberu liečivých rastlín”. (Zdroj: Kronika)

Na základe nového školského zákona začali 1. septembra 1953 navštevovať základnú školu vo Veľkom Horeši aj deti z obcí Malý Horeš a Strážne, čo si vyžiadalo rozšírenie priestorov. Riaditeľom školy s vyučovacím jazykom maďarským sa po odchode Sándora Gönczyho do dôchodku stal Zoltán Geri, učiteľský zbor sa rozrástol: Sándor Gönczy, Vilma Négyessyová, Eteleka Szombatovová, Gyula Dobos a István Újji.

Zo školských kroník

1954/1955

Škola bola vybavená novými lavicami, rádiom a gramofónom. Žiaci sa zúčastnili prípravy na štátnu spartakiádu pod vedením učiteľa Gyulu Dobosa.

1955/1956

Elemér Erdélyi bol vymenovaný za odborného učiteľa. Dlhodobo chorého Gyulu Dobosa zastupoval Mihály Tóth

1956/1957

Riaditeľom školy bol Zoltán Geri, vyučujúci: Sándor Gönczy, Vilma Négyessyová, Lenke Négyessyová, Eteleka Geriová, Elemér Erdélyi, Gyula Dobos, Mihály

Tóth. Pri škole bola vystavaná dielňa na výučbu polytechniky. Murárske práce vykonal Deszö Máté, klampiarske János Béres. Prístavba bola slávnostne odovzdaná 30. septembra 1957.

1957/1958

Škola svoju činnosť obohatila o školský spevokol, ktorý vystupoval na rôznych slávnostiach v obci i v blízkom okolí.

1958/1959

Učiteľský zbor: Zoltán Geri (riaditeľ), Vilma Négyessyová, Lenke Négyessyová, Eta Geri, Ilona Kiss, László Pandi, Béla Demeter, Zoltán Leczo, Béla Kendi, Ferenc Lázár, József Matyi. Do dôchodku odišiel Sándor Gönczy, ktorého kronika sa stala aj základným zdrojom informácií o histórii maďarského školstva vo Veľkom Horeši.

1959/1960

Priekopnícka miestna organizácia získala od miestneho družstva 2,5 ha pôdy pre vlastné aktivity. Šiesti žiaci školy sa po príprave zúčastnili na II. celoštátnej spartakiáde v Prahe.

1960/1961

Pre ochranu strojov, ktoré boli vo vlastníctve priekopníkov bola vybudovaná garáž.

Základná škola s vyučovacím jazykom slovenským

Vďaka tomu sa mohli so zariadeniami, ktoré boli v tomto čase považované za moderné a technicky dokonalé, zoznámiť aj žiaci, vidieť ako fungujú, spoznať využitie technických vymožeností v poľnohospodárstve a vybudovať si k nim pozitívny vzťah. Deti v rámci vzdelávacieho procesu pestovali zemiaky a cibuľu, čo prinieslo zisk 20 000 Kčs. Z týchto finančných prostriedkov boli hradené výdavky na dvojdnový pobyt vo Vysokých Tatrách pre žiakov 7. a 8. ročníka.

Od školského roku 1961/1962 sa zmenila povinná školská dochádzka z osemročnej na deväťročnú.

1961/1962

Na základe nariadenia ministerstva školstva bolo pri miestnej škole zriadené Združenie rodičov a priateľov školy.

1962/1963

V tomto školskom roku mala škola už 267 žiakov, čo si vyžiadalo zriadenie dvoch ďalších tried. Ročný príjem priekopníkov bol 40 tisíc Kčs, z čoho bol financovaný štvordňový výlet siedmakov v Bratislave.

Na obrábanie 2,5 ha pôdy zakúpila škola nový traktor. Zoltán Geri, riaditeľ školy bol pri príležitosti Medzinárodného dňa učiteľov ocenený ministrom školstva čestným titulom „Vzorný učiteľ“.

1965/1966

Nová budova školy je už pred dokončením, do užívania bola odovzdaná v roku 1967.

Organizácia amerických Slovákov, ktorej vznik datujeme do roku 1907 a oficiálne bola pod názvom Slovenská liga založená Ignácom Gessayom v roku 1920 podporovala kultúru a vzdelávanie, čím pozitívne ovplyvnila 280 obcí na slovenskom juhu, vrátane našej obce. Výsledkom tohto úsilia bola aj výstavba samostatnej školy s vyučovacím jazykom slovenským, ku ktorej bol pristavaný učiteľský byt. Stavba, ktorú z veľkej časti financovala Slovenská liga bola odovzdaná do užívania v roku 1938. Budova však v čase okupácie slúžila ako obranné guľometné hniezdo, pretože je postavená na vyvýšenom mieste, odkiaľ je

Magyar tannyelvű alapiskola

dobry výhľad do širokého okolia. Naplno sa vyučovanie začalo po prechode frontu v školskom roku 1944 – 45, vyučoval Ján Soplák. V školskom roku 1945 – 1946 navštevovalo dve triedy slovenskej školy 83 žiakov. 11. novembra 1949 bolo založené Združenie rodičov a priateľov školy.

Do histórie školy sa zapísali i ďalší učitelia (podľa dostupných materiálov): Ján Letko, Mária Korbasová (riaditeľ), Michal Mastiliak (riaditeľ), Anastázia Pírová, Mária Laškody, Jozef Salaga (riaditeľ), Izabela Salagová, Vincent Luca, František Gööz, Vasil Dribňák, Dezider Szilágyi (riaditeľ), Alžbeta Kerekešová, Magda Koščová, M. Capová, L. Illéssová, M. Áčová, M. Czeťová, Šarlota Dioszegiová, Zoltán Palágyi (riaditeľ), Katarína Rigová (riaditeľ), Mgr. Valéria Sallaiová, Iveta Máteová, Mgr. Alexandra Bajová, PaedDr. Zoltán Pál (riaditeľ), Alica Tóthová, Alica Tóthová (vychovávateľka).

Budova bývalej materskej školy

Feltételezések szerint az óvoda Nagygéresben 1941-1963 között működött az első helyén (ma a Balogh Géza nevén működő üzlet). Az 1941-es évben fejeződött be az építkezés. Két tantermesre volt terveze öltözővel, előszobával, irodával, konyhával, kamrával és WC mellékhelyiséggel. Az 1941-es évben az egyosztályos magyar tannyelven működő óvoda vezetését a helyi elemi iskola igazgatója - Négyessy János látta el. A tanítást Kovács Lenke, óvónő végezte a tanítási év végéig, 20-25 gyerekkel. 1942 szeptemberétől Thury Nagy Lenke vette át a tanítást 1944. októberéig. 1945. szeptember 1-től újra indult, de már szlovák nyelven. A tanítás egészen 1948 januárjáig folyt. Óvónője Balázs Júlia volt, igazgatónak pedig a szlovák elemi iskola igazgatója Dribňák Vasil' volt. Az 1948-as iskolaügyi törvény alapján önálló igazgatás alá került. Igazgatója a szlovák elemi iskola igazgatója maradt. A tanítást Balázs Júlia vezette. Az óvoda kezdetben „Opatrovňa” néven szerepelt, s 1948-tól új névre lett átnevezve: „Materská škola”-ra. 1948-1950 között a nyári időszakban az óvoda napközi otthonként is működött a munkaviszonyban lévő nők számára. Átlagosan 15-20 gyerek volt Kemechey Klára vezetése alatt. Az 1951 évtől a napközi otthon is az óvoda igazgatósága alá tartott. Mint pesztónka (dadus) Lukács Lenke lett megbízva 1953-ig, amikor megbetegedett és nemsokára elhunyt. Helyette a megbízatást 1953-tól 1954-ig Móricz Erzsébet végezte, 1954-től 1960-ig Brezo Mária, akit aztán végzettség híján felmondással elengedtek. Balázs Júlia 1952-ben Rozsnyóra lett áthelyezve. Az 1954. évtől újra magyar nyelven folyt a tanítás. Szeptember 1-től az óvoda területét is bekerítették, hogy a gye-

rekek nagyobb biztonságban legyenek. Az évek során az óvodát többször át- és újjáépítették, bővítették, korszerűsítették. Ezzel egy ritmusban változtak, módosultak a nevelési programok és tanítók is: Kuráli Mária, Hegedűs Irma, Csontos Jolana, Rácz Viola, ig. Bartko Margit, Lukács Viola, Diószegi Jolán, Gönczy Jolán, ig. Gönczy Béláné, Bók Györgyné, Kanócz Éva (65 gyerek), Lukács Sándorné, Király Ilona, ig. Lukács Viola, ig. Dioszegi Istvánné, ig. Szallár Lászlóné, Gönczy Béláné, Kanócz Pálné, Gönczy Edit, Feke Csabáné, Bók Gyuláné, Pál Vincéné, Lejko Ferencné, Hancsovszky Katalin, Csomós Denisa. Elvi megegyezés született a HNB és az iskola között, hogy a volt református elemi iskola átalakítása 1968/69-es évben megtörténik az új óvodai követelmények szerint. Az óvoda új helyen nyitotta meg kapuit 1969. május 2-án a volt református elemi iskola épületében. 2003 áprilisában ez az épület tűz eset miatt károsodást szenvedett. A szomszédkertben a száraz avarból a szikra átpattant, és az ott levő száraz gallyaktól meggyulladt a tetőszerkezet, melynek károsodása a későbbiekben beázást okozott. Szükséges lett ezért az átköltözés. Ez a Magyar Tannyelvű Alapiskola megújított és átalakított volt műhelyébe következett be. Az óvoda számára felújított épület ünnepélyes átadását Szigeti László államtitkár végezte.

Egyház / Cirkev

Napkelte / Brieždenie

1925-ig a Nagygéresen élő római és görög katolikus hívek jóformán teljesen magukra voltak hagyva. A háború és az utána következő évek, a nyomor, a nélkülözés lehetetlenné tette, hogy az ott élő csekély számú katolikusság arra is gondolhatott volna, hogy egykor községükben, ahol nagy számban élnek protestánsok (kálvinisták), katolikus templom lehessen. A háború után, amikor a gazdasági helyzet némileg javult, akadtak buzgó és agilis emberek, akik mintegy az Isten sugallatából először mertek arra gondolni, hogy Krisztusnak lakhelyet készítsenek községükben.

1927. május havában Szklár Jenő görög katolikus lelkész, akihez a nagygéresi görög katolikus hívek tartoztak, kiszállott a községbe, s összegyűjtötte a népet, híveit, Kondás Lajos lakására. Hosszabb beszédben szólott a hitéletéről, s kérte a híveket, fogjanak össze, s legyenek segítségére azon tervben, hogy Nagygéresen együtt a római katolikusokkal templomot építhessenek. Szükség van itt a templomra, több oknál fogva, de legfőképpen azért, mert az anyaegyházak, így a dobrai görög katolikus egyház és a királyhalmeci római katolikus egyház távol esnek a községtől, s így sem az egyik, sem a másik lelkésznek, nagy elfoglaltságuk miatt nincs alkalmuk gyakrabban érintkezni a katolikus hívekkel. De szükség van templomra azért is, hogy a hitélet előbbre haladjon, mert ebben a kálvinista községben lassan kivesznének a katolikusok. Ha templom lesz, amint mondta - úgy felváltva a római- és görög katolikus lelkészek gyakrabban felkereshetik a híveket, s prédikációikban oktathatják a népet. A beszédnek meg lett a hatása, s elhatároztuk, hogy gyűjteni fo-

gunk, s a helyet megvesszük, ahová majd a templom felépül. Ugyanezen év novemberében megalakult az egyháztanács, melynek első gyűlésén a hívek elhatározták, hogy a templom helyének megvételére a hívektől önkéntes adományokat kérnek.

Ezen közgyűlésen az egyháztanács tagjai a következők voltak: Halmi István, Kondás Lajos, Kusnyir András, Kis

György, Bene János, Bérés János, Perduk István, if j. Demeter Sándor, Ócskái János, Nádasi László. A közgyűlés megbízta Kondás Lajost, Bérés Jánost és Perduk Istvánt, hogy sorrajárják a híveket és az önkéntes ajánlatokat a templomhely megvételére írják össze. Az ajánlatoknak eredménye tizenhatezer korona lett. Nem sokára ezután a templom helyét is megvette az egyháztanács nyolcezer koronáért, Balogh Antal géresi lakostól. Miután az ajánlatokból gyengén folyt be a pénz, a templomhelyet csak úgy tudtuk megvenni, hogy a királyhalmeci Gazdák intézetétől kölcsönt vettünk fel váltóra. A váltó aláírói az előbb nevezett egyháztanács tagjai voltak. A banki tartozás kamatait az ajánlatokból rendeztük. Az egyház pénztárosa Kondás Lajos lett, akihez aztán a gyűjtésből befolyt összegek befizetettek.

Az első évben szépen folyt a gyűjtés, s ezer koronát törlesztett az egyháztanács, s rendezte a kamatokat. A második évben azonban megakadt a gyűjtés, s a hívek nagy része arra is gondolt, hogy a vásárolt helyet eladják, mert a kamatra sem volt már pénz. Kondás Lajos pénztáros az esedékes kamatokat kénytelen volt a sajátjából rendezni. A hívek között a reménytelenség és a bizonytalanság lett úrrá. Amikor már az elkeseredés a tetőfokra hágott, az egyháztanács rendkívüli gyűlést hívott össze, melyen elhatározták, hogy az egyesek által megajánlott összegeknek havonként 10%-át mindenki törlessze le. Ezen határozatot jegyzőkönyvbe foglalták és aláírták. Meg is lett az eredménye, mert összegyűlt hatszáz korona, amiből törleszteni is lehetett és a kamatot is rendezni tudták. A második hónapban már ezer korona gyűlt össze a törlesztésre,

s külön lehetett a kamatot is előre rendezni. Szent ügyünk előbbre vitele sokszor kétségbeejtő volt. Mindezt még tetőzte az is, hogy főtisztelendő Szklár Jenő dobrai görög katolikus lelkész úr megbetegedett. Teljesen magunkra voltunk hagyva. Amikor már úgy láttuk, hogy minden veszni indul, az Isten egy „mentőangyalt” küldött, Mécs László királyhalmeci plébános, premontrai kanonok úr személyében. Hozzá fordultunk kétségbeesésünkben, aki megismerve bajunkat, kijelentette, hogy ha kell a sajátjából fizeti ki a templomhely utáni hátralékos tartozást, de nem engedi, hogy az ügy megsemmisüljön. Ez a kijelentése a Főtisztelendő Úrnak új reményeket öntött a nagygyéresi hívekbe. A királyhalmeci katolikus anyaegyház kölcsönképpen rendelkezésre bocsátott a nagygyéresi egyháznak egy olyan összeget, mellyel a még fennálló tartozást a banknál teljesen kiegyenlítettük. Megígérte Mécs László plébános úr azt is, hogy mint költő szavalóesteket fog rendezni és az ebből befolyó összegeket a felépítendő templom javára fordítja. Akadtak a hívek között olyanok is, akiknek minden gondolatuk az volt, hogy a templom céljaira pénzt szerezzenek, így Molnár Ilonka, Kanócz Sándorné a katolikus ifjúságot arra buzdították, hogy színelőadásokat rendezzenek, s az ebből befolyó összeggel hozzájáruljanak a templom felépítéséhez.

A színdarabokból igen szép összegek gyűltek össze. Az egyháztanács tagjai Kis Gábor, Kondás Lajos, továbbá Molnár Ilona, Kanócz Sándorné arra a gondolatra jutottak, hogy egy színdarab jövedelméből a már meglévő templomtelek egyik sarkába, Isten dicsőségére keresztet állítanak. Ez meg is történt 1930 július 6-án. A keresztet tábori szentmise keretében Lőrinc

István ördalmi plébános úr szentelte fel, s ő mondta, azt a lelkesítő prédikációt, melynek hatásaként a meghívott kereszt-szülők és főtisztelendő Mécs László plébános úr annyit adományoztak, hogy az anyaegyháznál levő és mintegy hatezer koronát kitevő tartozást kiegyenlíthették, ezáltal a templomtelek minden teher nélkül a nagygyéresi római és görög katolikus egyház tulajdona lett. Az egyháztanács most már komolyan gondolhatott arra is, hogy rövidesen templomot építhetnek. Ezt tudva, néh. Gróf Majláth Józsefné úrnőhöz fordult azzal a kéréssel, hogy a Nagygyéresen lévő kötelepről a templomépítéshez követ adományozzon. A kegyes Úrnő ezen kérelmet teljesítette, oly módon, hogy 175 fa kocsai követ leszállíttatott a szentesi bányából a nagygyéresi állomásra s rezsikárton az egyháznak adta. Szent ügyünkért való felbuzdulásunknak híre eljutott a

távolabbi községekbe is. Fő-tisztelendő Szentmihályi Lajos császlói esperes úr, aki Nagygyéresnek a szülöttje, egy kis harangot ajándékozott egyházunknak. Tábori szentmise és szentbeszéd keretében megszenteltettük, a kis harangot is, mely hívatra lett a buzgó kis nyáját vasárnap és ünnepnapokon a már meg lévő kereszt tövébe gyűjteni. A szenteléssel kapcsolatban újabb adományokhoz jutottunk, úgy hogy az egyháznak 2940 korona félretett pénze lett. Később a járáshivatalból koledálási engedélyt kértünk, amit meg is kaptunk s a gyűjtést Géczi Sándor és a Simon László végezték, aminek eredménye 5109 korona lett. A gyűjtést tovább folytattuk. Nagy segítségünkre volt ebben mindenkor Mécs László főtisztelendő úr, szavalataival tetemes összegekkel járult hozzá az adományok szaporításához. Mécs főtisztelendő úr egymaga 9060 koronát gyűjtött össze, míg Szklár Jenő főtisztelendő úr buzdítására a perbenyiki és dobrai görög katolikus hívek 6130 koronát szedtek össze. Molnár Ilonka a színdarabokból 2382 koronát, Halász Józsefné és Surányi Károly közreműködésével ugyancsak színdarabokból 3700 koronát szedtek össze. Koletkó Mihály, Buják János, Breckó Bertalan, Gergely Géza koledálásokból 1935 év március és április havában 3107 koronát, ugyanezen év november és december havában Gergely Géza, Bujáki János, Décsi Sándor, Horváth Ferenc, Nádas László koledálásából 5394 korona jött be. Ezen idő alatt a helybeli hívek, ki-ki tehetsége szerint járult hozzá adományaival a templom felépítéséhez.

Több alkalomkor megrendezett búcsúkon, kereszt és harangszenteléseken a jelenlevő vendégpapokat és az illetékes

lelkészeket mindig nagyon szívesen látta vendégül Dr. Deák Istvánné. Külön kiemelendő a templom telkének megszerzése körül, valamint a templom felépítése körüli fáradhatatlan munkássága Kondás Lajosnak, aki önzetlenül minden gondolatát annak szentelte, hogy az Isten háza mielőbb fennálljon.

A kis történetet azzal a szent hittel helyezzük el itt a templom alapkövének megszentelésekor, hogy tanuljon belőle a késő utókor, s ha majd egykor a Nagygyéresen lakó katolikus hívek unokái olvassák a sorokat, tanuljanak belőle ügybuzgóságot, Isten iránt való szeretetet.

Végezetül engedjék meg, hogy megemlítsen azoknak a neveit, akik eddig nem lettek megemlítve, de nagy szerepet vállaltak a templom felépítése és berendezése körül: Mirga János, Kertész József, Molnár Mihály, kik utóbbi ketten a szentélyt a hajótól elválasztó kovácsolt rácsot saját kezűleg készítették. Továbbá: Pusztai Marinénit, ki lányaival elvállalta, hogy

míg él ingyenesen takarítják a templomot. Kondás Lajosné, ki a harangszentelésnél és a búcsúkon a vendégeket, illetve az illetékes lelkészeket mindig nagyon szívesen látták vendégül. A későbbiek közül: Várad Rózsikát, aki jelenleg is ezt a feladatot nagyon lelkesen és szívesen végzi. Továbbá: Pusztai Kálmánt, aki haláláig látta el a harangozó és templomszolgai tevékenységet, és még sokan mások. A templom építésénél minden nagygyéresi katolikus aktívan kivette a részét.

A falu templomáról első említést 1438-ból találunk, amikor már kőtemplom állt a faluban, minden valószínűséggel a mai református helyén. A római katolikus közösség a reformáció idején eltűnt, a reformátusoknak ekkortájt már saját prédikátoruk volt. A mai református templom elődjét, – amely mentsvárként állt az ellenreformáció idején – 1822-ben lebontották, mivel az szűknek és gyengének bizonyult, állapota megromlott. Az építkezést tűzvész akadályoztatta ugyan, de 1825-re elkészült. Az új templomnak csupán rövid ideig örvendezhettek a nagygyéresiek, mert az egész falut elpusztító (1872-es) tűzvész során leégett. Ekkor megsemmisült minden gyülekezeti okirat is. A gyors újjáépítésnek köszönhetően a templomot már a következő évben használták istentiszteleti célokra. Mai, klasszicista jegyeket viselő szépségét az 1908-as, valamint az 1936-os felújítások során nyerte el. Templomunk állapota azóta igencsak megromlott mind külsőleg, mind belsőleg. Felújítása sürgős és elsődleges feladata egyházközségünknek. Bár Nagygyéres hajdani dicsősége mára igencsak megkopott, a valamikori esperesi székhelyből, az ezer lelkes gyülekezetből mára egy szerény templomjáró gyülekezet

maradt. Ennek gyökerei a két világháború és az azt követő deportáció, a baloldali reszlovakizációs törekvések és napjaink anyagi életszemléletében keresendők. Mindezek ellenére erős hittel fáradozunk azon, hogy új erőre kapjon gyülekezeti életünk az evangélium hirdetése által; valamint azért, hogy a ránk bízottakkal hűen sáfárkodjunk.

Istennek legyen hála: a gyermek- és ifjúsági munka szépen kibontakozott; a betegek és idősek látogatása is szép rendben folyik. A gyülekezetet 8 tagú presbitérium vezeti, valamint helyi nőszövetség is szolgál a közösségi alkalmak megszervezésében. A megközelítőleg 300 nyilvántartott reformátusból 190 az adófizető, akiknek önkéntes adományai fedezik az anyagi terheket. Jelenleg a lelkészi feladatokat, pasztorációt Mgr. Kása Melinda, helyettes lelkész látja el (2014).

Na začiatku 20. storočia bola väčšina obyvateľov obce kalvínskeho viero- vyznania. Malá hŕstka katolíkov okolo Eugena Szklára, gréckokatolíckeho kňaza, dokázala napriek tomu zmobilizovať katolíckych veriacich. Kúpili pozemok, vybrali pôžičku, ktorú potom splácali z milodarov. V núdzi im pomohol László Mécs, kráľovskochlmecký kňaz, ktorý okrem iného organizoval básnické večery, zisk z ktorých venoval na dokončenie stavby kostola. Rovnako zmýšľali aj mnohí veriaci z okolitých dedín, mládež, ktorá získavala peniaze na dostavbu kostola vlastnými divadelnými predstaveniami. Vďaka svojej angažovanosti získali od grófký Majláthovej 175 vozov kamenia, Malý zvon daroval veriacim svojej rodnej

obce dekan Lajos Szentmihályi. Informácie o mnohých kresťanských činoch, ktoré sa spájajú s výstavbou kostola spoločného pre veriacich gréckokatolíckeho a rímskokatolíckeho vierovyznania sú uložené pri

jeho základnom kameni „aby sa aj vnuci dozvedeli o skutkoch svojich predkov“.

Svätí Peter a Pavol, ktorým je zasvätený katolícky kostol vo Veľkom Horeši, sú dvaja najvýznamnejší apoštoli. Naši predkovia ich nazývali apoštolskými kniežatami. Vyjadrovali tým ich výnimočné postavenie v apoštolskom zbore a v prvej Cirkvi.

Spomenutí apoštoli predstavujú dve veľmi rozdielne, ba v mnohom protichodné osobnosti, a predsa ich Cirkve pravidelne spája a spoločne ich uctieva. Je to hádam iba preto, že obidvaja nakoniec pôsobili v Ríme a tam i zomreli mučeníckou smrťou?

Historicky tu môže byť základ ich spoločnej úcty. Ale ich význam a spoločné miesto v cirkvi sa neopiera len o historicko-miestnu zhodu ich pôsobenia. Práve ich rozdielne silné charaktery a ich odlišná apoštolská funkcia a zameranie, no v službe toho istého Ježiša Krista a jeho evanjelia, poznačili natrvalo základnú štruktúru kresťanstva, zvlášť katolíckej cirkvi. Apoštol Peter je základom viery, jednoty a pôvodnej tradície. Apoštol Pavol je zasa smelý uskutočňovateľ obnovy, ktorú priniesol Kristus, a neúnavný bojovník za kresťanský univerzalizmus.

Boží Duch sa prejavuje v celých dejinách cirkvi touto dvojitou cestou Petra a Pavla. V cirkvi sa spája Petrova vernosť pôvodnému s Pavlovou pribojnosťou nového, Petrova autorita s Pavlovou slobodou, Petrova pravda a jednota s Pavlovou univerzálnosťou a prorockým dynamizmom. Sviatok sv. Petra a Pavla je dňom tradičných hodov (búcsú), kedy do obce zavítajú rodáci a stretávajú sa široko rozvetvené rodiny, ktorých členovia sa rozšli po svete.

Jozef Martončík - László Mécs (1895–1978) katolícky kňaz, prepoš, profesor a básnik sa narodil 17.1.1895 v Kostol'anoch nad Hornádom v rodine učiteľa. Písal pod básnickým menom László Mécs. V roku 1918 bol vysvätený za kňaza. Pôsobil ako učiteľ, knihovník, v rokoch 1920 až 1929 ako farár vo Veľkých Kapušanoch, od roku 1930 v Kráľovskom Chlmcí. Tu sa aj naplno prejavil jeho charakter hlboko veriaceho humanistu, čo mohli pocítiť aj obyvatelia obce Veľký Horeš. V roku 1953 bol zatknutý a väznený do jesene 1956. V rokoch 1958-1961 pôsobil v Budapešti, neskôr žil v sociálnom domove v Pannonhalme, kde 9. novembra 1978 skončil. Prvá básnická zbierka Hajnali harangszó (Ranné zvonenie) vydal v roku 1923. Písal v maďarskom jazyku, preto ho v Maďarsku pokladajú za svojho básnika.

V historických análoch obce sa spomína budova kostola už v roku 1438. Bolo to centrum protireformačného hnutia, kamenná budova postavená pravdepodobne na mieste dnešného kalvínskeho kostola, ktorú rozobrali kvôli narušenej statike. V

roku 1825 už na tom mieste vyrástol nový kostol. Ten však v roku 1872 vyhorel pri požari, ktorý zachvátil celú dedinu. Pri požari zhoreli všetky listiny a archívne materiály. Sila viery, do určitej miery aj majetkové pomery veriacich a obce prispeli k tomu, že nový kostol stál už o rok, v roku 1873. V rokoch 1908 a 1936 bol obnovený v klasicistickom štýle, ktorý je zachovaný a napriek značnému chátraniu slúži svojim veriacim dodnes.

Tisztelt Szerkesztőség!

Szeretnék bemutatkozni. Szécsi Aranka tanítónő vagyok és Tégláson élek. Téglás Magyarországon van, Hajdú-Bihar Megyében, Debrecenről 25 km-re. Édesanyám Jakab Aranka tanítónő volt, aki 1935-1943-ig Nagygéresben tanított. Sajnos, ő már 5 éve, 82 éves korában meghalt. Amíg élt, nagy szeretettel beszélt mindig

Nagygéresről, a tanítványairól, Gööz Ferenc lelképásztorról és az iskola igazgatójáról, Gönczy Sándorról. Így a nyáron ellátogattam ebbe a csodálatos faluba. Erről a látogatásról szeretnék írni.

Az első ember, akitől érdeklődtem, sirva mesélte el, hogy a bátyja egész életében olyan szeretettel mesélt anyuról, hogy ő sem...

felejtette el. Nagyon sok régi tanítványával beszéltem, akik mind-mind örömmel beszéltek róla. Még ma is, csaknem 70 év elteltével, emlékeznek arra, hogy vasárnap volt az esküvője, és a menyasszonyi ruha ujjá levehető volt.

Sikerült bemennem a református templomba is, ahol 8 éven át imádkozott. Itt volt az esküvője is. Utána Tégláson tanított. Volt tanítványai közül Lajos Jolánnal és Gönczy Juditról fényképet is készítettem.

Még áll az egykori iskola is, elég jó állapotban. Igaz, már nem használják semmire.

Ezúton is szeretném megköszönni a nagygéresi emberek szeretetét, ami fe-

lém is úgy áradt, mint csaknem 70 évvel ezelőtt édesanyám felé, aki 18 évesen kezdett itt tanítani.

Itt küldök két régi képet. Az egyikén ő van tanítványaival körülbelül 1942-ből.

A másikon Gööz Ferenc lelkész az akkor konfirmáló gyerekekkel. Ez az út életem legszebb nyári emléke volt!

Szécsi Aranka, Téglás

Szent Péter és Pál, ünnepe Nagygéresben, mint Búcsú.

Június 29. Péter-Pál - Jeles nap ez azért is, mert a magyar hagyományok szerint a „búza töve megszakad”, és - ha az Égiek is engedik - ilyenkor kezdődik az aratás. Péter - Pál, az „apostolfejedelem” és a „népek apostola” közös ünnepe. Vigíliája és nyolcada is volt, de az új liturgia eltörölte. Régi tiszteletre méltó, de nem igazolható hagyomány szerint ezen a napon szenvedtek vértanúhalált.

Péter-Pál napja őszi nagy ünnep. A hívő nép megtisztelt és illendően számon tartja. Nincsenek azonban olyan liturgikus

sajátosságai, amelyek szakrális jellegű népszokásokat ihlettek volna. Hagymányviláguk így szegényes és másodlagos.

Áttekintve templomdedikációinkat - miután az ünnep elsősorban mégis Péteré - joggal soroljuk ide az egyszerű Péterpatrociniumokat is.

Az ünnep felkutatott hazai titulussai leginkább a barokk időkben keletkeztek, és föltétlenül összefüggnek a tridenti zsinat szándékaival, az egyházi hierarchia, főleg a pápai méltóság föltétlen tiszteletével.

Nagygéres (Veľký Horeš), 1936

**Nagygyéres határában lévő földparcellák
Historické názvy pozemkov v chotári Veľkého Horeša**

1. Pap tava	2. Félrét
3. Pozsgáros	4. Fodorgát
5. Berzsény	6. Vízmege
7. Nyárjaska	8. Kovácsi
9. Hazajáró	10. Haraszt
11. Mikse	12. Gátelő
13. Karcaszög	14. Tobolyka
15. Major sor	16. Buród
17. Keresztur	18. Csomok

A helyi állami birtok vezetője / predseda miestneho štátneho majetku:

Ecker Sándor 1950 - 1953

Diener és Ciganyi birtokok össz.kb 800 kat.hold - elkönfiskálva.

**A helyi földszövetkezet elnökei 1950 - 1998
Predsedovia roľníckeho družstva v rokoch 1950 - 1998**

1. Dorkó Bertalan
(Ciganyi György - gazdasági vezető, 1938. július 22.)
2. Pál Vince
3. Demeter Sándor
4. Csontos Gábor
5. Erdélyi Gábor
6. Husek István
7. Ing.Erdélyi Zoltán
8. Ing.Gönczy Lajos
9. Hudák Sándor

Po rozpade roľníckeho družstva (1998) pôdu obhospodárujú súkromne hospodáriaci roľníci a PD Malý Horeš a Strážne. Pestuje sa hlavne repka olejná, pšenica, repa, tabak a sója. Na menšej ploche bola pokusne vysadená baza čierna.

A mostani vasútállomásunkkal szemben az 1920 - 1930-as években közúzó berendezés működött. Tulajdonosa és üzemeltetője özvegy ifj. Gróf Mailáth József-né volt. Torzója még mai is látható egy elbontatlan betontömb formájában. Feltételezhető, hogy a közúzó főleg a vasútvonalak, utak stb. építéséhez szükséges követ szállította kívánt minőségben, mennyiségben és naprakészen.

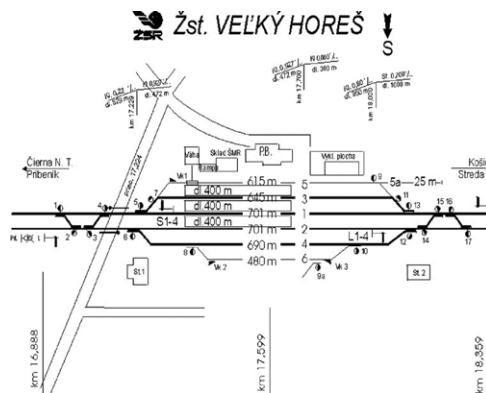
E témához kapcsolt ábrán ill.fényképen látható a szellemes megoldás: a keményfából készített, csilléken szállított nyersanyagot csörlővel felemelik és továbbítják a két részből álló közúzókhöz, ahonnan vagy egyenesen a normál nyomtávu vagonba ömlesztik a zúzott követ, vagy csigán továbbítják és teherautókra rakják, vagy leengedik a földre a későbbi elszállítás céljából. Már az akkori időben is modern megoldásnak számított ez az eljárás, mellőzve a nehéz kézi erőfelfejtést. Áramgenerátor hajtotta a berendezést, de áramvonalas volt a csilléket szállító erőgép mozdonya is. A keskeny nyomtávu kisvasút vontatógépe áramszedővel volt ellátva, és egészen a szentesi kőbányáig oszlopokon volt kiépítve. Az áramfejlesztő generátor diesel motor vagy gőzgép meghajtású volt és az épületben volt elhelyezve. (500 V egyenfeszültség, feszültség a felső vezetékekben, azaz mínusz / a sín párban).

Csak információként említeném a szentesi kő eredetét, minőségi jellegét (mj.

a kiskéresivel azonos) és felhasználási lehetőségét: vulkanikus eredetű, porfirós szövetű, mai nevén andezit. Sekély földréteg alatt a házak alapozásához, falak, kerítések építéséhez használták, valamint ólak, istállók, kutak készültek belőle. A temetőnkben is láthatóak belőle készített sírkövek. Az egész berendezés főgépésze Papp Albert, Nagygyéres lakosa volt. A közúzó az 1930-as évekig működött. A mellékelt fénykép eredeti példánya Papp Albert ill. Papp Ferdinánd, Nagygyéres lakosa jóvoltából kerülhetett nyilvánosságra, emlékül az utókor számára.

A vasútépítés a Bodroghözben az 1870-es években kezdődött. 1871-1873 között elkészült a Kassa – Sátoraljaújhely – Csap – Munkács vonal. A csapi vonalon át kapcsolódott be Zemplén Galícia és Oroszország felé a nemzetközi forgalomba. Közben helyi vasúttársaságok is alakultak „Bodroghözi Gazdasági Vasút” név alatt, melynek Sátoraljaújhely volt a végállomása. A kisvasút Gróf Mailáth Józsefnek köszönhető. A nevezett, összefogott Bodroghöz nagybirtokosával, báró Sennyey Pállal Bélyből, báró Sennyey Lajossal a Leleszi

Prépostsággal és a Sárospataki Református Kollégiummal. 1912. augusztus 3-án megszületett az engedély a Bodrogi Gazdasági Vasút létesítésére.

Az építés még abban az évben elkezdődött. Egy év elteltével, 1913. augusztus 13-án már átadták a Királyhelmece – Cigánd közötti szakaszt, majd 1914. január 15-én a Cigánd – Sárospatak és a Kenézli elágazás átadására került sor. A végállomást Királyhelmece, a település déli részén, az Ágcsernyő – Sátorajújhelyet összekötő út mellett alakították ki. Perbenyik – Dobra – Dámóc – Zemplénagárdon át jutott el a hivatalosan Sárospatak-Átrakodónak nevezett kisállomásra.

„A trianoni területablás miatt Királyhelmece és Zemplénagárd között megszűnt a közlekedés”.

(Forrás: 71 old., lásd Kalendárium 2011)

Tudatosítani kell, hogy „az első világháború győztes hatalmai úgy húzták meg az ország északi választóvonalát, hogy Pozsonytól Kárpátaljáig az újonnan létrehozott állam, Csehszlovákia területén maradjon a XIX. században kiépített vasút” (Forrás: Siska József, A kisvasút, Bodrogköz és Ung vidék kalendáriuma 2011, 70 oldal.)

Érdekességgént megemlíteném az első vasúti megállóknak való történetét és helyét. Az első megálló, őrház lakással együtt a még most is működő kettes sorompó előtt volt, ahol út vezet a Keresztúrra. Feltételezhető, hogy csak később lett bővítve lakással is kb. az 1920-as évek után. Az őrház a pályaór számára volt kiépítve. Ott lakott Furik János családjával, akinek még ma is élő utódja ott született 1943-ban, ma már Kisgéres lakosa.

A megálló csak le és felszállásra volt alkalmas. A második igazi megállót már állomással, váróteremmel és jegykiadás-

sal, továbbá kirakodó és berakodó térrel, mázsaházzal és forgalomirányítóval bővítették a megemelkedett vasúti forgalom miatt kb. az 1930-as években. 1949-ben az új vasútállomás kiszolgáló egységekkel (sorompó és váltókezelő) lettek kiegészítve.

Nem felejtendő el az a tény sem, hogy 1944-ben visszavonuló német katonai egységek a forgalmi iroda mellé egy 960 kg-os töltetlen bombát helyeztek el, amit a távozásuk előtt feltöltöttek löporral és az állomástól kb. 400 m-re a sínek alá tették. 1944. november 24-én a lakosságot óvóhelyre kötelezték. Ez annak tudható be, hogy a délelőtti órákban felrobbantották a vasúti sínek alá elhelyezett töltetet. A

robbanás kb. 15 méter széles és 5 méter mélységű krátert okozott. A vasútállomás Kisgéres és Örös számára mint kiszolgáló egység vagonokban szállított áruk ki és felpakolására szolgált, ugyanakkor kiszolgált az utasforgalmat is.

Szerencsétlen földrajzi fekvésünk mi-

att már a múltban is számtalan – szinte évente megismétlődő – kisebb-nagyobb árvizek sújtották sík vidékünket. Hiszen a Nagy-Alföld keleti nyúlványában élünk, körülvéve minden oldalról bővizű folyókkal mint a Tisza, Bodrog, Latorca, Ung, Hernád, Ondava, és ide sorolnám még a Ronyvát is. Településünk sík területen fekszik. Az 1841-1845-ös években a nagy árvizek kikényszerítették a Tisza menti térségek árvízvédelmét, ami Széchenyi István nevéhez fűződik. Az 1900 - as évek után tovább folytatódott a munkálatok a folyómedrek szabályozásával és a töltések emelésével. Az árvízvédelem a trianoni események után is csak nagy nehézségekkel indult meg, hiszen az akkori Csehszlo-

vákia perifériájára kerültünk, és csak nagy nehézségekkel indultak meg a védőgátak további építései. Az utak az 1900-as években is csak többnyire helyi érdekűek voltak, akkoriban „vicinális útnak”-nak is nevezték.

Nagygéres kövekkel kiburkolt úthálózata az 1936-os évben készült el Királyhelmece – Kisgéres – Nagygéres – Örös szakaszán. Érdekessége az, hogy már a házak építésekor megfelelő szélességű sávot hagytak a főutca kiépítéséhez, számolva a járdákra mind a két oldalon. Továbbá kihasználták a szen-

tesí, könnyen formálható, faragható kő tulajdonságát, és úgynevezett „macskaköves” utat, azaz kockakövel kirakott, időtálló, széles utat építettek vízfolyó útpadkával és járdával. Hasonló típusú nem akadt kerületünk egyetlen településén sem.

Elbeszélések alapján, akinek szekere és igás állata volt, szállította alapozáshoz és a burkolathoz a követ ill. kockakövet önszántából. Dr. Deák István, tisztí és háziorvos, falunk szülötte 1885-ben szervezője és irányítója volt a munkálatoknak. Az ő érdeme, hogy még 70 év után sem volt szükség nagyobb javításokra. Az 50-60-as években a lánctalpas traktorok

tönkretették az útpadkát. A kockakő esős, havas időben rendkívül csúszós volt. A burkolat egyenetlensége miatt a macskaköves útszakasz az utóbbi években az autósok réménévé vált. Egy teljeskörű restaurálás költségei jóval nagyobbak lettek volna, s az is kétséges, hogy egyáltalán akadt

volna olyan kivitelező, aki vállalja a munkát. 2005. 07. 01. - 2005. 11. 30. között az 55324-III számú főutunk teljes átalakításon esett át. Az eredeti 1935-1936-os években burkolt alapra aszfaltburkolatot és vízvezető csatornahálózatot építettek, így megoldódott a vízvezetés a földalatti csőrendszerrel és vízgyűjtő aknákkal.

Az 1995-ik évben településünk összes lakott utcája központi vízhálózatra

lett kapcsolva (vízhiány és vízminőségi okok miatt). Tűzvédelmi okokból tűzcsapok lettek beépítve a rendszerbe, hogy tűz esetén elegendő vízmennyiség legyen készletben. Településünk Kisgéressel egyidőben vezették be a villanyt, külső (utcai) és benti felhasználatra, 1932-1933-ik években. Máig nincs információ arról, hogy a kezdetétől fogva vajon egyfázisos vagy három fázisos rendszerrel működött-e. A magasfeszültségű 22kV vezetékek Királyhelmectől, Kisgéresen át Örös községig vezetett. 1949-1950-es években a rézvezetékeket levágták és alumínium vezetékekre cserélték (hadi célokra). Az első modernizáláskor a faoszlopokat betonoszlopokra cserélték, és az 1990-es években bevezették az általános európai szabványt (220 V helyett 230 V a kimenő feszültség fázisonként). Később sűrítették a külső ut-

cai világítást. 2005 és 2006 között pedig a lakásokba a csatlakozásokat már kábelekkel oldották meg.

Közelebbi adatok csak elbeszélés alapján (Forrás: „Ref. Iskola Krónikája 1926”- Csontos Bertalantól, Nagygéres lakosa által, 96 éves korában Gönczy Sándornak elmondottak alapján).

A telegráf működtetésével kapcsolatosan nincsenek elfogadható adatok, csak feltételezések. Feltételezhető, hogy az 1930-as években még működtek. Királyhelmecen már 1892-ben megépült a táviró és telefonközpont, de kétséges, hogy az egyes körzetekben mikor épült meg. 1804-ben Királyhelmec, mint székhely szerepelt. Régióink központja lett, így már ott lehetett a táviró vevő és adó állomása. Az 1866-os adatok szerint Kassa – Sátoraljaújhely – Ungvár – Nagykapos voltak a fő állomások. Ezek az állomások még mint szikratáviró alapján működtek (vezeték nélkül).

Már az 1936-1938-as években a telefonvonal a királyhelmeci központban ki

volt építve. A későbbiekben, kb. 1975-ben külön központ létesült Nagygéresben, Kisgéres és Örös részére Nagygéresen. Községünkben 2007-ben a helyi telefonközpont modernizálás alá került. Ebben az évben üvegszálas optikai kábelt fektettek le, és a hagyományos rézkábeleket lecserélték. A modernizálással megszűntek a jellegzetes foglalt vonalak, szakadások, zárlatok, áthallások stb. 2010-es évben a postai szolgáltatásokat is számítógépes rendszerre alakították át.

A gázhálózat községünkben 1996. október 1. és november 30-ka között lett kiépítve az SPP (Szlovákiai gázművek) ügyfélszolgáltató közös tevékenységével. Összesen 21 község közös megállapodása és beleegyezése alapján. A hálózat fővezetékének kiépítése a gázszolgáltató részéről ingyenes volt, a mellékágazatok kiépítését azonban a község saját költségvetéséből fizette, illetve banki hitelt vett fel. Az iskolák, óvodák részére a kiadásokat részben az iskolaügy, részben az önkormányzat fedezte. A református és a római

és görög templomok gázművesítését (beleértve a parókiát és a konvektorokat) az önkormányzat a felvett 1.000.000 Sk hitelből fedezte.

Oproti súčasnej železničnej stanici bol v dvadsiatych - tridsiatych rokoch 20. storočia drvič kameňa, ktorého majiteľkou a prevádzkovateľkou bola vdova po grófovi Jozefovi Mailáthovi. Túto nápaditú stavbu dodnes pripomína betónové torzo. Predpokladáme, že drvič zásoboval kameňom rôznej kvality najmä výstavbu železničnej trate a ciest. Na zachovanej fotografii vidieť praktické riešenie: v dopravných vozíkoch z tvrdého dreva sa doviezla kamenná surovina, ktorá sa s navijákom výt'ahom posunula k drvičom pozostávajúcím z dvoch častí, odkiaľ sa rozdrvený kameň sypal rovno do vagónov s normálnym rozchodom, alebo pomocou kladky sa nakladal na nákladné autá, prípadne bol sypaný na zem, kde sa uskladňoval na neskorší odvoz.

Už aj v tom období to bolo moderné riešenie, ktoré uľahčovalo ťažkú manuálnu prácu, ktorá sa s drvením kameňa spájala. Zariadenie bolo poháňané elektrinou z generátora, elektrinou poháňaný bol dokonca aj rušeň, ktorý ťahal nákladné vozíky. Toto ťažné zariadenie s úzkym koľajovým rozchodom bolo vybavené zberačom elektriny, ktorý bol inštalovaný na stĺpoch až po svätušský kameňolom. Generátor vyrábajúci elektrinu bol poháňaný dieslovým alebo parným motorom a bol inštalovaný vo vnútri budovy. (500 V jednosmerný prúd, prúd vo vrchnom vedení.) Hlavným strojným odborníkom celého zariadenia bol Albert Papp, obyvateľ Veľkého Horeša. Za fotografiu vďačíme Ferdinandovi Pappovi, ktorý ju ochotne sprístupnil budúcim generáciám.

Pre zaujímavosť uvádzame pôvod a využiteľnosť svätušského kameňa. Je to kameň vulkanického pôvodu, porfírický, dnes nazývaný andezit. Nájdeme ho pod slabou vrstvou pôdy, je ľahko lomiteľný na tenké plochy, v minulosti bol využívaný

najmä pri budovaní základov domov, obvodového muriva, plotov, chlievov, maštálí, studní, dokonca sa využíval aj na cintoríne ako náhrobok.

Výstavba malej železničnej trate v Medzibodroží sa začala v roku 1870. V rokoch 1871 až 1873 boli sprejazené úseky Košice - Nové mesto pod šiatrom (Sátorajauhely) - Čop - Mukačevo. K tomu sa pripájali Zemplín a Galícia v smere do Ruska vrámci medzinárodnej dopravy. Súčasne sa sformovali aj miestne železničné spoločnosti - Medzibodrožská hospodárska železnica a konečná stanica v Sátorajauhelyi (Nové mesto pod šiatrom). Malá železničná sieť vznikla vďaka grófovi Jozefovi Mailáthovi. Ten sa spojil s miestnym šľachticom - Pálom Sennyeyom z Bieleu, barónom Lajosom Sennyeyom

a Leleským prepoštvom a Kalvínskym kolégiom v Sárospataku. V roku 1912 bolo vystavené povolenie na prevádzku Medzibodrožskej hospodárskej železnice.

Výstavba sa začala ešte v tom istom roku. Po roku, v auguste 1913 bola daná do prevádzky časť Kráľovský Chlmec - Cigánd, neskôr, 15. januára 1914 Cigánd - Sárospatak - Kenézlő. V Kráľovskom Chlmci bola konečná stanica na južnej strane, pri hradskej ceste Ágcsenyő - Sátorajauhely. Pribeník, Dobra, Dámóc, Zemplénagárd patrili k prekladisku na malej stanici v Sárospataku. Po správoplatnení Trianonskej dohody bolo spojenie medzi Kráľovským Chlmcem a Zemplénagárdom prerušené. Víťazi prvej svetovej vojny formovali aj nové hranice Československa podľa línie železničného

spojenia z Bratislavy tak, aby na území ostala aj v 19. storočí vybudovaná železnica.

Zaujímavá je aj história prvej železničnej stanice vo Veľkom Horeši. Bola vystavaná ako strážny domček, súčasťou ktorého bol aj byt, pred ešte aj dnes funkčnými závorami, pri ceste na Keresztúr. Strážny domček bol postavený pre strážnika, v tom čase tam žil János Furik s rodinou. Jeho potomok Csaba Furik (nar. 1943) žije dnes v Malom Horeši. Predpokladáme, že byt bol k strážnemu domčeku pristavaný neskôr, po roku 1920. Z rozprávania najstarších obyvateľov obce vieme o tom, aká neschodná a nekvalitná bola cesta vedúca k železničnej zastávke, kvôli čomu ju bolo nutné vyložiť kamením. Zastávka slúžila len na nastúpenie a vystúpenie. Nová železničná stanica, ktorá bola vystavaná kvôli rozvoju železničnej dopravy, mala už podobu skutočnej železničnej stanice.

Bola vybavená nástupišťom, čakárňou, výdajňou cestovných lístkov, rampou a priestorom na vykladanie a nakladanie tovaru, váhou, návěstidlami. V roku 1949 bola stanica dovybavená ďalšími súčasťami – závorami a výhybkami. Slúžila na prepravu tovaru aj pre dediny Malý Horeš a Strážne.

V pamäti vtedy žijúcich obyvateľov ostáva aj prechod ustupujúcich nemeckých vojsk v roku 1944. Nemeckí vojaci 24. novembra 1944 v predpoludňajších hodinách prikázali obyvateľom schovať sa v úkrytoch a pred svojím odchodom vyhodili do vzduchu časť trate, cca 400 m od železničnej stanice. K poškodeniu trate použili 960 kg bombu, ktorá vyhlbila 15 metrov široký a 5 metrov hlboký kráter.

V súvislosti s polohou obce boli jej obyvatelia už aj v minulosti postihovaní nespočtým množstvom menších - väčších povodní. Územie obce je obkolesené zo všetkých strán na vodu boha-

tými riekami ako je Tisa, Bodrog, Latorica, Hornád, Ondava, Ung aj Roňva. Obec leží na rozsiahlej rovine, ktorej povodňové nebezpečenstvo si už v rokoch 1841-1845 vyžiadalo povodňovú ochranu, ktorej zavedenie a realizácia sa spájajú s menom Istvána Széchenyiho. Po roku 1900 pokračovali práce pri regulácii riek a zvyšovaní protipovodňových valov. Po trianonských udalostiach boli tieto aktivity obmedzené a len s veľkými ťažkosťami sa pokračovalo vo výstavbe ochranných valov. Aj cestné komunikácie v tomto období mali skôr miestny charakter.

Kameňmi vykladaná cesta z Kráľovského Chlmca cez Malý Horeš, Veľký Horeš a Strážne bola postavená v roku 1936. Zaujímavosťou je, že už počas výstavby rodinných domov sa pri ich vymeriavaní myslelo na v budúcnosti plá-

novanú hlavnú cestu a k nej priľahlé chodníky na oboch stranách cesty. Zároveň boli využité miestne zdroje - svätušský, ľahko opracovateľný kameň a cesta bola vyložená tzv. „mačacími hlavami“, t.j. do kociek opracovanými kameňmi, ktoré mali zabezpečiť neobmedzenú životnosť komunikácie. Cesta mala aj priestor na odvádzanie vody. Takúto kvalitnú, premyslenú cestu nemala žiadna obec v okolí.

Podľa rozprávania pamätníkov, každý z dediny, kto mal hospodárske zviera vhodné na vozenie kameňa na podlažie aj vrchnú úpravu cesty, dobrovoľne prispieval k jej výstavbe. Dr. István Deák (1885), rodák z Veľkého Horeša, povoláním lekár, organizoval a riadil práce na výstavbe cesty. Jeho zásluhou je, že ani po 70 rokoch neboli nutné veľké opravy, napriek tomu, že v 50. - 60. rokoch ničili cestu pásové

traktory a cesta, tým, že sa dostala do správy štátu, v podstate stratila svojho majiteľa, ktorý by sa o ňu staral v súlade s jej historickou a miestnou hodnotou. Veľkým zásahom do kvality cesty boli neodborne vykonávané vrty pri výstavbe domových vodných a plynových prípojok, ktoré narušili dovtedy kvalitné podložie a spôsobili, že cesta sa stala pre dopravu nebezpečnou. V období od 1. júla 2005 do 31. novembra 2005 Košický samosprávny kraj ako vlastník komunikácie zrealizoval celkovú rekonštrukciu cesty. Na kamenné podložie, ktoré bolo vybudované v rokoch 1935-36 bol uložený asfaltový koberec a podzemný systém odvádzáčov dažďovej vody. Pozostatky povrchového kameňa možno aj dnes vidieť pred nákupným centrom Jednoty.

V roku 1995 bol vybudovaný rozvodový vodovodný systém vo všetkých uliciach obce. Vyriešili sa tak problémy s nedostatkom a kvalitou pitnej vody. V záujme požiarnej ochrany boli súčasťou

systému aj hydranty, ktoré mali zabezpečiť dostatok vody v prípade požiaru.

Elektrifikácia obce prebiehala súčasne s elektrifikáciou susedných obcí. V rokoch 1932 - 1933 boli elektrifikované domácnosti aj pouličné osvetlenie. Nie sú údaje o tom, či elektrina bola hneď od počiatku vedená v 3 fázach, alebo len v jednej a neskôr boli doplnené ďalšie fázy. Vedenie vysokého napätia (22kV) sa tiahlo z Kráľovského Chlmca do Strážneho. V rokoch 1949 - 50 vymenili medené drôty na hliníkové. Pri prvej modernizácii vymenili drevené stĺpy elektrického vedenia za betónové a v roku 1990 zaviedli európsku normu (220V). Neskôr zhustili verejné osvetlenie, v rokoch 2005 - 2006 boli prípojky do rodinných domov realizované už prostredníctvom podzemných káblov.

Podľa rozprávania pamätníkov a na základe zápisu v kronike miestnej kalvínskej školy zriadili v roku 1926 poštový, telefónny úrad a telegraf.

O využívaní telegrafu sú len strohé

informácie. Isté je, že v tridsiatych rokoch ešte fungoval. V neďalekom Kráľovskom Chlmcí bolo diaľkopisné a telefonické centrum vybudované už v roku 1892. Otázne je, kedy sa z tohto centra vybudovali pobočky v okolitých obciach. Kráľovský Chlmec bol regionálnym centrom už v roku 1804 a tak už v tomto období tam mohol fungovať telegraf. Podľa údajov z roku 1866 boli hlavnými poštovými úradmi Košice, Sátoraljaújhely, Užhorod a Veľké Kapušany. Na týchto úradoch fungoval bezdrôtový diaľkopis.

Telefonické linky boli podľa pamätníkov vybudované v Kráľovskom Chlmcí už v rokoch 1936-38, neskôr, okolo r. 1975 vznikla zvlášť ústredňa vo Veľkom Horeši, ktorá slúžila aj pre okolité obce Malý Horeš a Strážne. V roku 2007 bola telefonická ústredňa vo Veľkom Horeši modernizovaná. V tomto roku boli položené optické káble,

ktoré nahradili tradičné medené. Vďaka tejto modernizácii už obyvatel'ov viac neobťažovala preplnená obsadená sieť, prerušené spojenia, skraty a presluchy iných účastníkov telefonického pripojenia. V roku 2010 bola telefónna ústredňa vo Veľkom Horeši plne automatizovaná. Od roku 2011 majú obyvatelia obce možnosť pripojenia na digitalizovanú internetovú sieť DSL.

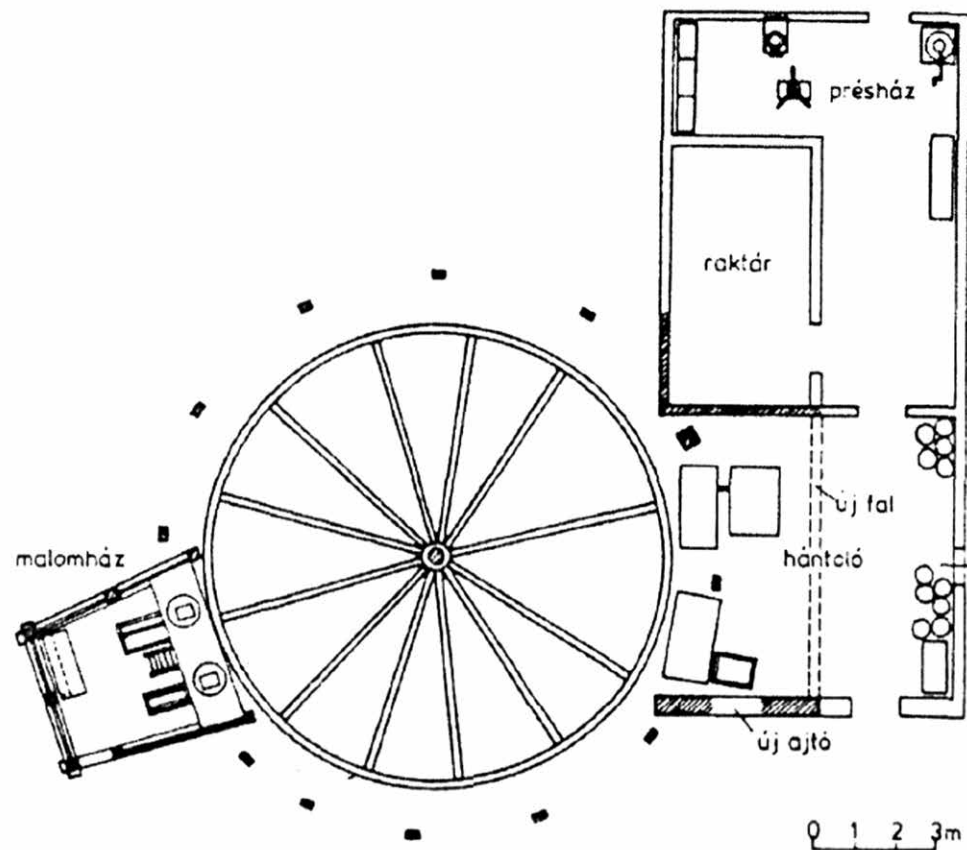
Plynofikácia obce sa uskutočnila v období od 1. októbra 1996 do 30. novembra 1996. Rozvod plynu realizoval Slovenský plynárenský podnik na základe spolupráce 21 obcí Medzibodrožia. Výstavba základného rozvodu bola v režii SPP, prípojky do vedľajších ulíc, plynofikáciu obecného úradu, fary, kalvínskeho a katolíckeho kostola, z časti plynofikáciu škôl a materskej školy financovala obec z miliónovej pôžičky, ktorú na tento účel vybrala.

Nagygéresi száraz malom

A Zempléni Levéltárban őrzött malom-összeírások közül az 1809-es a legátfogóbb. A dokumentum szerint Agárdon 3, Bélyben 2, Cigándon 2, Csernyőben 7, Csékén 2, Dámócon 1, Helmeceken 2, Kaponyán 1, Karádon 2, Kisgéresen 1, Kistárkányban 1, Kisúj lakon 1, Lácán 1, Leányváron 2, Leleszen 2, Nagygéresen 3, Nagykövesden 1, Nagytárkányban 1, Örsben 1, Pácinban 1, Perbenyikben 1, Radon 1, Ricsén 1, Szentesen 2, Szerdahelyen 2, Szinyéren 1, Szolnocsán 1, Szomotoron 1, Vekén 1, Zétényben 1 szárazmalom. Battyánban, Leleszen, Szolnocsán, Zétényben, Eszenyikén 1-1 vízimalom Üzemel

A korai feudalizmustól kezdve malom létesítésének engedélyezése az uralkodó hatáskörébe tartozott, a révek, kocsmák, mészárszékek használatához hasonlóan a regálék, azaz a királyi haszonvételek sorába. A király hűbéreseire ruházta át ezt a jogot. Ezek kiváltságos, nemes emberek voltak, akik az uralkodót segítő tetteikért kapták első sorban. Magánszemélyeken kívül kisebb számban közösségek: rendházak, apátságok, püspökségek, egyházközségek, várak, városok, falvak, egyletek is kaptak a hosszú századok során malomépítési engedélyt.

A molnárokat a népi hiedelem a révészekkel, pásztorokkal, kocsisokkal együtt tudós embereknek tartotta. Nemcsak ácsmesteri és őrlési szakértelmük miatt becsülték őket. Kicsit ördögösöknek is számítottak, akik a gabonátárlóikból síp vagy furulya segítségével tudják elcsalogatni a rágcsálókat és a konkurens malmok felé irányítani. 28 Balassa /., 1973. 87-93. A malomtechnikához és malomjoghoz kapcsolódó forrásokat az irodalomjegyzékben adom meg.

A bárhol felállítható szárazmalmok egy nap alatt maximum öt mázsa terményt tudtak feldolgozni.

Az emberi és állati erővel hajtott, összefoglalóan szárazmalomnak hívott létesítmények egyik változata a taposómalom. Jellemzősége a ferdén álló, deszkából

ácsolt, rovátkolt, nagyméretű korong. Ezen gyalogol a fölötté lévő keresztgerendához kötött ló, szamár, ökör. így hozza mozgásba az őrlést végző köveket. Az állatokkal működtetett másik konstrukciónál úgy tartja forgásban az igavonó a kereket, mintha szekeret húzna maga után, egy nagy sugarú kör mentén. A neve általánosan járgányos malom. Mindkét típusnál két részből állt az építmény. A tágabb volt a formájáról elnevezett sátor, amelyben a vastag cölöpben, a bálványban rögzített forgatókerék fogas áttételekkel hozza mozgásba a malomházban elhelyezett őrlőművet. A malomházat több helyiségre rekesztették. Ezekben tárolták a vámgabonát, tartalék malomköveket, szerszámokat. Sok helyen ebben az épületben kapott helyet a daráló és az olajütő.

Siska József

Nagygyéresben a sport már hosszú múlttal rendelkezik. Jelentőségét szinte minden lakos egyhangúan vallja. Azonban mint minden rendezvény és tevékenység, ez is nagy anyagi beruházást igényel, ami ebben a válságos időszakban egyáltalán nem könnyű feladat. A sportolni vágyóknak az iskola tornaterme, multifunkcionális pályája, valamint az edzőterem szolgál lehetőségekkel. Bár a helyi futballpálya nagy rekonstrukción szorult, ennek ellenére a helyi fiatalok méltóan képviselik Nagygyérest a labdarúgás területén. A 2011. év legjobb eredménye a Zemplén liga 3. helyezése volt.

A „Prameň-Forrás” polgári társulás a Nagygyéresi Önkormányzat kulturális bizottságával karöltve 2011. augusztus 27-28-án 25 órán túlmenő, röplabda maratont rendezett, és megdöntötte az eddigi érvényes szlovákiai rekordot. A kitartó csapat tagjai: Attila Semega, Andrea Tekel'ová ml., Veronika Baníková, Alex Brezo, Róbert Vaszily, Enikő Lőrinczová, Ján

Kóbori, Milan Tekel', Andrea Tekel'ová, Tibor Csontos, Daniel Paluba, Gabriel Papp, František Bulé, Kristína Móriczová, Dr. jur. Kinga Baloghová, Juraj Makkai, Tamara Šmajdová, Enriko Forgáč, Dávid Feke, Štefánia Pekariková, Nikoleta Baloghová, Gabriel Nagy, Peter Móricz voltak. Rozhodcovia / Bírók: Mgr. Ladislav Szallár, Gábor Feke, Klára Kovácsová, Alexander Blága.

A nagygyéresi futballt kedvelő fiatalság, Varga Vince kezdeményezését realizálva, 30 órás lábtenisz maratont rekordot állított fel. Sikeres regisztráció után, a géresi fiatalok már a második bejegyzést érték el a szlovák rekordok könyvében.

Résztevők: Varga Norbert, Kazai Attila, Móricz Péter, Csontos Tibor, Tekel' Milan, Pusztai Attila, Török Štefan, Šmajda Zoltán, Varga Csaba, Kendi Krisztián, Olšák Nikola, Kanócz Attila, Lázár Árpád, Tavarszky Peter, Tóth Zsolt, Varga Vincent, Móricz Ladislav, Pekarik Peter, Móricz Vincent, Tekel' Marian. Bírók: Mgr.

Szallár Ladislav, Blága Alexander, Hurka Zsolt, Tóth Vojtech. A rendező csapat: Vargová Elza, Lázárová Anikó, Vargová Kornélia, Szűcs Barbara, Dorkóová Mária, Pekariková Štefánia, Móriczová Krisztina, Hurka Erik, Smajda Erika.

Šport má vo Veľkom Horeši dlhú tradíciu. Jeho dôležitosť a potrebu oceňuje každý súdny občan. Aj športové aktivity však potrebujú materiálne zázemie, ktoré zabezpečovať a udržiavať nie je jednoduché. V obci slúži športovým záujmom občanov telocvičňa základnej školy, multifunkčné ihrisko a posilňovňa. Futbalové ihrisko, ktoré v roku 2010 poškodili a úplne znehodnotili záplavy, si vyžaduje na sprevádzkovanie v súlade s platnými normami veľkú investíciu a nadšených dobrovoľníkov.

Napriek týmto nedostatkom miestni športovci úspešne reprezentujú Veľký Horeš vo **futbalovej lige**. Najvýraznejším

dosiahnutým úspechom je 3. miesto v Zemplínskej lige. Okrem futbalu hrajú športovní nadšenci volejbal, venujú sa cyklistike, stolnému tenisu a kulturistike.

„**VEĽKÝ HOREŠ** 28. 8. 2011 - Riadne do tela si dali vo Veľkom Horeši, okres Trebišov. Koncom augusta sa tu pustili do **volejbalového maratónu**, ktorý trval viac ako 24 hodín. V Galante tento rok položili základy tohto ustanovujúceho rekordu - trval presne 24 hodín. Preto organizátori na východnom Slovensku museli prekonať túto hranicu a hrať volejbal viac ako deň. A tak 24 účastníkov z Medzibodrožia a Použia sa pustilo do rekordu s plnou vážnosťou a vervou. Desať žien a 14 mužov počas horúcich dní, ktoré vtedy boli, zvládli rekord na výbornú aj vďaka dobrému zázemiu organizátorov. Vo Veľkom Horeši tak odprezentovali svoj vzťah k športu, prekonalí seba samého. Rekord zlomili. Dve družstvá - červené a modré, vytvorili 4 mužstvá - jedna dvojica družstiev hrala, druhá oddychovala. Rekordmani vydržali

Rekord: 25 h. 7 min. 20 s.

hrať volejbal na palubovke v miestnej telocvični celkom 25 hodín, 7 minút a 20 sekúnd. Podarilo sa im úspešne zložiť galantský rekord. Medzi rekordmanov počas dňa zavítala Slovenská televízia, redaktorka z novín, učitelia, ale aj mnohí športovní fanúšikovia a obyvatelia obce”. (Slovenské rekordy, 2011)

V súlade s pravidlami organizácie Slovenské rekordy hrali hráči **nohejbal** nepretržite 30 hodín a 5 minút. Na dodržiavanie pravidiel hry dozerali 4 rozhodcovia. V záujme korektnosti bol celý pokus zaznamenaný kamerou. O celkovú pohodu hráčov, dobrú atmosféru a doplnenie fyzických síl sa postaral realizačný tím.

Bezpečnosť a ochranu obyvateľstva zabezpečuje **dobrovoľnícky hasičský zbor**, ktorého členmi sú aj v súčasnosti

mladí nadšenci. Každoročne sa zapájajú do okresnej súťaže, ktorá preveruje kvalitu techniky a ich pripravenosť.

Nagygéres madártávlatból / Z vtácej perspektívy

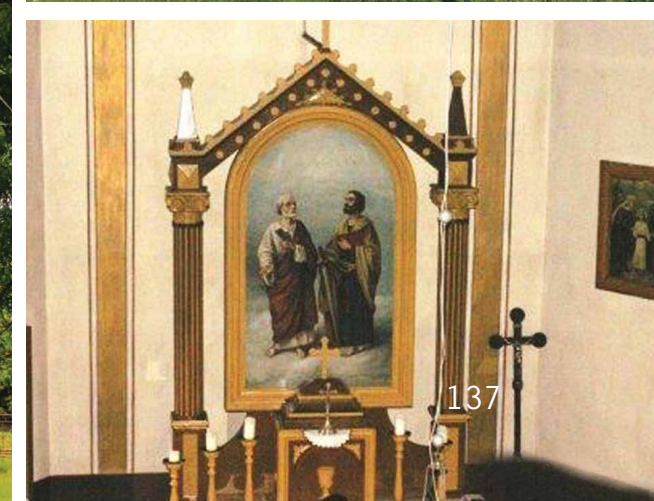
Az utolsó gémes kutak egyike / jedna z posledných vahadlových studní

Református templom
Kostol kalvínskej cirkvi

Katolikus templom
Kostol rímskokatolíckej cirkvi

Községi hivatal / Obecný úrad

Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskola és Óvoda / Základná škola a Materská škola s vyučovacím jazykom maďarským

Vasút állomás / Železničná stanica

Szlovák Tanítási Nyelvű Alapiskola / Základná škola s vyučovacím jazykom slovenským

Játszóter / Detské ihrisko

Többfunkciós művelődési sport
pályaViacúčelové športové ihrisko

Futball és sport pálya / Futbalové a športové ihrisko

Töredékek a fennmaradt kőműves és kovács mesterek munkáiból
Zachované fragmenty prác zručných murárskych a kováckych majstrov

Őseinkre emlékezünk / Nemí pamätníci našej minulosti

Barangolás a községben / Potulky rodnou dedinou

A tél varázsa / Čaro zimy

Múltidéző és hagyományőrző hangulatban / Mozaika spomienok a tradícií

Múltidéző és hagyományőrző hangulatban / Mozaika spomenok a tradícií

Tartalom / Obsah

Természet / Prírodné pomery	6
Történelem / História	18
Néprajz és kultúra / Národopis a kultúra	64
Iskolaügy / Školstvo	82
Egyház / Cirkev	100
Gazdaság / Hospodárstvo	110
Sport / Šport	126

Felhasznált források / Použitá literatúra

BARSI JÁNOS: Egyháztörténelmi emlékek a magyarországi hitújítás korából. IV. köt. Bp. 1909

BÉL MÁTYÁS: Zempliniensis. Főegyházmegyei Könyvtár. Esztergom Batthyányi Gyűjtemény. X. Categoria. ford. PÜSPÖKI NAGY PÉTER, Irodalmi Szemle XX. évf. Pozsony, 1977. dec. 10.

BOGOLY JÁNOS: Királyhelmecek (Királyhelmecek és Felső-Bodroghely természetrajza és történelme), Madách, Bratislava, 1992. ISBN 80-7089-175-0

BOGOLY JÁNOS: templomaink Felső-Bodroghely és Ungvidék templomainak eredettörténete Mécs László Népfőiskola Királyhelmecek, 1996

BOGOLY JÁNOS: Felső-Bodroghely és Ungvidék kisenciklopédiája. Királyhelmecek. 2004.

BOROVSKÝ S.: Zemplén vármegye története. Budapest 1905/7.

CSORBA CSABA: Adattár a X. XVIII. századi alföldi várakról, várkastélyokról és erődítményekről. Déry Múzeum Évkönyve 1972. Debrecen 1974

CSORBA CS.: Vártúrák kalauza III. Sport, Budapest 1983.

CSORBA CSABA (ed.): Zemplén vármegye katonai leírása (1780-as évek). Fordította BARS JÁNOS, Miskolc, 1990.

DONGÓ GY. G.: Zemplén-vármegye történelmi földrajza. AZVT, IV. 9, 1898, 265-267.

DONGÓ GY. G.: Zemplén a Gesta Hungarorum lapjain. Adalékok, 1927.

FEJÉR GYÖRGY: Codex diplomaticus ecclesiasticus ac civilis (Budae, 1829-1844.)

FÉNYES ELEK: Magyarországnak és hozzákapcsolódó tartományoknak mostani állapota statisztika s geographiai tekintetben. II. Pest 1837.

HÓGYE ISTVÁN: Zempléni históriák I-II. Bp. Miskolc, 1986

KFL Kazinczy Ferenc Levéltár Sátorajáújhely

KÚTVÖLGYI, M. a VIGA, Gy.: Kincses Bodroghely. TÍMP 2010. ISBN 978-963-9614-28-4

ONDRUŠ, R.: Blízki Bohu i ľudom. Tatran Bratislava 1991.

PESTY FRIGYES: Helységnévtár 1864., 62. kötet. Országos Széchényi Könyvtár kéziratára.

PÉTER IMRE – MOLNÁR JÁNOS.: Királyhelmecek 700 éve. Kiadta a város Történelmi Emlékbizottsága, Királyhelmecek 1969.

RÉTI, T.: Közéledő régiók a Kárpát-medencében II. Adalékok Zemplén vármegye történetéhez. Szerk.

SZIRMAY ANTAL: Notitia topographica, politica, inclyti comitatus Zempleniensis. Ford. Matolai Etele. Adalékok, 1903.

ULIČNÝ, F.: Dejiny osídlenia Zemplínskej župy, Zemplínska spoločnosť, Michalovce 2001. ISBN 80-968579-1-6

VALTER ILONA: A Bodroghely honfoglaláskori és középkori településtörténete, Agrár-történelmi Szemle, 1974., 1-2.sz., 1-55.

VARGA BÉLA: Adatok Lelesz történetéhez, Lelesz, Községi Hivatal, 1994.

Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I - III, Veda, Bratislava, 1977/78

VIGA, Gy.: Kisgyőr. Lilium Aurum, Dunajská streda 2000, ISBN 80-8062-034-2

SIMON, A.: Rövid esztendő krónikája, Forum Kisebbségkutató Intézet, 2010 ISBN 978-80-89249-42-BOGOLY, J. BOROS, L. OLÁH, T.: Folyókák közén –Renoma Michalovce 2009

LISZKA, J.: Ročenka Výskumného centra európskej etnológie, Forum inštitút, Komárno 2007, ISBN 978-80-89249-14-5

(PRINT-KOM 2000 Komárom, ISSN 1785-0983),

<http://ujso.com/cimkek/szulofoldunk/2008/04/30/szemelyes-erdekek-lehetnek-a>

<http://szentkoronaradio.com/taxonomy/term/228?page=97>

<http://www.mkp.sk/cikkek/latogatoban/2008/05/15/nagygeres-anyak-napja>

<http://www.epa.hu/00000/00033/00011/popely.htm>

http://www.dia.pool.pim.hu/html/muvek/DOBOS/dobos00015/dobos00031_o/dobos00031

http://snaturou2000.sk/uploads/2009/08/plant/kosatec-zlty/iri_pse-600x450.jpg

http://v3.cache1.c.bigcache.googleapis.com/static.panoramio.com/photos/original/25485798.jpg?redirect_counter=2

<http://konyvtar.univet.hu/portre/fotocd/csontos.jpg>

<http://lacacseke.hupont.hu/35/cimerek-es-pecset-nyomatok>

<http://www.patriot.sk/wp-content/uploads/2011/03/buciak-velky.jpg>

<http://www.bociany.sk/media/image/images/bocian.jpg>

http://www.hlasek.com/foto/milvus_migrans_bb3206.jpg

http://farm8.staticflickr.com/7022/6593943187_1d64344493_o.jpg

http://atlas.vtaky.sk/atlasobrazky/44_2_obr_1.jpg

http://www.wildbirds.sk/photos/j_6514%20vr.jpg

<http://old.lovuzdar.sk/foto/v/lovuzdar-13696.jpg>

<http://www.lovuzdar.sk/userfiles/foto/10840/65447/lovuzdar-65447.jpg>

http://www.fotozona.sk/album/images/152/1107052052phpymfUiW_fotozona1.jpg

<http://media.novinky.cz/566/245661-original1-5gbxr.jpg>

<http://www.pluska.sk/soubiznis/zo-sveta-zabavy/film-divadlo/herecka-szidi-tobias-bola-online-aj-toto-vas-zaujimalo.html>

<http://www.zemplin.eu>

<http://mek.oszk.hu>

<http://www.szabarchiv.hu>

http://www.slovenskerekordy.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=602&Itemid=51

[illegible]

